

Masteroppgave

Det blir litt mindre håpløst når du kan gjøre litt

En kvalitativ undersøkelse blant strandryddere på
Nordvestlandet

Randi Kjærstad Hagerup

Kulturmøte, mai, 2021

Ord: 31 773

HØGSKULEN
I VOLDA

Forord

Først vil jeg takke veileder Knut-Willy Sæther, for god veiledning, inspirasjon og tålmodighet. Det er ikke alltid miljøkampen kan føres fra lesesalen, takk for din forståelse.

Respondentene fortjener en stor takk for at de tok seg tid til å dele sine tanker og erfaringer med meg. Vi får håpe vi snart kan møtes på fellesryddinger igjen.

Tusen takk til Kjersti og Hege som nok en gang stilte som korrekturlesere. Dere er virkelig gull verdt. Tusen takk til Laura for korrekturlesning av engelsk og oppmuntrende ord i rette øyeblikk.

Mine medpirater Beate og Rachelle fortjener alle slags takk for å komme med forslaget om å ta en tur i fjøra i mars 2017. Jeg gleder meg til å få tid til ryddeturer igjen.

Forelesere, bibliotekarer, medstudenter og andre som gjør Høgskulen i Volda en god plass å være, takk for blide hei og varm kaffe.

Største takken må likevel gå til Helsikes Kvinnfolk på Haramsøya. Dere har vært unike med å holde moralen oppe selv på de mørkeste dagene.

For the hell of it, and for the love of the world (Braidotti, 2006, s. 278)

Høgskulen i Volda, 26. Mai, 2021

Randi Kjærstad Hagerup

Summary

The purpose of this research has been to investigate why and how come some persons dedicate so much time and effort to beach cleaning.

The death of the so-called “Plastic Whale” in January 2017 (Moore, 2017) was a wakeup call for many, and the start a new wave of beach cleaners. Some beach cleaners spend a vast amount of their spare time to work, often in bad conditions with winds and rain, for free. How did they become deeply engaged in beach cleaning and how has this affected them? How do these people perceive themselves, nature and the community around them?

Nine beach cleaners from the north-western part of Norway were interviewed in the autumn of 2019. They were selected as they have been engaged over several years but still see themselves as volunteers.

The data was analysed under three themes; emotions, engagement in and with nature, and space and place. In the Nordic tradition, it is (still) quite common to spend time on outdoor activities (*friluftsliv*), and there is a common belief that Norwegians care for their nature. The participants in this study had a varied degree of experience of “*friluftsliv*”, but what got them deeply engaged was the realisation of the threat plastic makes to nature and all its inhabitants. Images like the Plastic whale and finding huge amounts of plastic onshore moved and stirred emotions in people and they felt it as a call to action. Despair and anger were used constructively to make a change.

To clean marine litter, or litter in general, does take a toll on how we see nature and people. Some felt the experience of nature was degraded but they were there to do the job, while others felt a stronger connection to “their” beach and took their time to enjoy nature whilst cleaning, “to stop, close my eyes and just listen...”. Motivation to continue was generated by inner motivation, the participants found joy in seeing the result there and then, although they knew that new debris would come in on the next high tide. The knowledge that each piece of plastic that was removed, was one piece that would not be eaten of a bird or an animal, was mentioned by several. To “pay off the environmental debt” to generations to come was also a driving force. Personal growth through getting more assertive, knowing people and places contributed towards a feeling of *eudaimonia*, or flourishing, which again gave more inspiration to continue working.

These engaged people in the age range from mid-twenties to seventy had several irons in the fire, and this might be the prime feature among them – they have a soul burning to make their local society a better place to be, for all inhabitants.

Sammendrag

Formålet med denne oppgaven har vært å se på hvordan og hvorfor enkeltpersoner ofrer tid og krefter på rydde strender.

Da den såkalte «Plasthvalen» døde i januar 2017, var det et sjokk som fikk mange til å ta en tur i fjøra for å rydde marint avfall. For noen ble dette et engangstilfelle, mens enkelte har fortsatt gjennom mange år. Hvorfor ønsker noen å bruke sin fritid på å rydde gratis, ofte i dårlig vær? Denne oppgaven ser på hvordan disse personene ble dypt engasjert i strandrydding og hvordan dette har påvirket dem videre. Hvordan oppfatter de seg selv, naturen og samfunnet rundt dem?

Ni strandryddere fra Nordvestlandet ble intervjuet høsten og vinteren 2019. De ble valgt ut da de hadde arbeidet med problematikken over mange år, men oppfattet seg selv som frivillige.

Dataene ble analysert gjennom tre kategorier, emosjoner, erfaring med natur og sted. I den norske tradisjonen står friluftslivet sterkt, og viktigheten av sporløs ferdsel fremheves gjerne. Mange nordmenn har et syn på seg selv som miljøvennlige. Hendelser som Plasthvalens skjebne og funn av store mengder avfall i fjøra endret verdensbildet til utvalget, og de opplevde at de «måtte gjøre noe».

Å rydde marint avfall påvirker hvordan respondentene opplever naturen og samfunnet rundt seg. Enkelte fortalte av naturopplevelsen blir forringet, mens andre følte en sterkere tilknytning til «sin strand» etter å ha tilbrakt mye tid der. Indre motivasjon er viktig, og de fant en direkte belønning i å se at fjøra ble renere, bit for bit. Omsorg for de kommende generasjoner, av alle arter, er også en motiverende faktor. Personlig vekst, som å bli tøffere, bli kjent med folk og steder bidrar til en opplevelse av eudaimonia, som igjen gir krefter til en tur til.

Innhold

Forord.....	1
Summary	2
Sammendrag.....	3
1. Innledning.....	6
2. Kilder og metode	8
2.1 Metode.....	8
2.2 Kilder, utvalg og intervju	9
2.3 Dataanalyse	13
2.4 Forskingsetikk	15
3. Teoretisk bakgrunn.....	16
3.1 Kulturbegrepet.....	17
3.2 Verdensbilde.....	18
3.3 Kultur og natur – kultur eller natur?.....	19
3.4 Kystkulturens plass.....	20
3.4 Etikk	21
3.5 Emosjoner.....	22
3.6 Å bli knytta til naturen.....	24
3.7 Stedsteori.....	25
4. Funn og diskusjon	29
4.1 Emosjoner og engasjement.....	29
4.1.1 Hvordan startet engasjementet?.....	29
4.1.2 Negative emosjoner bidrar positivt	34
4.1.3 Bryte barrierer og personlig vekst	43
4.2 Erfaring med naturen.....	45
4.2.1 Når faren truer	46
4.2.2 Ødelegger plukkinga naturopplevelsen?	49
4.2.3 Påvirker strandryddinga «bruk» av naturen?.....	50
4.2.4 Hvordan har strandryddinga påvirka din naturforståelse?.....	53
4.2.5 Å så et frø hos barna.....	54
4.3 Sted.....	57
4.3.1 Lokalsamfunnet	57
4.3.2 «Mi fjøre».....	61
4.3.3 Å bli mer kjent.....	63
4.3.4 «De andre»	67
6. Litteraturliste	74

7. Vedlegg	84
7.1 Vedlegg intervjuguide	85
7.2 Vedlegg: Skjema for samtykke	88
7.3 Vedlegg Godkjennelsesbrev fra NSD	90

1. Innledning

En syk gåsenebbhval ble oppdaget utenfor Sotra i januar 2017. Etter flere mislykkede forsøk på å få den ut i åpen sjø, ble den avlivet og dissekert. I magesekken lå det over 40 plastposer og plastflak, men svært lite mat. Dyret var med andre ord i ferd med å sulte i hjel (Lislevand, 2017). Mediedekningen rundt «Plasthvalen», som den ble kalt, var omfattende. Saken engasjerte også mange privatpersoner, som i kjølvannet av Plasthvalen ryddet i fjæra for å unngå flere slike hendelser (Hella & Olsen, 2017). Årsrapporten til Hold Norge Rent viser at 106 000 frivillige deltok i over 5500 ryddeaksjoner landet over i 2019 (Gulbrandsen, 2019). Hva gjør at så mange er villige til å legge ned time etter time i ulent terreng og ofte i dårlig vær for å gjøre et tungt og møkkete arbeid, uten betaling?

Nordvestlandet har en høy belastning av marint avfall, og Mareano har målt hele 6857 enheter per kvadratkilometer utenfor Godøy i Giske kommune. Dette er mer enn tilsvarende målinger som er gjort i Europa, hvor bakgrunnsverdien var 200 enheter per kvadratkilometer (Buhl-Mortensen & Buhl-Mortensen, 2017; Otterlei, 2018). Det er ikke tvil om at kombinasjonen av havstrømmer og høy aktivitet blant næringer knytta til havet gir en stor belastning for området. Det betyr at ryddearbeidet som gjøres på holmer og skjær er høyst nødvendig. Stortingsmelding 45 «Avfall som ressurs – avfallspolitikk og sirkulærøkonomi» peker på at prinsippet om «forurenser betaler» skal være styrende (Klima- og Miljødepartementet, 2017). I virkeligheten er det imidlertid slik at forurenser sjelden betaler for forurensing. Frivilligheten tar i stor grad tar ansvar for både forskning og kartlegging gjennom Ryddeportalen (nå Rydde), opprydding og logistikk med hjelp av lokale friluftsråd og Hold Norge Rent. En svært viktig del av beredskapen mot forsøpling ligger dermed på frivillige ildsjeler (Engelstad et al., 2019).

«Strandrydder», «strandrydding» og «marint avfall» gir ingen treff i Store Norske Leksikon, mens strandrydder er oppført i Norsk Akademis ordbok, og forklart med som en person som driver med strandrydding (*strandrydder - Det Norske Akademis ordbok*, udatert). Arbeidet foregår også langs elver og vassdrag, på fjellet og langs veier og ellers hvor søppel kan ligge, men betegnelsen som brukes er gjerne strandrydder. Søppel, eierløst avfall, plast og marint avfall brukes gjerne om hverandre, men mens man kan finne ‘søppel’, ‘eierløst avfall’ og ‘plast’ alle steder, er ‘marint avfall’ stedsspesifikt og brukes om hva som finnes i havet og i fjøra.

Forsøpling, og kanskje marin forsøpling spesielt, er omgitt av mange myter som både overdriver og underslår hvor alvorlig situasjonen er. Tabloide overskrifter om elver i Asia og hvor mye plast du spiser i løpet av ei uke gjør det vanskelig å formidle hvordan situasjonen er i fjørene rundt oss. Mytene, enten om at det ikke er nordmenn som forsøpler eller at det snart er mer plast enn fisk i havet, kan virke pasifiserende. Problemet finnes ikke «her», eller er så stort at det ikke er noe å gjøre med.

Problemstilling

For å få innblikk i livsverden til strandryddere, har jeg i denne oppgaven valgt å intervjuer ni personer på Nordvestlandet om hvorfor de har påtatt seg dette arbeidet. Jeg har ønsket å kartlegge og å gi et innblikk i de ideer, verdier, emosjoner og livsbetraktninger som ligger bak engasjementet.

Problemstillingen for denne undersøkelsen er;

Hva påvirker personer til å bli strandryddere, og hvordan preger denne aktiviteten livet deres ellers?

Dette er et tilsynelatende enkelt spørsmål, men som også rommer de store, eksistensielle spørsmålene om vår plass i verden, og hva som er verdt å kjempe for.

De tre underspørsmålene har jeg formulert slik;

Hvordan kan emosjoner være med på å belyse hvorfor personene lot seg engasjere i strandrydding?

Hvordan, om i det hele tatt, påvirker erfaring med naturen og strandrydding hverandre?

Hvordan har strandrydding endra forholdet til steder og folk/lokalsamfunnet rundt dem?

Oppgavens struktur

Kapittel 2. gir en oversikt og forklaring rundt metodevalg i denne studien. Jeg redegjør også for utvelgelsen av informanter, samt diskuterer utfordringer og potensielle svakheter ved besvarelsen. I kapittel 3. redegjør jeg for eksisterende litteratur innenfor aktuelle fagområder. Det teoretiske rammeverket vil forsøksvis gi en oversikt over både den historiske og kulturelle bakgrunnen for hvordan vi oppfører oss mot naturen rundt oss. Svarene fra strandrydderne har

jeg sett på i lys av emosjoner, naturopplevelser og stedsteori, og dette står derfor sentralt. Under kapittel 4. redegjør jeg for funnene og diskuterer dem opp mot eksisterende litteratur, før det hele oppsummeres i kapittel 5.

2. Kilder og metode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for hvilke metodiske valg som er gjort underveis i arbeidet med oppgaven. Under kapittel 2.1 vil jeg begrunne valg av metode, og hvilke følger et slikt valg har hatt. Deretter vil jeg i 2.2 beskrive hvordan utvalget av kilder ble gjennomført, kontakta og intervjuet. Deretter har jeg i kapittel 2.3 gått inn i hvordan dataanalysen er gjennomført. Kapittelet avsluttes med forskningsetiske betraktninger i 2.4.

2.1 Metode

Måten en forsker arbeider for å få fram informasjon på, kalles metode. Metodearbeidet er viktig for å få fram et systematisk, grundig og åpent arbeid. I samfunnsvitenskapelige og historisk-filosofiske fag brukes ofte kvantitative og kvalitative arbeidsmetoder.

Hva undersøkelsens formål er, hva forskeren ønsker å se etter, skal være styrende for metodevalget. Når et fenomen som det er lite forska på skal undersøkes, er kvalitativ metode spesielt hensiktsmessig, skriver Johannessen, Tufte og Christoffersen i sin bok *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (2016). Mye av forskninga rundt friluftsliv, og strandrydding, er basert på kvantitative undersøkelser (Skår, 2009), og bruk av kvalitativ metode i undersøkelsen om strandrydderne kunne dermed bidra med noe nytt. I forarbeidet til denne oppgaven fant jeg flere artikler og rapporter om strandrydding og forsøpling, men alle disse undersøkelsene var gjennomført med kvantitativ metode, og utvalget var ikke spesifikt strandryddere, men mennesker som ble satt til aktiviteten. Det er gjort en undersøkelse med Norwegian Research Centre AS «Våre strender – vår velferd. Strandrydding som inkludering og aktivt medborgerskap» (Kvanneid, 2019), hvor det er brukt en kombinasjon av kvalitative intervju og deltagende observasjon. Utvalget av deres informanter skiller seg fra mitt arbeid ved at denne undersøkelsen ser på muligheten for å bruke strandrydding som en form for aktivt medborgerskap, og er ikke en undersøkelse av frivillige strandryddere. Basert på denne rapporten, ble «Samskaping i tiltak mot marin plastforsøpling» (Guribye, 2020) publisert. Her

er målet å se hvordan det best kan legges til rette for engasjement i lokalsamfunnet, og hvordan dra nytte av ulike aktører.

Kvantitative undersøkelser baserer seg ofte på spørreundersøkelser med fastlagte spørsmål og svaralternativer. Ved å bruke kvantitativ metode kunne jeg fått vite om hva et representativt utvalg av strandrydderne på Nordvestlandet mente om gitte fenomen, men jeg ville ikke få vite hvilke bakenforliggende årsaker til hvorfor respondentene svarer slik som de gjør. Som deltager i en slik undersøkelse kan det være vanskelig å finne et svaralternativ som uttrykker det man egentlig mener. Bortfall ved at informanter glemmer eller lar være å sende inn sitt svar kan også være en problematikk ved bruk av spørreundersøkelser (Johannessen et al., 2016). Så vidt meg bekjent finnes det ikke kvalitative undersøkelser om frivillige strandryddere. For å frambringe ny kunnskap ønsket jeg derfor å benytte meg av kvalitativ metode gjennom dybdeintervjuer av en relativt liten gruppe med frivillige strandryddere.

2.2 Kilder, utvalg og intervju

Utvalg av respondenter

Informantene i utvalget er alle bosatt på Nordvestlandet og er personer som har drevet med strandrydding over tid. Jeg har ikke definert en strandrydder slik at informantene har måtte holdt på i et visst antall år, men heller vært personer som jeg har oppfatta som engasjerte, uten at dem har vært «semiprofesjonelle».

Kvalitativ og kvantitativ metode er ulike også i hvordan forskeren velger ut sine informanter. I kvantitative undersøkelser er det ønskelig med tilfeldig utvalgte personer, mens i en kvalitativ undersøkelse som denne, må personene som er med i undersøkelsen være relevante for studien. Dette er også en viktig brikke for å sikre validitet på studien – menneskene som bidrar med informasjon har også innsikt i temaet. I en slik studie er det viktigere å finne relevante informanter enn å finne mange i et representativt utvalg, skriver Johannessen, Tufte og Christoffersen (2016). Den strategiske utvelgelsen av respondenter, altså hvilke personer som kan kaste lys over problemstillinga, ble gjort blant strandryddere på Nordvestlandet. Det taktiske arbeidet, å finne fram til potensielle deltagere, ble gjort gjennom Facebooksiden til nettverket for strandrydderne (Johannessen et al., 2016). Strandryddermiljøet er relativt lite, og jeg selv er en del av nettverket. Dette kan være en mulig svakhet ved studien. Repstad (2007) skriver at forskningseffekten, altså at respondentene tilpasser svar eller oppførsel ettersom de vet at de er med i en undersøkelse, kan forsterkes ved at forskeren har markert seg

offentlig med sine synspunkt. Derfor var jeg opptatt av å velge informanter som jeg ikke kjente i særlig grad. De fleste hadde jeg vært i noe kontakt med før intervju situasjonen, enten via sosiale medier eller hilst på i nettverkssammenheng, men ingen var nære bekjente. Dette kan ha forsterka forskningseffekten, men kan også ha dempet den. Enkelte kan synes at det er enklere å dele personlige erfaringer med en person de sannsynligvis aldri vil se igjen, andre vil synes det er mer komfortabelt å snakke med en person som de til en viss grad kjenner.

Før utvelgelsen hadde jeg en antagelse om at det var flere kvinner enn menn som driver strandrydding. Om man skal ta utgangspunkt i medlemmer av nettverket på Facebook, ser dette ut til å stemme, og dette ble grunnlaget for å ta med seks kvinner og fire menn. Bevisst tok jeg kontakt med mulige respondenter med i ulike alder og bosted innen regionen, slik at det skulle bli en spredning på utvalget. En person ble rekruttert gjennom snøballmetoden, hvor en av informantene satte meg i kontakt med en annen strandrydder som var ukjent for meg. En respondent ble kontaktet direkte. Det ble ikke tatt hensyn til sosial bakgrunn, utdanning eller lignende. I utvalget var det personer både med og uten barn (og barnebarn), tilflyttere og enkelte som har bodd i området hele livet. En undersøkelse som ser på kjønn, inntekt og alder og hvordan dette påvirker evnen og viljen til å bedrive strandrydding hadde vært interessant, men dessverre ble det utenfor denne oppgavens begrensninger.

Ideelt sett skal intervjuene fortsette til forskeren når et metningspunkt, altså når forskeren ikke får utprega ny informasjon for hvert intervju som gjennomføres. Jeg hadde som nevnt over planlagt ti intervju, men måtte av praktiske hensyn avslutte etter ni samtaler. Dette er ikke uvanlig i studentoppgaver hvor det er begrensninger på både tid og økonomi. Utvalget fikk en skjevhet med en mann «for lite» i henhold til opprinnelig plan, men er likevel stort nok til å belyse problemstillinga (Johannessen et al., 2016).

Intervjuguide og intervjuene

Arbeidet med intervjuguiden ble gjort med utgangspunkt i *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* og spørsmål rundt hva jeg ønsket undersøkelsen skulle gi svar på (Johannessen et al., 2016). Gjennom idemyldring, sortering og litteraturundersøkelser ville jeg finne ut om tilsvarende arbeid var gjort tidligere og eventuelt innenfor hvilke fagfelt.

Jeg var usikker på om det ville la seg gjøre å undersøke strandrydding akademisk, hvilke teoretiske innfallsporner kunne jeg bruke? Jeg henvendte meg andre strandryddere på sosiale medier for å få innspill på kilder, bøker og artikler. Et tips var «Can Beach Cleans Do More Than Clean-Up Litter? Comparing Beach Cleans to Other Coastal Activities» (Wyles et al.,

2017) Denne artikkelen basert på er en undersøkelse av hvordan studenter i Sør-England opplevde ulike aktiviteter i fjøra, blant annet strandrydding. Denne artikkelen ga meg inspirasjon og et utgangspunkt for min undersøkelse. Jeg kunne ta utgangspunkt i Wyles et al.'s begreper og kategorier for å begynne på skissene til intervjuguiden.

Under arbeidet med intervjuguiden valgte jeg å samle spørsmål som berørte samme tema, slik at intervjuet ikke skulle bli for springende. Disse kategoriene valgte jeg uhøytidelig å kalle «økopsykologi», «naturfilosofi», «frivillighet», og «økososiologi». Spørsmål som var knytta til strandrydderen og samfunnet rundt, la jeg under «økososiologi», og hvordan de følte seg påvirka av arbeidet i fjøra ble lagt under «økopsykologi». Noen ganger var det naturlig å flette inn et spørsmål tidligere i samtalen, eller respondenten fortalte uoppfordret om et tema som jeg ville spørre om seinere.

Intervjuene ble gjennomført senhøsten og vinteren 2019/2020, som semistrukturerte intervju basert på samme intervjuguide. De ble gjennomført enkeltvis, på ulike steder i regionen etter hva som passa respondenten. Samtalene varierte i lengde, da jeg ble tryggere i min rolle som intervjuer varte praten lenger – og fordi folk er forskjellige. En person var mer opptatt av et gitt tema, den neste var mer opptatt av noe annet. Intervjuguiden var heller ikke et statisk dokument, og jeg endra og tilføyde elementer på denne underveis, ofte fordi en respondent sa noe jeg ønsket å ta med videre i intervjuprosessen. Underveis fikk jeg også bedre trening i å gjennomføre intervju og gjorde meg erfaringer om hvilke eksempler som fungerte og ikke, hvilke spørsmål som var viktige å følge opp og så videre. For å oppfylle krav om relabilitet i kvantitativ metode skal det være mulig for andre å duplisere funnene. Med kvalitativ metode, hvor det benyttes ustrukturert datainnsamling og verdilada observasjoner, vil ikke en slik duplisering være mulig (Johannessen et al., 2016, s. 213). For å bøte på en slik manglende etterprøvbarhet, er det ønskelig at forskeren gir leseren en åpen og detaljert framstilling om hvordan arbeidet er gjennomført og hvordan h*n kom fram til resultatene. Undersøkelsens pålitelighet styrkes ytterligere ved at den har validitet. Det vil forskninga ha om den gjenspeiler fenomenet og undersøkelsens formål på en etterrettelig måte (Johannessen et al., 2016).

Mennesker blir hele tiden påvirka av møter med andre, omgivelser og opplevelser. En forsker påvirker også sine intervjuobjekt, både bevisst og ubevisst. En slik bevisst påvirkning er spørsmålene som blir stilt, «jeg vil at du nå skal tenke på disse tingene». Forskningseffekt som feilkilde kan man dog dempe ved å være bevisst sin rolle som forsker (Repstad, 2007).

Dersom informantene og jeg hadde gjennomført samtalene på nytt med samme intervjuguide en måned seinere, er det ikke gitt at svarene hadde blitt de samme. Informantene hadde kanskje tenkt over tematikken fra første samtale, snakka med andre og fått andre innspill, og kanskje hatt noen opplevelser i fjøra som hadde påvirka dem. Tiden som hadde gått mellom det første intervjuet og et imaginært andreintervju, hadde muligens gitt andre svar. Om en annen person gjentok intervjuene, ville også det påvirka situasjonen slik at svarene ikke ble helt de samme. Vedkommende ville kanskje valgt et annet fokus, lest andre teoretikere, og helt sikkert hatt andre opplevelser.

En av informantene, K6 sa på slutten av sitt intervju at hun merket at hun ble mer og mer nysgjerrig på de psykologiske årsakene til våre handlinger mens vi snakket sammen, og dette kan stå som et eksempel på at vi alle forandrer oss i møte med andre. Dette er en faktor som Johannessen, Tufte og Christoffersen (2016) også peker på. De skriver at innen samfunnsforskning må forskeren være bevisst på at h*n er en del av samfunnet som blir studert, og at meninger som kommer fram under forskningen ikke er stabile. Det er heller ikke mulig å få fram alles mening til enhver tid.

Bekreftbarhet skal sikre at funn som er gjort er et resultat av forskning, og ikke en gjenspeiling av forskerens subjektive meninger. Derfor er det viktig at prosessene som leder fram til resultatene er transparente slik at leseren kan følge og vurdere de grep som er gjort. Johannessen, Tufte og Christoffersen skriver også at det er viktig å være selvkritisk. Dette er kanskje i særlig grad viktig i denne sammenhengen hvor jeg er personlig engasjert i tematikken og må være påpasselig på at mine for-dommer og erfaringer ikke påvirker gjennomføringa av prosjektet. Om fortolkninger jeg gjør kan støttes av annen litteratur, vil dette øke bekreftbarheten til prosjektet (2016).

Mine funn sier noe om hva disse ni strandrydderne mener, opplever og tenker. Oppgaven kan kanskje også kan si noe om hvorfor folk lar seg engasjere i andre miljøsaker som vindkraftutbygging eller gruvedrift. Overførbarhet, eller ekstern validitet, vises i hvilken grad forskeren har klart å «(...) etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige på andre områder enn det som studeres». (Johannessen et al., 2016, s. 233).

Jeg er selv er strandrydder og således handler oppgaven om et tema som betyr mye for meg. Av den grunn var det nødvendig at analysen av intervjuene ble gjort med et kritisk blikk på meg selv og min rolle. Min rolle som forsker og strandrydder kan ha gitt skjeve utslag, for eksempel ved at jeg underbevisst fortolker svarene som «strandrydderen Randi». På samme

tid kan det også positive bidrag til analysen fordi jeg kan sette meg inn i situasjoner, emosjoner og halve setninger på en annen måte enn en person som aldri har vært med på strandryddinger. Min forforståelse av hva informantene fortalte meg vil være annerledes, på godt og vondt, enn en person som ikke har erfaringen med strandrydding. Informanten og jeg kunne for eksempel sammen være oppgitt over alle taustumpene vi finner, og dermed oppnå en kontakt, men det kan også være at jeg som en del av «miljøet» blir for nærsynt på enkelte fenomen. Det var noen ganger vanskelig å ikke delta i hva informanten fortalte utover oppmuntrende «mm» og ja, på den annen side ville det kanskje vært unaturlig om jeg ikke nevnte noe om tilsvarende situasjoner jeg hadde vært oppi.

Ved å se på mange nok isoporbiter fant vi ut av at dette kom fra isoporkasser til fisk, og gjennom å se på isoporkassene til fisk kunne vi fastslå at flere typer isoporbiter måtte stamme fra knuste fiskekasser. Slik kan vi også se på hermeneutikk, gjennom deler får man mer kunnskap om helheten og gjennom helheten får vi mer kunnskap om delene. Repstad (2007) viser til en hermeneutisk spiral heller enn en sirkel, hvor man ved å veksle mellom det teoretiske og det empiriske kan borre seg ned i materien og få utdypet sin forståelse. Denne prosessen er også iblandet fantasi og kreativitet. De første ideene jeg hadde til hva jeg ønsket å spørre mine informanter om, ledet meg til ny og interessant kunnskap. Dette la igjen grunnlaget for bedre spørsmål enn de jeg i utgangspunktet hadde vurdert. Den hermeneutiske spiralen ledet meg også inn på nye og for meg ukjente fagfelt, og jeg ble overrasket over hva som fantes med prefikset øko-, slik som økososiologi og økopsykologi. Mye tid ble brukt for å få en viss oversikt over fagfeltene som utvidet min forståelsehorisont. Spørsmålsguiden ble delt med veileder og Hold Norge Rent slik at de ble gitt muligheten til å gi innspill.

2.3 Dataanalyse

Da arbeidet med transkriberinga av intervjuene var gjennomført, startet analysen av hva respondentene faktisk hadde gitt uttrykk for. Jeg ønsket at funnene skulle være styrende for hvilke teoretiske perspektiver jeg skulle benytte meg av, men som en skårune innen forskning var det viktig å ta støtte i eksisterende teorier som kunne hjelpe meg videre. En slik abduktiv prosess, hvor dataanalysen veksler mellom det teoretiske og empiriske gjennom en hermeneutisk prosess, er gjerne brukt i masteroppgaver, skriver Anker (2020, s. 60).

Mens jeg transkriberte opptakene, noterte jeg underveis i margen observasjoner à la «dette sa respondent x også» eller «dette er en bra kontrast til xx». Dette er en del av Anker (2020) omtaler som den første analysefasen. Forskeren veksler mellom å transkribere intervju, noterer seg likhetstrekk og utsagn som skiller seg ut, og ideer som kan dukke opp både ved skrivebordet og på fjelltur. Anker skriver videre at det kan være fristende å se etter mønster og likheter, og mer krevende å finne fram til motsetninger i intervjuene som er gjort. Da jeg har stor nærhet til materialet, kan det også være lett å ubevisst leite etter hva jeg trodde jeg ville finne, at min forforståelse av materialet skulle bli for dominerende. En analyse kan fortone seg for åpenbar og lettvinnt, og det er viktig å søke ut de meninger og moment som skiller seg ut og «uenigheter» i materialet (Anker, 2020; Nilssen, 2012). Den andre analysefasen kaller Anker (2020) for kondensering, koding og kategorisering, eller datareduksjon som Johannessen, Tufte og Christoffersen (2016) skriver. Gjennom transkribering og lesing av teori parallelt, fikk jeg en følelse av hvilke deler av materialet som var kjernen, og hva som i denne sammenheng ikke ville bidra til å svare på forskningsspørsmålene.

Veien til problemstilling

Utfordringa med dataanalysen var at jeg hadde en stor mengde materiale, og det var fristende å få med «alt om alt». Spørsmålsguiden var tematisert, men jeg fikk ikke disse temaene til å belyse hva mine informanter fortalte meg på best mulig måte. Forforståelsen sto i veien for å se hva det empiriske materialet kunne fortelle, og jeg var låst i ideen om hvordan jeg så for meg at oppgaven skulle bli. For at jeg skulle få materialet til å svare best mulig på forskerspørsmålene, og forskerspørsmålene skulle være relevante til materialet, måtte jeg leite etter sammenhenger på en annen måte. Etter å ha lest gjennom transkripsjonene og flere teoretikere, og forkastet mange ideer slo det meg; kunne følelser, erfaring med naturen, «de andre» og «space and place» være veier fram mot å belyse problemstillingen? Sammenhengen mellom disse analysekategoriene er sterke og påvirker hverandre gjensidig. I møtet mellom emosjoner, erfaring med naturen og sted utvikles og forsterkes verdier som kanskje gir strandrydderne et annet verdenssyn enn andre. Verdier er tett knytta til etikk, både som utkrystallisering av hva som er verdifullt for «deg» og hvordan verdiene kan bli virkeliggjort (Curry, 2018, s. 28). Strandrydderne beveger seg i et landskap som er både privat og offentlig på en gang. Allemannsretten sørger for at vi har lov til å ferdes hvor vi vil i utmark, mens hva for eksempel en grunneier gjør på utmarka si vil mange hevde er en privatsak. Dermed kan også ulike etiske syn kolliderer på et sted som både er privat og offentlig, og utløse sterke emosjoner.

Emosjoner er en viktig del av motivasjonen for strandryddere, og dette ble enda klarere for meg da jeg leste masteroppgaven «Becoming engaged: The role of emotions and hope in the transformation to sustainability» (Skaara, 2019). I denne oppgaven viser Skaara hvordan «vanlige folk» ble mer engasjert i klimaarbeidet med emosjoner som en viktig drivkraft. Emosjoner har fått en annenrangs status i vår kulturkrets, men «(...) følelsene spiller en avgjørende rolle, det er først og fremst de som motiverer til handling. Fornuft er ikke nok» skriver Hverven i sin bok «Naturfilosofi» (2018, p. 128).

«Erfaring med naturen» vokste frem som en kategori etter teoretisk påvirkning fra Hvervens bok Naturfilosofi (2018). Her viser han til at det er et skille mellom å «erfare naturen» og «oppleve naturen». Dette samsvarer med min oppfatning om at det er et skille mellom de turene hvor en person bruker naturen som «kulisse» for eksempel under en løpetur, og hvordan sansene arbeider annerledes når den samme personen er «i naturen», ved å være lenge på ett sted og observere fuglelivet, gå på samme sted mange ganger i ulikt vær og årstider, eller en opplevelse som har beveget dem følelsesmessig. Erfaring med naturen er en kategori hvor jeg ønsket å se i hvilken grad respondentene var vokst opp med friluftsliv, om de var aktive før dem begynte med strandrydding, og om strandrydding hadde påvirket måten de utøvde friluftsliv på.

I mitt eget arbeid med strandrydding har jeg opplevd at jeg har blitt sterkere knytta til plasser som jeg tidligere anså som «mindre fine», for eksempel på grunn av sterk lukt av råttentare, myrlent og rett og slett uvante plasser å gå. På bakgrunn av dette var det en del spørsmål omkring «sted» i intervjuguiden. Sted er et begrep som består av mange fasetter, også sosiale relasjoner (Scannell & Gifford, 2010a). Et eksempel på dette kan være å bli kjent med sambygdingene og dermed også bli mer knytta til «Lillevik». Men miljøengasjementet kan også synliggjøre forskjellen mellom strandrydderne og «de andre». Flere av informantene ga uttrykk for at det var en balansegang mellom å ha et godt naboforhold og gjøre det som kjennes rett på vegne av naturen.

2.4 Forskingsetikk

Forskning bringer med seg både juridisk og etisk ansvar. Etterrettelighet og rimelig tolkning av informasjon utgjør en del av dette. En annen del av forskningsetikk er etiske vurderinger rundt konsekvenser forskningen kan få for de involverte og hvilke juridiske hensyn som må

tas i henhold til personvernlover. Johannessen, Tufte og Christoffersen trekker fram tre punkt som er viktige i et forskningsopplegg; Rett til selvbestemmelse og autonomi, plikt til å respektere privatlivets fred, og ansvar for å unngå skade (Johannessen et al., 2016, s. 85). Prosjektet ble forhåndsgodkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD)¹ høsten 2019. Grunnet korona-situasjonen våren 2020 ble ferdigstillingen av prosjektet forsinka, og dette ble varslet til NSD. Under har jeg en kort framstilling på hvordan jeg har arbeidet for å oppfylle disse kravene.

Mulige respondenter ble kontaktet via melding på sosiale medier. Etersom dette var personer jeg ikke hadde en personlig relasjon til tidligere, var dette enkleste og også mest skånsomme måten å spørre. Jeg anså det dithen at det var enklere for en potensiell informant til å si nei på melding enn om jeg hadde ringt vedkommende. I meldingen forklarte jeg kort hvem jeg var og hensikten med intervjuet. Jeg la også ved følgebrev og skjema for samtykke som var utarbeidet og godkjent gjennom NSD. I følgebrevet ble det gitt ytterligere informasjon om anonymisering, lagring og sletting av data. Jeg startet også hvert intervju med å gå igjennom denne informasjonen, og understreket muligheten respondenten hadde til å kunne trekke seg fra prosjektet til enhver tid. Alle intervjuene ble tatt opp, og overført til min passordbeskytta datamaskin og lagret på Høgskulens sky-område i henhold til retningslinjer fra NSD.

Under transkribering har jeg valgt å skrive [bedriftsnavn] eller [navn på familiemedlem] slik at disse ikke skulle bli «blandet inn» i en oppgave de selv ikke deltok i. Andre ganger valgte jeg å markere til og fra tid i opptaket og skrive [ikke relevant i denne sammenhengen] når samtalen kom inn på tema som ikke skulle være med. Personene som stilte til intervju, blir omtalt med alias i oppgaven, som Kvinne 1, Mann 1 (K1, M2) slik at deres anonymitet blir ivaretatt. Stedsnavn har jeg også valgt å utelukke, slik som med andre opplysninger som gjør det enkelt å identifisere en person, som for eksempel arbeidssted. Liste med avkoding for alias vil bli destruert og data slettet når oppgaven er ferdig.

3. Teoretisk bakgrunn

Kulturstudier er av tverrfaglig karakter (Sørensen et al., 2008), og det preger denne oppgaven. Emosjoner, stedsteori og hvordan vi mennesker knytter oss til naturen påvirker hverandre. Disse kategoriene henger også tett sammen med verdier som påvirker etikken. Jeg valgte

---

¹ Se vedlegg 7.3

disse tre hovedkategoriene fordi de henger sammen og gjensidig påvirker hverandre. Samlet kan de gi innsikt i hva som påvirker mennesker til å bruke tiden sin på strandrydding.

Det teoretiske grunnlaget for denne oppgaven er valgt ut og presentert etter tema, og ikke etter bestemte teoretikere eller teorier. Noen sentrale navn er gitt plass, slik som Martha Nussbaum og Hans Jonas. Dette var teoretikere jeg ble kjent med gjennom å lese Arne Johan Vetlesen og Sigurd Hverven, som også har vært viktige gjennom sine egne bidrag. Disse vil bli supplert med andre teoretikere under kapittel 4. Funn og diskusjon, for å belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene på best mulig måte. Jeg vil først gi en presentasjon av begrepet kultur, og hvilken gjensidig påvirkning kultur, historie og naturbegrepet har hatt på hverandre. Dette har også påvirket etikken. Disse faktorene har vært med å skape den miljøkrise som vi nå står i. Men etikken kan også gi oss støtte for å bedre situasjonen. Ettersom miljøproblematikken er knytta til samfunnet og mennesket, har jeg også funnet interessante perspektiv i miljøsosialogien og økopsykologien.

3.1 Kulturbegrepet

Kultur er et begrep som både kan, og er, brukt til å beskrive alt fra fotballsupportere til opera og for å påpeke mer eller mindre vesentlige forskjeller på folk. Øyvind Dahl (2015) viser til fem ulike måter begrepet kultur brukes; som åndsliv, aktivitet, arv og minne, som livsform og til sist kultur som meningsfellesskap. Om kultur forstås som normer, verdier og tradisjoner som overføres, om noe modifisert, fra en generasjon til en annen, har vi et beskrivende kultursyn. Det dynamiske kultursynet ser derimot på kultur som det mennesket gjør som individ i møtet med andre i det sosiale spillet (Dahl, 2015). Jeg vil i denne oppgaven vise til begge disse kulturbegrepene, og slutter meg til oppfattelsen til Dahl (2015, s. 35) at disse kulturforståelsene utfyller hverandre i praktisk bruk.

Kulturell identitet skapes i møtet mellom mennesker i ulike situasjoner, ifølge det dynamiske kultursynet. Med en dynamisk kulturell identitet kan man også forhandle sin identitet, og markere sin opposisjon til storsamfunnet. Et eksempel kan være ungdommer som utfordrer normer gjennom å kaste søppel ut av bilvinduet, som en understreking av sin nyvunne frihet «jeg kjører hvor jeg vil, og jeg kaster søpla mi hvor jeg vil». Et beskrivende, eller essensielt kultursyn, antar at det finnes en folkesjel som viser seg i kulturell identitet (Dahl, 2015). Det ligger i (den påståtte) folkesjela til nordmenn å være glad i naturen, og søppel er i naturen er

det som irriterer mest når vi er på tur (Setten, 2020). Likevel er hovedtyngden av avfall som blir samlet inn kortreist (Mepex, 2020).

Dahl (2015) skriver at vi kan bli tillagt identitet av andre på (sviktende) grunnlag av andre ut ifra hvilke deler av identiteten vi viser fram. For å etablere en identitet, for eksempel som gruppe, må det finnes en kontrast, noe eller noen man etablerer forskjeller mot slik at man kan etablere likhet med «sin» gruppe. Gjennom kontakt på sosiale medier og fysiske grupper kan strandryddere, i dette tilfellet, bygge lojalitet til dem som deler interessen for marin forsøpling – og utelukke de som ikke er interessert. Kommunikasjon er en måte å forhandle kultur, slik at vi kan skape og endre kultur. For eksempel å endre praksisen fra å brenne ruskebål med sofaer og rundballplast til å kanskje trappe det ned til rene kvist- og kvastbål. Kultur er ikke noe et menneske har, men noe som en person gjør gjeldende i det sosiale spillet i forhold til andre mennesker. Det er mennesker, og ikke kulturer, som møtes (Eriksen & Sajjad, 2016, s. 46). Å tilhøre «Nettverk Marin Forsøpling [Nordvestlandet]», eller et hvilket som helst annet nettverk, er ikke bare for å markere egen identitet, men også for å finne likesinnede. Et slikt nettverk kan gi arenaer hvor spesifikke normative mønster av oppførsel, praksiser og relasjoner blir produsert. Dette gir deltagerne mulighet til å dele felles interesser og konstruere identitet, dele ordforråd og utvikle egen sjargong. På denne måten blir de en del av, og styrker, gruppa, og får «de andre» til å oppfatte dem som «strandryddere» (Katz, 2009). Flere av respondentene hadde ikke, på tidspunktet for intervjuet, vært med på fellesryddinger eller andre samlinger, men ga likevel uttrykk for at de var del av fellesskapet «strandryddere». En sosial identitet må ha en viss styrke for å kunne gi beskyttelse, en person ønsker ikke å være inkludert hvis det ikke gir en form for tilfredstillelse. For å oppnå denne trenger gruppa blant annet kultur, som kan bygges gjennom utdanning og opplæring (Bauman, 1999, s. xxxi).

3.2 Verdensbilde

Et enkelt svar og definisjon på verdenssyn er ikke lett å finne, faktisk er ikke Sire (2015) sikker på om det finnes. Dahl bruker Charles Kraft sin definisjon fra 1978 hvor det blir forklart som «et sett mer eller mindre systematiserte trosforestillinger og verdier som en gruppe mennesker bruker for å vurdere og å gi mening til sine omgivelser» (Dahl, 2015, s. 240). Verdier, normer og de store spørsmål som å forklare hensikten med livet og menneskets rolle formes av verdensbildet. Verdensbildet er ofte «tatt-for-gittheter», og man oppdager gjerne ikke sitt eget verdensbilde før man møter noen med et annet. Gjennom sosialisering får

vi opplæring i «vårt» verdensbilde, og referanserammene som vi tolker virkeligheten gjennom. Eksistensielle spørsmål som hvem er jeg, hvor kommer liv fra, og hvorfor ondskap finnes forklares av verdensbildet. Forklaringa på slike spørsmål har konsekvenser for hvordan en person forstår virkeligheten og hvilke handlinger som den virkeligheten utløser. En persons moral og etikk springer gjerne ut av verdensbildet. Det kan også gi styrke i personlige, og mer omfattende kriser. Ritualer og seremonier gir mulighet til å bearbeide traumer og mulighet til å se mening i det meningsløse. Religiøs oppfattelse er også en del av verdensbildet, selv om både nasjonen og en selv oppfatter seg som sekulær Men like lite som kultur er fastlåst og i en gitt form, er verdensbildet og religionen lik for alle i gruppa hele tiden. Det vil endre seg med møter med andre mennesker med andre syn som utfordrer «våre» «tatt-for-gittheter». Verdensbildet kan endres over tid, eller på kort tid ved dramatiske hendelser (Dahl, 2015).

Mennesket har selv skapt sitt verdensbilde og sosiale konstruksjoner, og kan dermed også endre disse. Utfordringen er å «oppdage» eget verdensbilde da vi «er i det» hele tiden, litt som en fisk som ikke er klar over vannet før den blir dratt opp av det. En reaksjon på økokrisa, deriblant plastforurensing i havet, bør være at «vi» revurderer «vårt» verdensbilde som har ledet oss til denne situasjonen (Eaton, 2011).

3.3 Kultur og natur – kultur eller natur?

Strandrydding er et møte mellom kultur, plast og annet avfall, og natur, fjøra der søpla blir skylt i land. Hvilken forståelse et samfunn har av naturen, gir også et bilde på hvilken kultur dette samfunnet har, hvilke verdier og verdenssyn som er dominerende (Sørensen et al., 2008, s. 241). De store kulturtradisjonene har ulike syn på naturen, og menneskets plass i den. Synet har også endra seg gjennom historien. Steinaldermenneskene så på dyrene som sine likeverdige, mens i den jødisk-kristne tradisjonen har mennesket både et forvalteransvar ovenfor jorden og dyra, men også nevnt som «bare» en av mange arter som er Guds skaperverk (Hverven, 2018; Strøm, 1985). Det store skillet kom ved den vitenskapelige revolusjonen og kanskje spesielt med 1600-tallets omdreining mot at naturen består av fysiske objekt, og ikke liv. Med et slikt natursyn ble naturen uten moralsk betydning, og dermed enklere for mennesket å bruke den som både ressurskammer og søppeldunk (Hverven, 2018; Sørensen et al., 2008). I økende grad har menneskeheten satt sitt merke på naturen og endret den fra «vill natur» eller «uberørt natur» til kulturlandskap gjennom beite- eller byggeaktiviteter (Bruun, 2018). Skillet mellom hva som er kulturlandskap og «ekte» natur er

uklart. Vil plastforsøpling som har drevet i land på en isolert holme gjøre den til kulturlandskap? At naturen er uforanderlig og kultur er noe som kan endres er et syn som blant annet Hverven (2018) mener må utfordres. Antropocen er et begrep som betegner den geologiske epoken vi nå er inne i, «menneskets tidsalder» (Hofstad & Liebe Delsett, 2020). Som istiden endra jorda og ga oss fjorder, u-daler og v-daler, har mennesket gjennom sin aktivitet endra jorda på en varig måte. Både natur og kultur kan sies å være forandra av mennesket, men vil det si at alt er kultur? Er natur bare «ekte natur» uten mennesket i den, eller er mennesket også natur? En vesentlige forskjell mellom mennesker og natur, er at mennesket har fri vilje og kan holdes moralsk ansvarlig, det kan ikke fjellet (Hverven, 2018). Men det tradisjonelle skillet mellom natur og mennesket reduserer naturen til en samling ressurser, og mennesket står aleine igjen som handlende, hevder Latour (Dunker, 2019).

3.4 Kystkulturens plass

Å gå i fjøra og lete etter gjenstander er en gammel tradisjon, enten det ble gjort for spenningens eller nyttens del. Det var for eksempel en stor rikdom i å ha en god tareteig hvor man kunne ta opp tare som ble brukt til gjødsel på marka (Østgaard & Indergaard, 2017). Rekved og drivtømmer var viktig kilder til brensel og en kilde til materialer (Christensen, 2002), om man skulle bygge flåte som sommeren eller et litt mer matnyttig skjul. På 1980 og 1990-tallet ble det blant annet på Sunnmøre samla og brent marint avfall i fjøra når «det ble for mye» eller «det så for ille ut» (B.A Kjerstad, personlig kommunikasjon, 19.10.2019).

Kysten og havet har i et historisk og kulturelt perspektiv blitt sett på som stygt, farlig og uten grenser. I de bibelske fortellinger er ikke havet nevnt i edens hage, og Guds straff kom i form av vann gjennom syndefloden. Fra 1700-tallet endra synet på naturen seg sakte i positiv retning. Men der fjell, fjord og elver fikk god markedsføringshjelp av engelsk adel, fikk havet «Terje Vigen» og skylda for at kone og barn sultet i hjel (Døving, 2020). Det var innlandet og bondekulturen i dalene som fostret «ekte nordmenn» som nasjonalromantikken bygde videre på. Også i det juridiske ble havbruk nedvurdert, for å få stemmerett måtte en mann eie jord. Fra 1855 forsvant «fisker» som egen kategori fra folketellingene. Siden fiskere ofte drev med tilleggsnæring, og da gjerne jordbruk, ble de klassifisert som bønder. Slik ble antall fiskere og deres betydning nedvurdert i de kommende åra (Fulsås, 2011).

Lignende tendenser til ned- og undervurdering av havets betydning kan sees igjen i de store kunnskapshullene om havet, og i hvilken grad fiskeriet er medregnet i selvforsyningsgraden (Døving, 2020). Også i språket har vi uttrykk som gjenspeiler at havet er stort og som kan ta imot det man vil bli kvitt, som «å kaste på sjøen» eller «å hive ... over bord» (Århus, 2018). At noe «går ad undas», som en student av og til kan tenke, betyr bokstavelig talt «til bølgene» (*ad undas* – *Store norske leksikon*, udatert).

3.4 Etikk

Etikk, hvordan vi bør leve og handle, kan belyse hvordan enkelte lar seg engasjere i arbeid for å bevare naturen. Ulike typer verdier blir satt opp mot hverandre, vern eller utbygging og arbeidsplasser, fredning eller jakt, lovpålagte begrensinger eller maksimal inntjening. Hvilke svar som blir gitt på hva som har verdi, gir oss også retning for hva vi vil (eller bør) ta moralsk hensyn til (Hverven, 2018). En økologisk etikk verdsetter både det ikke-menneskelige og det menneskelige livet (Curry, 2018).

Tradisjonell etikk gjør oss sjelden ansvarlige for utilsiktede konsekvenser for våre handlinger, og i hvert fall ikke for de utilsikta konsekvenser som vil ramme generasjoner etter oss, slik som blant annet plastforurensing vil (Berdinesen, 2018). Overfiske kan være «rett handling» både i pliktetikken og konsekvensetikken da et slikt fiskeri bidrar med både arbeidsplasser og mat, men økokrisa viser at denne tankegangen er utdatert. Vår etikk må endres, for våre handlinger må endres, skriver Curry i *Ecological Ethics* (2018). Det er nødvendig med en etikk som tar ansvar for konsekvensene av våre handlinger som påvirker andre arter. Rammene for etikken er endra, der det tidligere ble diskutert konsekvenser av handlinger og relasjoner i nær fortid eller framtid, må vi nå iberegne langsiktige konsekvenser som forurensing, reduksjon av antall arter og leveområder. Etikken trenger et nytt fundament som gjør oss i stand til å handle til felles beste i en (relativt) ny situasjon (Curry, 2018). Basisen for et slikt fundament foreslår Hans Jonas (Fidjestøl, 2004; Hverven, 2018) skal være et ansvarsprinsipp. Vi vet at vår bruk av teknologi kan ha skadelige følger for våre etterkommere (av alle arter), og vi har også mulighet til å begrense og avverge disse. Dette må være vårt ansvar og vår plikt. Å føle et slikt ansvar vil også kunne gi motivasjon for handling. Følgende av å innføre ny teknologi er i stor grad ukjente, og gir oss nye etiske dilemma som var ukjente for de gamle grekerne; gapet mellom vår teknologi og hvilke konsekvenser den kan ha (Berdinesen, 2018). Et slikt gap blir brukt av mange som et argument for å fortsette dagens

praksis, «det må forskes mer» er gjerne et argument som brukes. Dette ønsker Hans Jonas å snu på hodet, og fører opp fire plikter som ansvarsprinsippet skal inneholde. Plikt til å vite: vi må skaffe oss kunnskap om hvilke mulige konsekvenser våre handlinger kan ha. Vi har plikt til å ta kontrollen tilbake over teknologien og finne andre samfunnsmodeller. Vi må å håndtere det usikre som det er sikkert, et slags føre-var-prinsipp. Vi må også tørre å forestille oss konsekvensene av våre handlinger, og hvordan disse vil påvirke generasjonen framover, og være villige til å ta inn over oss lidelsene vi påfører disse. Frykt for (fremtidige) katastrofer gir oss svar på hva som er verdifullt for oss. Ansvarsprinsippet må også «(...) diskutere motivasjon til handling. Hvilken form for ansvarsfølelse kan motivere oss til forpliktelser ovenfor fremtidig liv» (Berdinesen, 2018).

Omsorgsetikken kan også være med på å vise vei i arbeidet med naturvern. Omsorg tar opp i seg både «hva som er verdifullt» og «handling», som resonerer både med hva respondentene forteller og ansvarsprinsippet. Virginia Held skriver i *Ethics of Care* (2006a) at mye av etikken ser mennesket som uavhengige, rasjonelle vesener som ikke tar innover seg at mennesker må bli tatt hånd om både som små og som gamle. Videre verdsetter omsorgsetikken følelser som sympati, empati, mottagelighet og til og med sinne. Følelser som er basert på fakta og som er reflektert over gir både rasjonaliteten en hjelpende hånd og styrker forankringa for moralske handlinger. De som tar vare på andre søker gjerne ikke å sikre sine individuelle interesser, men heller de sammenfallende interessene omsorgsgiveren og -mottageren har. Samtidig kan ikke en omsorgsgiver ta vare på hele menneskeheten på en gang. Omsorgsetikken åpner for å bryte universelle prinsipper ved å si at det tillatt å bry seg mer om sin egen bestemor enn alle bestemødre som finnes. Miljøproblemene sett gjennom en omsorgsetikk gir oss muligheter til å handle (Curry, 2018). Strandrydderne kan ikke seg av alle viker og strender på hele jorda, men kan inngå i et nettverk av mange som tar vare på sin lille bit av kysten eller elvebredd.

3.5 Emosjoner

Emosjoner er en viktig del av skapelsen av «vår virkelighet», ved at mennesker, omgivelser og den kulturelle forståelseshorisonten møtes. Virkelighetsoppfattelsen er både erfaringene vi gjør oss, og emosjoner som vi knytter til denne erfaringa (Nyeng, 2006). Frykt for hvordan verden kan bli for de som kommer etter oss, og forhåpentligvis hvordan vi endrer våre vaner,

viser at både emosjoner og etikk er en del av hvordan vi forstår verden og vår plass i den (Smith, 2005).

Hvordan mennesker kontrollerer og uttrykker følelser endrer seg gjennom tidene, sosiale sammenhenger, normer og vaner. Følelser er sosiale konstruksjoner, og hvordan de kommer til uttrykk er regulert gjennom kulturelt bestemte regler. Den kulturelle diskursen bidrar til å gi emosjoner navn og mening (Barker, 2016; Nyeng, 2006). Som eksempel på dette kan Plasthvalen trekkes frem. Gåsenebbhvalen som ble symbolet på plastforsøpling i havet, rørte ved mange og marin forsøpling ble satt på dagsorden (Lislevand, 2017). Gjennom oppslagene og samtalene ble det kanskje «mer akseptabelt» å rydde marint avfall, da vi kunne se at det var flere som følte det samme og hadde behov for å gjøre noe. Sosiale normer endret seg grunnet emosjoner utløst av en død hval.

Bruken av ord som følelse, emosjon og affekt er debattert i mange fagfelt. Nyeng (2006) velger å bruke sekkebetegnelsen «følelser» for å legge seg nært opp til norsk dagligtale. Jasper (2011) skriver at dette kan være problematisk, da dagligtalen gjerne skjuler at for eksempel «sinne» kan være to forskjellige følelser; frykt og sinne over å nesten bli påkjørt i forgjengerfeltet, og sinne som i en veloverveid og begrunna forargelse over hvordan arbeidsledige blir behandla. Å bruke «emotions» som en sekkebetegnelse holder heller ikke mål, hevder Jasper (2011). Han foreslår å skille på de ulike følelsene ved å se på hvor lenge de varer og hvordan de oppleves. Affekt er forstått som den umiddelbare reaksjonen som oppstår, for eksempel når en person ser noe som han eller hun oppfatter som urettferdig. Følelse oppstår etter litt mer betenkningstid, en refleksjon rundt det han eller hun har opplevd (Svartdal, 2018; Vetlesen, 1996). Diseth skiller i sin bok «Motivasjonspsykologi» (2019) på følelser og emosjoner med at «følelser sitter i hodet, mens emosjoner beveger hele kroppen» (2019, s. 251).

Filosofen Martha Nussbaum setter emosjonene i sentrum for vår tankevirksomhet, og følelser er en kognitiv vurdering av verdi (Barker, 2016), mens Nyeng skriver det slik «Å forstå tenking krever en forståelse av følelser» (2006, s. 17). En emosjon er en tolkning av en hendelse, og den tolkningen kan være rett eller gal. I et kulturmøte kan dette være vanskelig, hvordan jeg tolker en hendelse kognitivt (Diseth, 2019), og hvordan det blir tolka av personene jeg besøker kan være vidt forskjellig (Dahl, 2015).

Det gode liv var å gjøre gode handlinger i tråd med personlig integritet og søke personlig vekst, mente Aristoteles. Dette omtales som eudaimonia, som har vært oversatt til norsk med

«å leve godt», selvrealisering og «menneskelig blomstring» etter det engelske uttrykket «flourishing». Sammen med hedonia, som betyr «lyst», utgjør disse to «livskvalitet» (Diseth, 2019; Sagdahl, 2018; Selnes et al., 2004). I søken etter livskvalitet må altså begge disse brikkene være med. Personlig vekst, selvaksept, formål med livet, mestring av omgivelsene og positive relasjoner og autonomi er alle identifisert som viktige deler av eduaimonisk velvære (Diseth, 2019; Ryff & Singer, 2008). Det britiske helsevesenet National Health Service (NHS) har lansert en form for «fem om dagen» for psykisk helse, som kan sies å være utledet av punktene over; vær fysisk aktiv og ha kontakt med andre, lære nye ting, gi til andre i form av å være frivillig eller hjelpe en nabo, og vær til stede i øyeblikket (National Health Service, 2019).

3.6 Å bli knytta til naturen

Som tidligere sitert fra *Ecological Ethics* (Curry, 2018) blir det påstått at det er nødvendig å forme et emosjonelt bånd mellom oss mennesker og de arter, biotoper og landskap som må reddes, «for vi vil ikke kjempe for hva vi ikke har kjært» (min oversettelse, Curry, 2018, s. 5). Et altruistisk tankesett har sitt utspring fra omtanke for andre, uten å skjelve til om den andre er en person vi liker eller ei. Dermed er en altruistisk tanke en pålitelig motivasjon for en moralsk handling (Vetlesen, 1996, s. 30). Nussbaum hevder at mennesket ikke oppnår et altruistisk tankesett uten å ha intense og spesielle tilknytninger gjennom barndommen, å utvide sin horisont gjennom skyld og takknemlighet, og gjennom utvikle sin omtanke gjennom å forestille seg hvordan andre har det – som er grunnsteinen i medfølelse (2001, s. 388). Vetlesen (1996, s. 30) skriver at det ikke alltid lykkes oss i å utvikle empati for en gitt person, eller at vår empati for noen er utvikla på feil grunnlag. Vi er også utsatt for påvirkning gjennom venner og massemedier. Dette kan også vise seg i hvordan vi oppfatter hvilke dyr og landskap som er verdt å beskytte. Fjell blir beskrevet som majestetisk, flott, mens ei myr er våt, trolsk og uhyggelig. Å vekke folks bevissthet om at myra er en viktig naturtype å ta vare på har vist seg å være en tung oppgave, kanskje fordi vi ikke har så mange positive assosiasjoner knytta til den. Gjennom å ha ferdes i naturen, gjort erfaringer og fått en følelsesmessig tilknytning til våre liv, får naturen også identitet (Barker, 2016; Hverven, 2018; Nyeng, 2006). Gjennom å erfare naturen gir vi den også en identitet, og dermed blir det også lettere å utvikle empati med den.

Medfølelse er også knytta til undring. Dette kan vi kanskje se i de siste års endring på hvordan vi ser på insektene rundt oss. Etter som insektenes betydning og i hvilken grad disse er trua, har vi også fått en annen innsikt i hvordan for eksempel bienes samfunn er organisert. Vi har fått en undring og en nysgjerrighet på insektenes liv, og enkelte ønsker nå ikke lenger å drepe flest mulig mygg en varm sommerkveld, men heller bare skremme den vekk fra terrassen. Aristoteles definerer det slik «medfølelse er en spesiell type smerte» (Nussbaum, 2001, s. 325). Å utvikle empati er ikke noe man kan lære, slik som man kan lære å sykle. Empati er derimot noe en person utvikler i sameksistens med sine omsorgspersoner, som i en praksis og ikke en teoretisk lærdom (Vetlesen, 1996, s. 32) Nussbaum bruker eksempel fra Rousseau og «Emile, eller om oppdragelse» hvor det vises til at andres lidelse har ikke blitt en del av Emiles kognitive forståelse slik at det påvirker hans oppførsel; «To see it without feeling it, is not to know it» (Nussbaum, 2001, s. 323).

3.7 Stedsteori

Sted er en relevant innfallsvinkel for å vurdere hvorfor strandrydderne «har blitt som de har blitt». Rydding skjer på «et sted», og jeg var nysgjerrig på om også utvalget hadde endret deres tilknytning til og opplevelse av områdene de ofte rydder. En annen dimensjon er om, eventuelt hvordan, deres forhold til lokalsamfunnet har endra seg. Dette vil diskuteres under kapittel 4.3.

Slik som «kultur» er «sted» et hverdagslig og lettfattelig begrep, men blir som et såpestykke når det skal defineres nærmere. Og på samme måte som et dynamisk kulturbegrep definerer kultur som oppstår når mennesker møtes, blir steder til gjennom «et samarbeid» mellom landskapet, menneske, dyre- og fuglelivet (Aure et al., 2015), og i strandryddernes tilfelle, i hvilken grad stedet er forsøplet. Eller er det slik at stedet endrer personen fra «personen Elin» til «strandrydderen Elin» ved at fjøra er forsøplet? Uten at stedet er forsøplet er hun jo bare en turgåer?

En indikasjon på at sted fremdeles er viktig, er mengden forskning som gjøres på området. Det også et vell av ulike definisjoner og forståelser av begrepene som brukes, noe som Lewicka (2011) også påpeker i sin artikkel – det er mye spennende å lese, men forskningen blir ikke drevet framover når «alle» starter sine artikler med egne definisjoner av begrep. Stedstilknytning er et fenomen som favner sammenhengen mellom individer og steder som er

viktige for dem. Humangeografer forfekter synet om at stedstilknytning er et grunnleggende menneskelig behov, mens andre peker på at stedstilknytning er bundet opp med slekters bosted generasjoner bakover og behovet for å være «insider». Stedstilknytning er også sett på som en paraplybetegnelse for stedsidentitet, stedstilknytning og stedsavhengighet (Scannell & Gifford, 2010a). Jeg vil i denne oppgaven se på stedstilknytning gjennom rammeverket som Scannell og Gifford gir i artikkelen «Defining place attachment: A tripartite organizing framework» (2010a) som også brukes i «Med sans for sted – nyere teorier» (Aure, 2015). Dette rammeverket ser på sted gjennom person, hvem er det som er tilknytta, er det kollektivt eller personlig? Tilknytning sees også på gjennom prosess, hvordan manifesterer tilknytning seg i emosjoner, kognisjon og adferd? Siste «fot» i modellen er sted, hva er mennesket knytta til, er det sosiale arenaer, sosiale symbol, fysisk bygd sted eller fysisk naturlig sted?

«Tenke globalt, handle lokalt» var et slagord på nittitallet. Men hvordan skal vi gjøre det, når vi ikke er sikre på hvor vi er lokale lenger, og verden rundt oss er så komplisert at handlinger vi tror hjelper miljøet i sum er en belastning? (Benking, 2011, s. 179). Lewinka (2011) stiller også spørsmålet om «sted» lenger er viktig for folk, med det moderne liv med flytting, sovebyer, pendling til jobb, skole og trening som kan ha svekket vår stedstilknytning. Dette kan igjen påvirke hvordan både oppfatter og reagerer på endringer i miljøet rundt oss (Vorkinn & Riese, 2001). I friluftslivskulturen har det vært prestisje i å stadig gå nye turer, som gjerne også innebærer bilkjøring for å komme til utgangspunktet. Slik blir vi heller ikke lokale når vi er på tur. Dette, sammen med et utstyrspress, kalles friluftslivets paradoks. En aktivitet som vi antar er miljøvennlig, er en belastning for naturen (Klima- og Miljødepartementet, 2015). Dette kan ha endret seg under korona-pandemien i 2020, hvor reiserestriksjoner gjorde at nordmenn i større grad måtte ferdes mer sine nærområder.

Stedstilknytning på personlig nivå kan oppstå gjennom at en person opplever eller erfarer noe spesielt på dette stedet. Det kan være første felling av hjort, en flott solnedgang etter lang tids sykdom, eller negative opplevelser som setter spor. Å falle og knekke beinet gjør at man kanskje vegrer seg for å kjøre ned den bakken på ski igjen. Det er altså ikke bare stedet som er viktig, men «møtet» mellom person, sted og hendelse som Scannell og Gifford omtaler som «experience-in-place» (2010a). Medlemmer av ei gruppe eller i en kultur deler gjerne den symbolske meninga av et sted. Dette kan skje gjennom historie, verdier og symboler. Stedstilknytning kan også være religiøst begrunnet, et hellig fjell, en grav eller en helligdom knytter de troende sammen gjennom en felles forståelse hvordan og hvorfor dette stedet er viktig. Religiøs betydning kan også oppstå på individnivå gjennom personlige opplevelser

(Scannell & Gifford, 2010a). «Lillevann» kan ha stor betydning for en person som har hatt en religiøs opplevelse der, selv om stedet ikke blir en del av den offisielle religionen.

Individuell stedstilknytning blir påvirket av mening og verdi stedet har i kulturen. Erfaringer personen gjør, om de er positive, kan også vedlikeholde og styrke den kulturelle stedstilknytninga skriver Scannell og Gifford (Scannell & Gifford, 2010a).

Forskning på stedstilknytning kan gi innsikt i hvordan myndigheter kan planlegge for, og oppmuntre til, friluftsliv og hvordan befolkninga forholder seg til miljø- og vernespørsmål. Forskning på miljøvern er dog begrensa og funnene er ikke entydige (Scannell & Gifford, 2010a). Funn kan likevel tyde på at mennesker som i høy grad identifiserer seg med sitt lokalsamfunn, eller i større sammenhenger sitt land, er i større grad villige til å arbeide for et bedre miljø om de i tillegg lever i et samfunn med en høy grad av felles, eller sosial, identitet. Å identifisere seg med «menneskeheten» gir sterkere altruistiske og moralske verdier (Brieger, 2018).

Et individs konsept av «meg selv» består av personlig identitet – karaktertrekk, personlig biografi og hvordan vi tenker om oss selv. Den delen av identiteten som kommer fra tilhørighet til vår felles gruppe, kalles sosial identitet. Dette er kanskje mer et trekk ved en kultur eller et personlighetstrekk, da dette bygges gjennom sosialisering og akkulturasjon. Sosial identitet er viktig for å dekke det psykologiske behovet et individ har for å tilhøre et kollektiv (Barker, 2016; Brieger, 2018). I et land med relativt høy sosial identitet, som Norge er, er det større sannsynlighet for at innbyggerne vil se en felles interesse også som en personlig interesse, og til og med som en plikt til å oppføre seg i henhold til gruppeinteressene. Føringerne for normer og sanksjoner som ligger i den sosiale identiteten, kan gi en ytre motivasjon til å bidra til lokalsamfunnet. Å være med på ryddedugnad er meningsfylt og gøy, men du vet også at folk legger merke til hvem som stiller opp og hjelper til. Det kan gi en selvforsterkende effekt mellom sosial identitet, miljøengasjement og gruppetilhørighet (Brieger, 2018; Giddens, 1984).

Mennesker kan oppleve et sted på svært ulike måter. Noen kan se ei flott hei med mye liv der andre ser ei ødemark som like gjerne kan fylles igjen og lages om til industriområde. Dette er en del av den konstruktivistiske tradisjon. Hvordan et sted defineres handler til dels om hvem som har makt. Et eksempel kan være hvem som når gjennom i kommunestyret når ny arealplan legges. Å ha definisjonsmakt om hvilke områder i en kommune som skal bevares slik som de er, hvor nye boligfelt skal ligge, og hvor det skal åpnes for ny industri

sammenfaller med andre maktstrukturer i samfunnet. Politisering av sted på denne måten kan definere mennesker «in-place» og «out-of-place», tilflyttere, aktivister og ungdommer som henger på feil sted kan falle i en slik kategori (Aure, 2015). Samtidig kan en og samme person tilhøre alle disse kategoriene og samtidig oppfatte seg selv først og fremst som «en av bygdefolket».

Mennesker skaper ikke steder aleine, men i sam- og motspill med naturkreftene. Det er også et samspill mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige. Berg og Dale (2015) viser til eksemplet hvor trær kan være en viktig del av «å gjøre» et sted. Selv om trærne bokstavelig talt har røtter et sted, kan frøene ha kommet langveisfra, og årets frø kan sendes tilsvarende langt. Slik kan ei vakker furu ha bånd til andre steder, samtidig være viktig i konstruksjonen av et sted der den står. Kan vi si at marin forsøpling konstituerer et sted på samme måte? En gjenstand som flyter i land på «Gråholmen» forbinder dette stedet med «avsenderstedet». Funn av en britisk vannflaske skaper en slags forbindelse mellom stedet flasken ble funnet, personen som fant flasken, produsenten (for eksempel Highland Spring, som er lett å kjenne igjen med sin lilla kork), og «avsenderen». Ble flasken kasta på sjøen med vilje, ble den tatt av vinden fra en søppelfylling, var eieren uheldig og mista den da han gikk og så på styggeværet ved Roker fyr? Kanskje flasken gikk over bord i norsk farvann, men fra en britisk båt. Å finne ut hvor en gjenstand kommer fra, for eksempel å lete fram på kartet hvor fiskekassene fra «Galway and Aran Fishermens Cooperation» er hjemmehørende, gjør stedet Galway mer håndgripelig og «ekte».

Husserl var opptatt av sanse- og bevegelseevnene, som han mente utgjorde en stor del av kommunikasjonen mellom kroppen og livsverden. «Kroppen oppleves som «her»» (Wiestad, 2014, s. 69), og når «her» stadig vekker er en forsøpling fjøre kan det ha en selvforsterkende effekt. Erfaring kommer ikke bare av hva vi sanser og lar oss bevege emosjonelt av, men også av kroppsbevegelse. Strandrydding består av alle disse elementene. Å være mange timer på samme sted, sanser og opplever vær, forskjeller i årstider, bli gledelig overraska over hvor fint det er et sted, lei seg for at en strekning er veldig forsøpling, gjentatte «knebøy» for å plukke opp gjenstander, utvikle «plukketeknikker» basert på erfaring med akkurat denne typen forsøpling i denne typen terreng.

Heidegger brukte uttrykket «interessert samvær» når en person gjør sine erfaringer med gjenstander og omverden. Det er ikke gjenstandene i seg selv som er viktige, men helheten og sammenheng som de inngår i (Wiestad, 2014, s. 70). Strandrydderne bruker hverandre for å lære mer om hva gjenstandene de finner har vært brukt til, hvor de kommer fra, hvilke

mønster kan funnene avsløre? Hvorfor finner vi så mye isopor av denne typen på disse to øyene, men ikke på den tredje? Gjennom læring, som Bauman (1999) mener er en del av å bygge kultur, blir interessen for å undersøke egen strand større, og gjennom flere ryddeturer finner man flere gjenstander som kan være brikker i puslespillet for å finne ut hvor dette kommer fra. Husserls «her» blir oftere på «min sand» og har jeg har mer «interessert samvær» med marin forsøpling som igjen blir en kroppslig læring av «mitt sted».

For å forstå en person er det ikke nok å ha oversikt over hva vedkommende har gjort til nå i sitt liv, vi må også ha «et sjelens kart». En fenomenologisk og psykologisk oversikt over de stedene som har betydd noe i vårt liv kalte Bachelard for topoanalyse, eller stedsanalyse. Barndomshjemmet til kjente mennesker, slik som Alf Prøysen, har blitt museer slik at vi kan i større eller mindre grad få en forståelse for hvordan oppveksten forma dem som personer og ga inspirasjon for deres arbeid. Slik som vi etter hvert «kan» huset eller leiligheten vi bor i, «kan» vi også naturen der vi beveger oss mye (Wiestad, 2014). En strandrydder vil etter hvert lære seg hvor det er større sannsynlighet for at det driver i land mye på sydvest vindretning, i den bukta kommer det opp mange flasker, på den holmen er det mye isopor, i den fjøra er det så bratt at båra legger fra seg lite. Mye av ryddinga foregår i ulent terreng uten rås, og muskelbevisstheten trenes etter hvert til å bli vant til «vanskelig terreng» og gå sakte nok.

4. Funn og diskusjon

Formålet med oppgaven er å kaste lys over hva som bidro til at informantene ble strandryddere, og hvordan, om i det hele tatt, dette har påvirket dem videre. Kapittelet «Funn og diskusjon» er delt inn i 1) Emosjoner og engasjement, 2) Erfaring med naturen, og 3) Sted. Hovedkategoriene er igjen delt i underkategorier. Gjennom å gi innblikk i respondentenes svar og se disse i lyset av eksisterende litteratur og teori innen aktuelle fagfelt vil jeg belyse ulike steder ved problemstillingen.

4.1 Emosjoner og engasjement

4.1.1 Hvordan startet engasjementet?

Gjennom de siste års oppslag i media er det grunn til å tro at fleste i Norge er, i større eller mindre grad, klar over at det ligger avfall langs elver, vassdrag og langs kysten vår. Men ikke

alle er med på strandrydding. Hvorfor lot respondentene seg engasjere seg i strandrydding, som ofte er et tungt, møkkete og ensomt arbeid? Jeg startet derfor intervjuene med å spørre «hvorfor begynte du» med strandrydding? Flere av respondentene fortalte at det var et slags sjokk eller en oppvåkning som fikk dem til å begynne med strandrydding. Å bli bevisst på at naturen hadde en direkte trussel utenfor stuedøra, utløste emosjoner som bidro til handling.

To respondenter fortalte at de plutselig oppdaget hvordan det så ut i fjøra. K1 forteller

Kanskje sånn ett og ett halvt år siden, det er ikke så veldig lenge siden. Jeg gikk tur, i fjøra og så begynte jeg å legge merke til at det var mye søppel og så var det en gang jeg gikk tur på [stedsnavn] og så var det masse sånn konfettigreier og så tenkte jeg «skal dette ligge der?» Og så gikk jeg tur neste dag og så tenkte jeg «hvis ingen plukker det, så blir det bare liggende der». Noen må jo plukke det så jeg tenkte jeg begynner. Og så ble jeg litt sånn bitt av basillen og så når jeg først begynte å se plastikk så var det litt sånn å herregud det er jo plastikk ooveralt! Og så var det sånn at nei, hver gang jeg gikk tur så hadde jeg alltid med meg en søppelsekk for jeg så alltid ett eller anna. Så det bare eskalerte.

K5 varslet kommunen etter å ha funnet mye forsøpling i et område hun vanligvis ikke gikk, men uten å få respons. Hun var spesielt opprørt over hvordan dette kunne skade det rike dyrelivet der hun bor. Da hun seinere ble valgt inn i bygdeutvalget, foreslo hun at de skulle arrangere ryddedugnad. «Ja, det er visst i tida det», svarte en av «karene» i utvalget, og dermed satte de i gang. Det stilte omtrent ti personer det første året, og førte det neste.

Marin forsøpling driver ofte i land steder ikke mange går. Det kan eventuelt være slik at det ikke går noen der fordi det er forsøpla, og ikke alle gjør slike oppdagelser som K5 her refererer til. Både K1 og K5 reagerte først med å tenke at «hvem skal ordne opp i dette?», men tok ansvaret selv. De kunne ha valgt å gå et annet sted, eller å ignorere problemet – eller blitt med på en og annen ryddedugnad. Isteden ble de «hekta» og har holdt på med rydding over lang tid.

Natur kan også oppleves gjennom bilder og film, og inntrykk derfra var utløsende faktor for flere av respondentene. K3 husker godt bildet av sjøhesten som holder seg fast i en q-tips og ikke i tare slik som den egentlig skal. Hun følte at «hele verden» plutselig eksploderte i en interesse av å rydde, hun også: «Så jeg bare begynte, sånn smått».

M2 lot seg engasjere for fire-fem år siden etter å ha sett filmer om problematikken:

[jeg] så sånne YouTube-videoer med fugleskjelett på sånne stillehavsøyer, det ligger fullt av plast-ting sammen skjelettet og du bare ser ok, du skjønner hva som har skjedd her. (...) man blir mer bevisst på omfanget, det var ikke bare det at det så litt stygt ut».

Mange i norsk og nordisk sammenheng er oppdratt til at man ikke skal forsøple. M2 tok dette et steg lenger da han innså at det ikke bare var et estetisk problem, men at forsøplinger noe som kan ta livet av dyr og fugler, også i områder langt fra folk.

For K6 var det en kombinasjon av påvirkning fra medieoppslag og selvopplevde erfaringer i naturen som fikk henne til å begynne med strandrydding;

(...) Jeg er ganske sikker på var at det var denne her hvalen, denne plashvalen da. Jeg har jo på en måte alltid vært opptatt av at, alltid vært irritert over søppel i grøfta og så videre, men jeg hadde aldri tenkt på det med marin forsøpling før, før jeg så dem bilda, så det var en skikkelig oppvåkning, og samtidig var hytta vår ferdig her ute på [stedsnavn] og da begynte vi å se hva som lå der da (...). Ja, det var det året vi dro på [stedsnavn], på den «Før fuglene kommer» [en årlig ryddeaksjon]. (...) Da var jeg på [stedsnavn], og var med ut i båt og så på reira til havsulene og så videre. Så det.. ja, da var det bare å begynne.

For K6 sammenfalt oppvåkning med ferdigstillelse av hytte i fjøresteinene. På den måten hadde hun både emosjonell motivasjon for å handle, samtidig som hun hadde et sted å la behovet for «å gjøre noe» få utløp. Hun var så motivert at hun reiste til et annet sted for å delta på en ryddeaksjon. Å se med egne øyne hvordan marin forsøpling påvirker dyrelivet ved at havsuler bygger reir av taukapp og labbetuss, økte motivasjonen ytterligere.

Sammenhengen mellom oppslag i media, se hva som ligger i egne fjøresteinene og få være med ut og se hvordan plasten i havet utgjør en trussel mot livet gjorde at K6 tok fatt på arbeidet med å rydde.

Emosjoner, slik som sjokket de beskriver, endret verdensbildet til disse informantene.

Plutselig så de, og tok innover seg, graden av marin forsøpling. Plashvalen, fuglekadaver og konfetti på stranden endra referanseramma som de så, eller tidligere ikke så, plastforsøpling gjennom. Verdensbildet kan endres gjennom møtet med andre mennesker eller gjennom dramatiske hendelser, skriver Dahl (2015). I denne sammenhengen var det ikke møte med andre mennesker eller en utprega dramatisk hendelse slik som en flom eller en brann, men møte mellom (formidlinga av) et menneskeskapt problem og respondentene. De kulturelle verdiene som ligger i verdensbildet (Eaton, 2011) til mange nordmenn som «vi er miljøvennlige» (Steentjes et al., 2017) ble utfordret av bilder slik som av plashvalen - «det finnes et plastproblem og vi er medskyldige», som igjen utløste handling. Det var derimot ikke alle som ble strandryddere av å se disse bildene og oppslagene i mediene, så det må også være andre forklaringer på hvorfor noen velger denne hobbyen. Ideen om at «folk ville handlet, om de bare visste» viser seg å ikke stemme, skriver Vetlesen i *The Denial of Nature*

(2015, s. 9). Det finnes ingen naturlige kilder til plast i naturen, plast som er på avveie skyldes menneskers valg og handlinger (Pahl et al., 2017). Å innrømme at vår levemåte og kultur har skapt plastproblemet, blant mange andre miljøproblem, sitter så langt inne at mange heller velger å fortsette, eller til og med å intensivere, en skadelig praksis enn å foreta en selvransakelse og endring som kan være (psykologisk og moralsk) smertefull. Det enkleste er å ignorere problemet, å bli «psykologisk nummen». Men en slik nummenhet fratrar oss også den energien sjokket og sinnet kan gi, som kan gi oss pågangsmot til å påta oss en slik oppgave (Fisher, 2012). Å endre vaner eller tankesett er sjeldne, men viktige øyeblikk og emosjoner kan hjelpe oss forstå hvordan og hvorfor dette skjer, skriver Jasper (2011). Den emosjonelle påvirkninga gjorde respondentene mer fokusert på omgivelsene rundt seg, og på den nye trusselen de hadde oppdaget. Det moralske sjokket «rysta dem i sjela» og viste dem at verden ikke var slik som de trodde, og aktiverte iboende verdier (Jasper, 2011; Nyeng, 2006) – slik som K6 sier, at søppel langs veiene alltid har irritert henne, og med Plasthvalen ble dette verdisynet gjort om til handling.

M2, M3, K2 og K4 har derimot «alltid» plukka og rydda, enten det var hjemme, på fjellet eller ved sjøen.

M2:

Det har jeg tenkt masse på sjøl også, jeg tror jeg har plukka litt så lenge jeg kan huske. Liker å plukke, om det er små ting eller bær. Men det er sikkert fordi at mamma var ganske bevisst på at vi ikke skulle kaste søppel, og plukke opp, sjøl om det ikke bare var vår søppel så skulle vi plukke opp. Og jeg husker sånne flau greier i barndommen da hun sa fra ganske krast til dem som kasta ting. Sett i ettertid var hun drittøff, men der og da var det flaut.

M3:

Det er mange år siden jeg begynte å rydde, men det er først fem år siden jeg begynte å samle inn og at vi fikk kommune og reinholdsverk til å hente det (...). Det gikk jo mange år fra jeg virkelig begynte å rydde, (...) jeg har jo alltid vært interessert i å være på sjøen, padla mye langs fjøra så jeg har sett at det har hopa seg opp med plast og, og så har du liksom ikke visst hvordan i alle dager du skal.. men så tenkte jeg at «nå må jeg bare begynne».

Intervjuer: Var det en spesiell hendelse som gjorde at du begynte å rydde?

M3: Nei, det var bare egentlig, litt oppgitthet og fortvilelse over hvordan vi holder på, egentlig, med naturen.

Gjennom mange år med erfaring med naturen, kjenner M3 på «den spesielle formen for smerte» som tidligere nevnt empati er.

K2:

Tror jeg kan si søppel generelt egentlig for jeg har alltid vært vant til å gå på tur, helt siden vi var små. Vokst opp i en familie som var mye på tur og har det liksom i oss at når vi var ferdig en plass så skulle vi se rundt oss og se at vi hadde tatt med oss alt vi hadde, så rydde etter seg, og å sjekke at alt er like fint når du går. Det har liksom hele tida vært i bakhodet. Og så har det vel utvikla seg litt derifra. Og blitt litt mer og mer. For da var vi ikke spesielt opptatt av havet, på 70-tallet, eller 60-tallet, men sånn generelt må rydde etter oss.

K4:

Nei, jeg er jo egentlig opplært, eller oppdratt, på den måten at man ikke får lov å kaste omkring seg. Hjemme var det alltid sånn at man skulle rydde rommet sitt, og plukke vekk og.. så det er jeg oppvokst med, og så var det kanskje en periode i tenårene man skulle være tøff og slenge litt her og litt der, men siden så har jeg egentlig vært sånn uff, som det ser ut her, liksom, her må vi ta i og hjelpe til. Men det var vel først når jeg kom ut hit og ble kjent med [navn] og [organisasjon] det ble mer organisert på en måte.

Hva disse fire forteller, kan tolkes inn i det beskrivende kultursyn som nevnt over (Dahl, 2015), at det å rydde er blant annet de verdier og normer de har internalisert fra foreldrene og noe som faller naturlig. Det dynamiske kultursynet hevder at kultur oppstår når mennesker møtes (Dahl, 2015) og blir påvirket av reiser og sosiale medier. Dette kan vi se igjen i K4s svar om at det var da hun ble kjent med mennesker som drev med organisert rydding at hun kom virkelig i gang med arbeidet. Kulturen og vanene hun hadde med seg hjemmefra ble forsterket i møte med andre med samme interesse.

Ingen av informantene fortalte at de startet med strandrydding fordi andre inviterte dem med på tur. Dette kan selvsagt være tilfeldig, men artikkelen «Can Beach Cleans Do More Than Clean-Up Litter? Comparing Beach Cleans to Other Coastal Activities» (Wyles et al., 2017) viser at studentene i Storbritannia hadde høy motivasjon til å delta i nye ryddeaksjoner rett etter første ryddeaksjonen de var med på, men at denne hadde dalt når de ble spurt igjen ei uke senere. Respondentene på Nordvestlandet engasjerte seg etter å ha hatt en sjokkartet opplevelse eller som følge av «opplæring hjemmefra». De har hatt en utholdenhet over tid, og flere sier at de er «hekta». K1 sier at det er «som å ha en hund som du må gå tur med. Åh, nå må jeg ut og lufte liksom, ja, det synes jeg er litt gøy da». Dette kan tyde på at en indre motivasjon er viktig for at ryddeturen ikke skal bli et engangstilfelle. Aktiviteten i seg selv oppleves som en belønning, siden den er utfordrende, viktig og interessant, skriver Diseth i *Motivasjonspsykologi* (2019). Frivillige som føler at de har vært med på en meningsfull

aktivitet, lært noe nytt og har fått påfyll av god samvittighet har større tilbøyelighet til å melde seg som frivillige igjen (Wyles et al., 2017).

4.1.2 Negative emosjoner bidrar positivt

Språk og emosjoner

Wiestad (2014) skriver at det kan være vanskelig for folk å uttrykke tanker og emosjoner rundt forholdet til sine omgivelser. Jeg opplevde også at jeg noen ganger famlet da jeg spurte om hvordan strandrydderne forholdt seg til naturen. Språket er med på å forme vår forståelse av emosjoner og hvordan vi reagerer på dem (Nyeng, 2006, s. 56). I den offentlige samtalen er det et økonomisk og «rasjonelt» språk som dominerer. Det kan være vanskelig å uttrykke sin mening om hva som er viktig ved å bevare naturen uten å virke sentimental og subjektiv, eller å bruke «deres språk» og snakke om hva et besøk på ei rein strand er verdt (Faaberg, 2019; Fisher, 2012). K5 hjalp meg med ordvalget da hun fortalte om hvordan hun fikk en omsorg for områdene hun gikk i, spesielt på steder som ikke er så vanlig å gå. Dette kan knyttes både til stedsteori, som jeg vil komme tilbake til under 4.3, og omsorgsetikk. Når respondenten uttrykker at hun har omsorg for et landskap, er det ikke bare fuglene, eller havet, eller menneskene som trenger hjelp, men helheten i naturen. Tradisjonelt blir emosjoner sett på noe som oppstår i sosiale situasjoner, når mennesker samhandler med hverandre. Milton (2002) hevder derimot at emosjoner virker i forholdet mellom individet og dets omgivelser, om det er sosiale forbindelser eller omgivelser forstått som naturen rundt oss. Omsorgsetikken knytter også mennesket til omgivelsene rundt seg, og anerkjenner også det finnes partikulære andre, både steder og bestemødre, som betyr noe spesielt for oss. Gjennom å utvikle emosjoner og omsorg for partikulære steder, kan det utøves omsorg for hele verden i et nettverk av mange som bryr seg om sitt lille sted (Curry, 2018, s. 133). Omsorgspersoner handler med andres interesser i mente, men også sine egne. Held (2006b) kaller denne for reseptiv-kognitiv, i motsetning til objektiv-analytisk kognisjon. Emosjoner er viktig for å forstå behovene til den som trenger omsorg, i dette tilfelle naturen.

Å snu det negative til det positive

Jeg har selv sammenlignet strandrydding med et sisyfosarbeid, når det kommer nytt avfall inn med hver flo og hver storm. Strandrydderne i utvalget klarte å holde på positiviteten. K6 kjente et slags sug etter å dra ut etter sørvestlig kuling for å se om hvor mye som var kommet opp, og om det var noen spennende funn. Hun forteller også hvordan hun klarer å motivere

seg selv da jeg spurte om hun har vært så lei seg eller sinna mens hun har holdt på med strandrydding, at hun har vurdert å gi opp:

Ikke her på [stedsnavn], litt deilig på en måte at det ikke er såne ekstreme [mengder], det kommer litt og litt, men akkurat her har jeg ikke vært borti sånn, det kan jo være at det ligger skjult som jeg ikke veit om, sannsynligvis... men jeg har ikke hatt den følelsen her. Men jeg hadde den følelsen ute på [stedsnavn] og på [stedsnavn] ja, så det er jo faktisk litt fint å føle at det er ikke helt uoverkommelig. Så det motiverer meg faktisk litt da, hadde det vært sånn og jeg hadde gått her mye aleine og, da tror jeg at jeg hadde følt på det at nå orker jeg ikke, nå gir jeg opp. Det tror jeg absolutt, jeg skjønner den veldig godt (...) eller du må reise fra en plass uten at du har fått, at du er for få folk til å.. bli ferdig, det er frustrerende, eller at du skulle hatt ei uke til. (...) Så for å holde motivasjonen oppe så prøver jeg å tenke at, det føles, dette er jo bare ei lita øy og det finnes tusenvis av andre øyer så for ikke å miste motet da så prøver jeg å tenke at ok, jeg får gjøre mitt her, det jeg kan, [med den] tid som jeg har til overs, skulle hatt mye mer tid.

M1 har opplevd å bli overvelda over hvor mye som ligger i fjøra:

det som skjer da er at jeg slutter å rydde i en periode. (...) jeg er ganske manisk sånn sett da, at jeg har fokus, da er jeg der og så blir jeg lei eller oppgitt når jeg skjønner at... blir kanskje nedstemt fordi dette her er umulig da, da kan det måneder uten [at han rydder]. Jeg har ei strand som jeg tenker på innimellom som jeg begynte på i vår, men den er såpass stor uff, det vil ta hele bygda i gud veit hvor lenge før det begynner å se normalt ut.

Flere forteller at de til tider blir overvelda over det stadige påfyllet med søppel som kommer, men at de samtidig «tvinger» seg selv til å være positive. K6 forteller om hvordan hun holder fokuset:

Hvis du begynner å se stort på det, globalt så kjennes det jo litt pff nyttesløst, men jeg tenker det at alle biter jeg tar, det havner i hvert fall ikke i magen til et dyr, og det er veldig motiverende. Og du ser jo faktisk de fuglene mens du går og plukker (...) fisken er jo litt verre å se men (latter) oter ser du jo gjerne i fjøra, og sel, og da får du disse her bilda på som du har sett i media da, skilpadde og alt mulig som er filtra inn i garn og sånn da, og da står du på videre!

Intervjuer: Det er litt direkte belønning, på en måte

K6: mm. Ja, du ser, du kan snu deg og se bakover og se; åh så fint og så tanken på at du får det vekk er veldig motiverende mm. Selv om du veit at det kommer nytt, så jaja..

K4 har lignende betraktninger om jobben hun gjør:

Det er jo som du sier at man ser resultatet på en måte, når man rydder. Men hvis du går samme sted neste uke og samler like mye... Noen ganger kan du føle en oppgitt følelse, åh nå var jeg her og plukka for to dager siden og nå plukker jeg like mye igjen! Noen ganger kan jeg kjenne litt sånn åh! Nå driter jeg i det, jeg orker ikke! Og så neste gang så.. og så fortsetter jeg å plukke.

Hun har også blitt sint når hun rydder, men har kanalisert sinnet til å få fjerna gjenstander i fjøra og forteller at *«det er mange sånne tau som jeg har fått opp bare fordi jeg har blitt sint»*. Sinne blir sett på som en negativ emosjon, men kan også være katalysator for handling. At frustrasjonen over at fjøra igjen og igjen fylles med avfall, og at strandrydderen ikke når sitt mål med oppryddinga, går over i sinne kan være et steg på veien til å gjenfinne handlekraften (Diseth, 2019).

M3 forteller

Men man blir litt deppa egentlig når du tenker på hvordan vi gjorde det for 30, 40 år siden med bosset, hivde det over bord. (...) Og det er litt... deppende å tenke på hvor mye plast og elendighet som kommer til å havne i havet. Men.. man kan ikke tenke så mye på det! Man får heller se på lyspunktene, at det er som om man har våkna litt her i landet.

K2 tror også hun ser en endring i holdningene hun møter blant folk, og velger å se etter de positive tegnene i samfunnet for å unngå å «bli mørk i tankegangen». Et godt tegn er at de som stiller på vårdugnaden, opplever at det er mindre avfall enn årene før.

Respondentene er samstemte om viktigheten av å opprettholde et positivt syn på arbeidet, selv om alle hadde hatt tunge dager «på jobb» hvor det var fristende å gå hjem. Å ha nok motstandskraft for å kjempe mot håpløsheten er viktig. Fine naturopplevelser, opplevd endring og samhold ser ut til å være bidragsyttere til dette.

Bekymret for ungdommen

M3 er bekymra for de yngre generasjonene og hvilken grad de er i stand til å håndtere situasjonen vi har satt oss i.

M3

De unge er litt mere, tenker nok mer på det enn enkelte gamle, litt sånn eldre synes jeg er litt sånn.. gjør litt, gir blaffen i ting. Jeg vet ikke om dem tenker som så at det er ikke så nøye, jeg overlever jo ikke dette her allikevel. Eller om det er med tankeløse så.. men for en som er ung (...) mange unge dem har nå sine bekymringer. Jeg husker da jeg var ung så var det atomkrig, det var jo veldig på dagsorden. Og jeg var bekymra for det da. Og nå er mange bekymra rett og slett for framtiden, og dem har jo faktisk en grunn til det. (...) Men det å klare å styre dem unge til å ikke, få bekymringa til å være noe litt positivt, at dem ikke går inn i depresjon nesten, for det kan du jo risikere at enkelte gjør. At dem rett og slett blir så deppa at dem klarer ikke å se noe lys i... men hvis du klarer å få dem til å handle..

M3 kan leve seg inn i hvordan de yngre kan miste framtidstroa og håpet, slik som han selv var bekymra for egen framtid under den kalde krigen. Han mener at for å få folk til å handle,

uansett alder, er viktig for å bygge framtidstro. Å ha håp, tro på at noe positivt vil skje (Svartdal, 2020), kan gi motivasjon til handling. Håp kan bidra til mestringsforventning og ulike strategier for å nå sine mål (Diseth, 2019). Måloppnåelse er også en del av å oppnå eudaimonia (Nussbaum, 2001). For å bygge motstandskraft mot tilbakeslag, er det viktig å ha rom for handling og tro på at det nytter. Dette gir større mulighet for å orke en ryddetur til (Youssef & Luthans, 2012). En studie gjennomført i Sverige viste at ungdommer som var bekymra for miljøproblemene hadde en større tilbøyelighet til å handle om de også hadde håp om at det nyttet. Håp i form av «det ordner seg sikkert» hadde derimot en pasifiserende effekt på ungdommene. Slik som M3 ønsker den svenske forskeren Ojala å vise ungdommene at det er «lys i tunellen» og gi dem et realistisk håp som kan virke aktiviserende (Ojala, 2008, 2012).

Skadene av dagens forurensing vil i stor grad påføres andre individer og steder, også i kommende framtid (Lidskog & Sundqvist, 2013; Voice, 2013). For et firma kan det være rasjonelt å ikke bruke arbeidstid på opprydding rundt fabrikkene, men heller bruke all tid på produksjon. Avfall som blåser på sjøen blir «deponert» i både annet sted og rom, konsekvensene av forsøpling belaster ikke bedriften direkte slik som bruk av lønnsutgifter på opprydding vil gjøre. En nedarva bedriftskultur kan gjøre det vanskelig å i det hele tatt oppdage at bedrifter er med på å forsøple, og vanskelig for en enkeltansatt til å komme med forslag om endring.

K4

kanskje dem kommende generasjoner som kommer etter oss, men det var også etter den hvalen som dem plukka opp som det var så mye plast i, og man finner mikroplast i fisken som vi spiser, så tenker jeg at det har egentlig med hele ernæringskjeden å gjøre, for at vi skal kunne holde oss frisk, og kanskje å fortsette og holde jorden ved liv og.. (...) Det motiverer meg å holde det rent for maten vi spiser blant annet.

M3 Litt meg selv, og så litt for ungene og framtida og så litt for dyrelivet og sånn som jeg setter veldig pris på da, så ja, og så er det et håp om at du kan lære dem som du har med deg at det, og det ser jeg virker da – at dem tenker litt mer over at dem også rydder etter seg. Så om jeg kan lære noen få og så kan forhåpentligvis dem lære det videre

M2 Framtidens del, det er det. Ikke først og fremst for at folk skal se (at) det er finere, men at dyr skal kunne leve der og fugler skal kunne bygge reir og trives og få avle fram sine unger og fisken skal ja – det er det som er mitt perspektiv.

De tre respondentene jeg har valgt ut her viser litt ulike aspekt av hvem de rydder for. Å sikre en framtid er et gjennomgående tema, men med ulike innfallsvinkler. M2 sa i starten av

intervjuet at det var erkjennelsen av at forsøpling ikke bare var uestetisk, men farlig for dyrelivet som fikk han til å rydde. Dette synet viderefører han i dette svaret, det er for at naturen og dyrelivet skal kunne gå sin gang han rydder. Selv om M3 nevner både seg selv og barna, snakker alle tre om det litt upersonlige «framtiden». Deres innsats er ikke bundet til sted og rom, det er ikke bare deres nærmestes etterkommeres framtid dette gjelder. Dette ser vi igjen i Hans Jonas' ansvarsprinsipp. Den tradisjonelle etikken var nabo- og samtidsetikk, og har ikke tatt opp i seg at forurensing og forsøpling som gjøres «nå», vil ha konsekvenser flere hundre år fram i tid, og være en belastning for økologiske system i en annen verdensdel. Ansvarsprinsippet gir oss som lever nå en plikt til å gjøre det mulig for våre etterkommere å oppfylle sin plikt mot sine etterkommere. Emosjoner vil være en viktig motivasjon for å få til dette. Det finnes et emosjonelt bånd til framtiden gjennom nevøer og nieser, barn og barnebarn som bør gjøre det enklere å ta dette ansvaret på alvor. Vi kan klare å forestille oss at disse nære etterkommerne også skal få etterkommere som de er glade i, og dermed handle slik at disse fremtidige menneskene kan få et godt liv. Fremtidig eksistens for fugler og dyreliv også må sikres, slik som M2 er opptatt av, er en viktig del av ansvarsprinsippet. Menneskets eksistens er avhengig av en intakt og fungerende biosfære, og å ta ansvar for etterkommernes etterkommere vil også være å ta vare på dyre- og fuglelivet, slik at også de kan få mulighet til å bringe opp sine etterkommere. Motsatt kan vi si at vi har en plikt til å forestille oss hvor ille livet til våre etterkommere av alle arter vil ha det, om vi ikke endrer levestilen vår. Å ta innover oss de lidelsene vi vil påføre etterkommerne våre av alle arter om vi ikke endrer vår livsførsel, og la dette påvirke oss emosjonelt er to viktige deler av ansvarsprinsippet. Som tidligere vist, kan emosjoner og evnen og muligheten til å tenke, gi motivasjon til å handle (Berdinesen, 2018; Fidjestøl, 2004).

Å gjøre det godt igjen

Refleksjoner over at vi mennesker forurenser, og å drive strandrydding er en del av å gjøre det godt igjen, som for eksempel M3

(...) om jeg samler dette fra sjøen, ok, så da har jeg i alle fall fått vekk noe, jeg har ikke bare forurensa, jeg har fjerna noe fra miljøet også.

K3

Jeg føler at jeg bidrar jeg! Og jeg føler at jeg får litt mer grunn til å bli sint (latter). Jeg føler at jeg bidrar, og jeg føler at man faktisk får gjort noe. Assa du ser med øynene dine at oi, her har vi tømt unna så mye og så sånn når du går på ei mark og du hører det knitrer under deg.. da veit du hva som ligger der.

Intervjuer: åh det er verdens verste lyd!

Ja, helt forferdelig! Så da føles det at du bidrar, at du får gjort en forskjell.

Men hun sier også at hun sitter igjen med litt blanda følelser etter ei ryddeøkt;

(...) fordi man tenker gjerne at det, at sjøl om man har gjort noe nå, så innser man hvor utrolig mye mer som finnes der ute. Så selv om man har gjort en forskjell med at man har rydda der så føler man at «oi shit, tenk så masse som vi ikke har sett enda» så sitter du gjerne og undrer litt hjemme før du finner roa. Ja, gjør det.

Intervjuer: Så det påvirker deg både negativt og positivt?

Ja, det blir en litt sånn.. refleksjonsopplegg.

K5 går også en balansegang mellom det positive og det negative;

uffameg, man må jo bare tenke på det positive, være ute og plukke og ha det hyggelig. Ikke gremme seg for mye. Nei, det er nok av.. jeg har det med at jeg kan bli litt sinna innimellom haha! Jeg hører om ting, ikke sant, er det mulig, når du ser at det flyter omkring isopor fordi en eller annen ikke har klart å følge en rutine? Så er det sånn at.. ja, ting kan jo skje over alt da, uhell kan jo skje..

Det kan tenkes at strandrydderne opplever affekt oftere i begynnelsen av karrieren, hvor mengden søppel og folks ubetenksomhet er noe nytt og man blir «akutt sint». Etter en tids erfaring med strandrydding, slik som informantene i denne studien har, kan affekten gå mer over i emosjoner. Reaksjonen som oppstår er basert på kunnskap, som hva kilden til forsøplinga er og hvilke skader den kan påføre livet i fjøra. I stedet for akutt sinne kommer kanskje en litt mer «langsom forbannelse» og oppgitthet. Emosjoner knyttes til noe av verdi, som gjør oss bevisste på at dette er viktig for meg (Nyeng, 2006, s. 320). Nussbaum (2001) hevder at følelser er tett knytta til handling, som også Hverven (2018) skriver, emosjoner får oss til å handle. Våre mål får anerkjennelse og status gjennom emosjoner. De er igjen knytta til verdi, dermed også en kilde til motivasjon (Nussbaum, 2001). Men selv om de kan virke motiverende, «dette er en viktig sak som jeg vil støtte», kan de også skyve folk unna, «jeg synes det er for flaut til å plukke søppel, jeg vil ikke assosieres med den gruppa» (Jasper, 2011).

Systemkritikk

Frivillig arbeid trekkes ofte fram som helsebringende og kan være med på å bidra til eudaimonia gjennom å skape mestringsfølelse, sosiale kontakter og følelsen av å bidra. Frivillig arbeid er også en viktig kilde for offentlige myndigheter til informasjon om hva som foregår ute i samfunnet (Kulturdepartementet, 2018). Folkeforskning og kunnskapen som

strandrydderne har bidratt med, har vært med på å endre synet på bruken av plast de siste årene. Emosjoner som har bidratt til engasjement, har munnet ut i en endring i samfunnet. Men frivillig innsats har også sin pris, og bekymringen for å oppleve utbrenthet lå hos flere. K6 påpeker at det er en ganske liten gruppe med frivillige som arbeider jevnlig med problematikken, og frykter for om det vil være noen til å ta over om «den harde kjerne» gir seg, eller om forsøplinga igjen vil ta over områdene som er rydda. K4 som også er engasjert i flere frivillige organisasjoner forteller:

jeg tenker ofte det at å være ildsjel, det gjør noe med en, man orker ikke hvor lenge som helst. Så man må jo få noe tilbake, for å orke å holde på.

Å få noe tilbake for sin innsats betyr ikke nødvendigvis penger, men kan være en flott naturopplevelse, nye vennskap eller å kjenne seg solbrent og sliten etter en lang dag i fjøra. Positive opplevelser skaper positive minner og assosiasjoner som igjen kan gi økt engasjement (Conway et al., 2014). Å få anerkjennelse for sin innsats og kunnskap, og føle at de blir tatt på alvor kan være en viktig beskyttelse mot utbrenthet. Strandrydderne er ofte sin egen sjef, de bestemmer selv når og hvor mye de vil arbeide. Baksiden med dette er at de heller ikke har en leder som kan balansere arbeidsinnsatsen når det trengs («Five Keys to Avoiding Volunteer Burnout», 2021). Å føle at de jobber mot storsamfunnet kan virke tappende, slik som flere nevner. K1 føler hun lever et ganske klimavennlig liv og har «god samvittighet for dyra» når hun har rydda, og tenker hun da har bidratt konkret til at en fisk eller en and overlever dagen. Men hun er kritisk til hvordan ansvaret for forsøpling legges til enkeltpersoner og ildsjeler:

Første gangene, da var jeg sint, liksom, skal jeg sende sinte brev eller noe slikt, men jeg vet ikke hvem jeg skal sende dem til! Altså, alle snakker om at vi må gjøre noe for klimaet og så føler jeg at alle sitter og bare bruker orda sine, men ingen gjør noe fysisk. Jeg tenker om alle hadde gjort noe fysisk så hadde det kanskje hjulpet mer enn å bare sitte og si at vi må endre noe. Ja, så jeg har vært litt sånn engasjert (...) fordi dem [plastprodusentene] har et ansvar som dem kanskje skriver litt fra seg. Fordi dem mener at det er oss som forbrukere er dem som forsøpler. Men jeg tenker om dem hadde gjort noe med mengden plast så hadde kanskje ikke forbrukerne kasta så mye, kanskje dem kunne gjort det enklere for forbrukerne å kildesortere, eller jeg tenker sånn kunne dem ha gjort noe? Dem [som] har lager og fabrikk ved sjøen, dem har jo et enda større ansvar. Jeg føler det er ting der, altså hadde dem begynt der så...».

Sinne er som tidligere nevnt en viktig drivkraft, men det er også strenge normer for hvordan det kan uttrykkes, om det i det hele tatt er akseptabelt å gi uttrykk for dette. Dette har i særlig grad vært gjeldende for kvinner. Sinne har potensiale for å være en endrende kraft, og en måte

å si at «nok er nok» og kreve sine rettigheter (Jasper, 2011). Det dominerende antroposofiske verdensbildet hvor mennesket er i sentrum og står fritt til å gjøre hva det ønsker med naturen, kolliderer med verdensbildet til strandryddere og andre med et mer miljøetisk blikk; naturen har egenverdi og har krav på beskyttelse (Hverven, 2018). Kulturelle regler for hva og hvordan det er «lov å føle» kan endres, noe mange bevegelser har forsøkt, og til dels lykkes med (Jasper, 2011). Strandryddere kan sees som en bevegelse dersom vi legger definisjonen til Store Norske Leksikon til grunn, et løselig og nytt fellesskap som ønsker å endre kulturen eller samfunnet (Tjernshaugen, 2020). Gjennom å delta i samfunnet, i bygdeutvalg og stille opp i samfunnsdebatten bidrar strandryddere, og andre miljøvernere, å normalisere det å si ifra og tale på naturens vegne og flytte grensene for hvilke emosjoner som er akseptabelt å vise på vegne av naturen. Andy Fisher etterlyser i sin bok fra 2012 *Radical Ecopsychology* at psykologien tar på alvor at det faktisk er en økokrise. Tabuene mot å uttrykke «medfølelse med verden» er sterke, skriver han (Fisher, 2012). Sju år seinere vurderte jeg, men unnlot, å spørre respondentene om de hadde følt på økosorg, da jeg var usikker på om dette var et tema det var åpenhet om. Ett år seinere er det oppslag i aviser som Vårt Land (Kroglund, 2020) og Morgenbladet (Vetlesen & Bjørlykhaug, 2020) om økosorg, og tema i radioprogram som Verdibørsen på NRK (Verdibørsen, 2020). Dette viser at det er en viss bevegelse i samfunnet rundt dette om å føle sorg på vegne av naturen.

M1 sier at han ikke helt ser på seg selv som en «ekte strandrydder» siden han lever et liv med høyt forbruk. Han tror ikke nordmenn flest er villige til å endre sine forbruksvaner. Men han lar seg provosere over at det han ser på som en passiv og lite ambisiøs stat når det kommer til klima- og miljøtiltak, og at mye av miljøkampen består av individuelle handlinger;

Altså det er så lavt nivå at jeg bare blir trist. (...) så kan vi håpe at folk vil gjøre litt bot da, med å rydde på strendene og kanskje vi får mer innsikt i data om hva som finnes under overflata også som vil føre til at, for det er der berget ligger, kanskje at det vil nøre til kamp da. Ja.. nei, så jeg er pessimistisk på forbruksmønsteret vårt, og så er jeg forsiktig optimist med det ryddfokuset, det tror jeg kanskje vil holde seg ganske bra.

Hva K1 og M1 her peker på er en sentral diskusjon som strandryddere også er en del av, er miljøproblemene individets eller samfunnets ansvar? Og hvem skal betale for arbeidet? Det er sosiale praksiser, og hvordan enkeltmennesker og organisasjoner, oppfører seg som skaper miljøproblemer. Endring av disse kan dermed også bedre situasjonen. Men som M3 påpeker, i likhet med forfatterne av *Miljøsociologi* (Lidskog & Sundqvist, 2013) er samfunnet så

komplisert, at det er nærmest umulig for en forbruker å vite hvilket valg som er til minst skade for naturen.

Du må på en måte finne, ja, hva er det det verste vi gjør? Og så må vi få det vekk. (...) Det lett for at vi kanskje tenker at.. sånn som når dem resirkulerer plast, det har på en måte blitt en liten sovepute for enkelte. (...) Hvor vanskelig det er å regne ut hvor store utslipp å produsere en [gjenstand], og det er fordi dem, det er så mange måter å produsere på, og det er så mange ting som spiller inn.

Privatiseringa av miljøproblemet er også synlig i selve opprydningsarbeidet. Forsøplinga kommer i stor grad fra fiskeri- og oppdrett (Mepex, 2020), ei næring som i 2019 satte ny eksportrekord med 100 milliarder kroner (Nærings- og fiskeridepartementet, 2019).

Oppryddinga som gjøres av respondentene i denne undersøkelsen, mottar liten eller ingen støtte. Det var ulike oppfatninger om strandryddere bør få penger for arbeidet som gjøres. M1 er aktiv i idrettslaget til barna, og har brukt strandrydding som en aktivitet både for å skaffe inntekt til idrettslaget og for å gi ungene opplevelser de ellers kanskje ikke hadde fått. Det er også et aspekt av kritikk over hvordan dugnadene har utvikla seg, at det nå er et press på barna om å få solgt ting, det være seg dopapir, kjeks eller bursdagskort.

Og det [å rydde] hadde hatt en vanvittig effekt, både for samholdet..., for det som skjer når vi har sånn der salgskampanjene, er at foreldra legger ut en status på Facebook der dem ber venna sine om å kjøpe noe. Men når vi har strandrydding så må folk møtes, både voksne og barn, du blir litt kald, og du blir litt skitten og du opplever ting og du bygger et lag på en helt anna måte, så det har så positive sideeffekter å få lurt ut folk da. For meg er det samfunnsbygging.

K2 har helt motsatt holdning;

Jeg synes det er kjempeviktig at vi beholder denne dugnadsånden jeg da. For at det blir slik at man skal få betalt for alt så tror jeg kanskje at vi .. at vi blir et annet samfunn, etter hvert. At vi faktisk bør ta litt ansvar for hverandre uten å tenke økonomi. (...) Mesteparten av det som er rundt her er vårt eget boss, ok så er det ikke *mitt* avfall, men noen som er rundt herfra, så hvis vi skal komme til et slikt samfunn der alt skal fastsettes i kroner og øre så tror jeg at vi blir et kaldere samfunn. Jeg er skeptisk (...) det går jo til lag og organisasjoner, det går jo ikke til enkeltpersoner da og det hjelper jo. Men ungene og ungdommene blir på en måte vant med at dem ikke skal gjøre noe om dem ikke får betalt for det og det synes jeg er litt usmakelig, rett og slett.

Både K2 og M1 ser dugnad som en måte å rydde opp i fjøra, men mens M1 ser muligheten til å bytte ut en type dugnad, salg av diverse varer, med oppryddingsdugnad og motivasjonsmidler, ser K2 verdien i av å gjøre dette arbeidet gratis. Strandrydding kan også være en mulig vei til å trene altruisme i både barn og voksne (Nussbaum, 2001, s. 388).

M2 oppsummerer spørsmålet om lønn slik:

hvis du bare plukker og leverer og får penger for det du har gjort så er ikke det noe som ligger og tynger deg. Jeg kan ikke velge å gå på jobb her, det må jeg, det er ei forventning som ligger på meg, jeg får jo lønn for det, men det blir litt annerledes hvis du kan styre selv akkurat når du gjør det og hva du gjør. Det tror jeg ikke hadde vært noe minus nei. Men jeg tror jeg hadde gjort det allikevel uten, om dem hadde sagt nei sorry nå er kassa tom så tror jeg ikke at det hadde fått meg til å slutte. Det regner jeg med skjer en dag da, 'nå har vi ikke mere midler til å dele ut til strandrydding så nå får dere bare ta over selv' da er nok jeg en av dem som vil fortsette. Det tror jeg. Det blir nok vanskeligere å dra med seg skoleklasser.

Ingen av respondentene har personlig inntekt på strandrydding. Med økonomisk støtte sier flere at de kunne brukt mer av tiden sin på rydding. Selv uten støtte vil utvalget i denne studien fortsette, da de gir har en genuin interesse for arbeidet og de immaterielle godene dette gir dem. Flere gir dog uttrykk for at de er bekymra over hvor lenge «trenden» med strandrydding vil holde seg generelt i samfunnet. M1 sier:

Jeg tror vi må akseptere at fokuset går litt inn og ut da og så vil det være en grunnstamme som «har det» og så må vi akseptere at folk sine liv gjør at dem er litt inn og ut av fokus, det har kanskje noe med alder dem er i, og noen ganger har man mer enn nok med seg selv og andre ganger har man mer mulighet til å se litt forbi seg selv

4.1.3 Bryte barrierer og personlig vekst

Et spørsmål jeg stilte respondentene var om dem følte seg rare, eller flau når de drev med strandrydding, og om det var forskjell på å rydde i fjøra og ta opp søppel i gågata. Grunnen til at jeg stilte spørsmål rundt dette, var at jeg selv har kjent på dette selv uten å helt forstå hvorfor. Det føles «rarere» eller «mer ekkelt» å ta opp noe på en parkeringsplass enn i fjøra. Flere av respondentene hadde følt på det samme, og reflektert over hvorfor det var slik. Temaet hadde også vært oppe i en gruppediskusjon på en nettverkssamling. To av respondentene pekte på at det burde være omvendt, at de som *ikke* plukket burde være flau. Men også hun satt med dette inntrykket av at hun gjorde noe man ikke burde når hun tok opp rusk i bysentrum. Det kan virke som om at følelsen av å bli sett, og at normbruddet er sterkere i byen enn i fjøra. Assosiasjoner til uteliggere og filmer hvor fengselsdømte går langs veien og plukker søppel blir nevnt. Det blir også knytta til sted, hvilken arena vi er på. Søppel ved et kjøpesenter antar vi at en vaktmester skal ta seg av, det er «noen andres jobb». Å ta opp søppel i gågata gjør at både sjokoladepapiret og den som tar det opp blir «out of place» som Mary Douglas uttrykte det (Eriksen, 2011). M3 har også følt på at han blir sett på en annen

måte om han plukker flasker langs veien, og mener det har en annen og bedre status å plukke søppel i fjøra. Han har imidlertid bestemt seg for å ikke tenke på hva andre måtte si og tenke om hans hobby.

M1 forteller om utviklinga han har hatt som rydder;

Det var en terskel husker jeg da jeg begynte å plukke søppel langs veiene på [stedsnavn]. (...) Så jeg husker at jeg, em, var rett og slett flau når jeg trilla [barnets navn] i fødselspermisjonen og begynte å plukke der, så ble jo folk fort vant til at jeg gikk der og sulla og så fikk jeg litt skryt av noen pensjonister og sånn, ok da er jeg ute av skapet, plukker'n. Og så hadde jeg sikkert drømt om å se at det var andre som gikk og plukka, men det har ikke skjedd enda. Nei, det er rett og slett litt frigjørende å komme ut av plukkeskallet og være en sånn en, (...), det kan hende at dem blikka [fra andre] er sånn jeg tenker på sjøl innvendig, men det har jeg befridd meg litt fra så når vi triller så er det pose og plukke.

Flere respondenter, blant annet M1, forteller har de gått gjennom en endring som ryddere. Både de som var oppdratt hjemme som ryddere og de som oppdaga forsøpling de siste åra har kjent på at de gjør noe som er uvanlig, og til og med flaut eller ekkelt. M1 forteller at det var befriende å komme «ut av skapet» som plukker, og legge bak seg tankene om at andre ser rart på han. Selv om de sosiale normene og sanksjonene rundt det å plukke søppel ikke føles sterke, så mener utvalget at de finnes. Men likevel er viljen til å gjøre «det rette», å plukke opp søppel, større enn de sosiale sanksjonene. Bryte normer kan være ubehagelig, men også befriende og styrkende. En endring kan være alt fra mildt ubehagelig til smertefullt. I mange tilfeller er det å ta et farvel med «sitt gamle jeg» og bevege seg ut i noe ukjent før man igjen får fotfeste, kanskje i et nytt sosialt nettverk, med en ny selvsikkerhet (Berzonsky & Moser, 2017; Braidotti, 2006). Strandrydderne fortalte ikke om en slik dramatisk omveltning i sine liv, men allikevel har de opplevd noe, latt seg engasjere som gjorde at de endra seg og fått en annen hobby enn mange av sine venner.

«Becoming» bør sees som en dynamisk prosess hvor ønsket om å endre seg og faktisk endring, og «tilbakefall» til gamle vaner alle er en del av veien mot «sitt nye jeg» (Bundas, 2006). Å snu hva som kan kjennes ut som en tidebølge av negativitet er endrende for en persons etikk, hevder Braidotti (2006, s. 134). Å holde ut og fortsette forutsetter å være så dypt engasjert at man opplever både stor glede og bli både skitten og kald. Negativiteten som strandrydderne forteller om, enten om de er lei trosser som ligger dypt begravd i sanden eller kommentarer om hvordan det ser ut i Asia – å holde ut er en del av etikken, å være tro mot «saka». Siden handlingen er i overenstemmelse med, og utviklende for strandrydderens etikk, kan det bli en selvbekreftende, positiv spiral ved at strandryddinga både «produserer» og blir

et uttrykk for positive affekter (Braidotti, 2006, s. 136). «Becoming» en strandrydder, enten det er gjennom et moralsk sjokk eller en videreutvikling av normer man har lært hjemmefra, vil si at respondentene har gjennomgått en endring og lar denne endringa komme til utløp gjennom strandrydding. Noen av respondentene er mer «private» (M2), men alle holder fast ved endringen

4.2 Erfaring med naturen

Å være aktiv i en urørt natur, glede seg over et vakker landskap og ha mulighet til å tenke de store tankene er viktige deler av den nordiske forståelsen av hvordan friluftsliv skal bedrives (Beery, 2013; Graves et al., 2020). Samtidig ser mange en økende urbanisering som en trussel mot å utvikle et nært forhold til naturen, som igjen sees som en av grunnene til miljøkrisa (Fletcher, 2017). Det mangler dog ikke på forsøpling i rurale strøk heller. Landbruksplast ble funnet i nær alle elver som ble undersøkt på Vestlandet høsten 2019. Forskerne fant til sammen tre ganger mer landbruksplast enn fra de andre typiske kategoriene, som husholdningsavfall og plast som stammer fra veien (Velle et al., 2020). I Stortingsmeldinga om miljøkriminalitet (2019) vises det til at overtredelsene av miljøbestemmelsene gjerne skjer i rurale områder. Dette kan kanskje vise at forsøpling og nærhet til naturen ikke i så stor grad handler om det urbane, men heller at vi som lever nå er naturanalfabet, at vi ikke kjenner naturen og dermed ikke har en følelsesmessig forståelse av konsekvensene av våre handlinger. «Å utvikle et nærmere forhold til naturen» har blitt lansert som et mottiltak til dette, uten at det har blitt definert godt hva som ligger i dette, hverken på individ- eller samfunnsnivå (Ives et al., 2018). I Stortingsmelding 18. fra Klima- og Miljødepartementet «Friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet» (2015) defineres friluftsliv slik; «Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse» (2015, s. 10). Stortingsmeldinga fremholder at å være ute i naturen, om det er en park i byen eller på snaufjellet, vil anspore menneskene til å ta bedre vare på miljøet rundt seg.

Aktiviteter i norsk natur som fikk et voldsomt oppsving våren og sommeren 2020 grunnet korona-pandemien og reiserestriksjonene den medførte. Dessverre resulterte den økte interessen for friluftsliv også til økt forsøpling, til tross for flere oppslag i mediene med oppfordringer om at søppel ikke må kastes i naturen (D. Eriksen, 2020). Curry (2018) skriver at mennesker ofte ikke setter pris på det som er verdifullt, og dette gir seg utslag i etikken. Det

som folk ser som verdifullt vil de også ta vare på (Curry, 2018, s. 5). Hvem eller hva påvirker mennesker til å endre syn på naturen, slik at det i større grad samsvarer med forståelsen av friluftsliv og natursynet som vi tror vi har?

Hva menes med «å være i kontakt med naturen»? Forskere innen flere fagfelt skriver om emnet, og beskrivelsene og definisjonene av fenomenet både mange og uklare. En diskusjon er for eksempel om å ikke ha kontakt med naturen er en årsak eller virkning av det moderne samfunnet. Ives et al (2018) kaller å ha «kontakt med naturen» et konsept som dekker å ha en materiell bruk, som dyrke jorda; å erfare naturen, forstått som aktiv rekreasjon; kognitiv forbindelse som kunnskap, tro og holdninger; emosjonell tilknytning og affektiv respons; filosofiske perspektiv på menneskehetens forhold til naturen (Ives et al., 2018, s. 1389). Dette resonerer relativt godt med ideen om det nordiske friluftsliv- og naturlivet.

4.2.1 Når faren truer

Jesper Hærvig (2000) skiller mellom «friluftsliv» og «naturopplevelser». Mye av «vanlig» friluftsliv handler ofte om å nå en topp, gå et antall kilometer på ski eller løpe «sin runde» litt raskere, eller i hvert fall ikke saktere, enn sist. Naturen blir en arena hvor vi trener og tar oss inn igjen etter en lang arbeidsuke, og det etiske grunnlaget for å ta vare på naturen hviler på i hvilken grad naturen er omgivelser for vår livsutfoldelse (Hærvig, 2000, s. 59). Landskapet konsumeres, og har blitt en kulisse for våre hobbyer og ikke noe som oppleves «fra innsiden» (Urry, 2005). Jeg vil hevde at strandrydding som aktivitet skiller seg fra dette ved at turen bestemmes av hvor mye og hva slags forsøpling som er på et sted, og hvordan den ligger i terrenget. Dermed er det noe utenfor deg selv som bestemmer hvor du går og hvor lang tid du bruker. Er et område fullt av små isoporbiter, vil du bruke lenger tid der enn om det er brusflasker og andre enkle ting som skal plukkes. Naturopplevelser er å være oppmerksom på unnselige fenomen, som en liten blomst som kryper fram fra en steinsprekk eller et dyr som forsvinner bak en åskam (Hærvig, 2000). Herunder kan også jakten på plastpellets, også kjent som havfruetårer eller nurdles, sortere. Å leite etter gjennomslittige plastperler i storsteinsfjøre krever et øye for detaljer.

K6 forteller om hvordan hennes forhold, eller syn, på naturen har endra seg etter at hun begynte med strandrydding.

Jeg har kanskje ikke vært så flink til å *sett* naturen på en måte, og å ta det inn. Det har kanskje vært mer at, du synes jo at det er deilig at sola skinner og frisk luft og sånn, men jeg har kanskje ikke tatt meg *tid* til å nyte naturen *skikkelig* før siste åra. Det er kanskje jeg har lært, eller setter mer pris på naturen når du ser, når du jobber med forsøpling. For du har tatt naturen for gitt, før. Så jeg har blitt mer takknemlig, setter mer pris på naturen enn hva du gjorde før. Det er et poeng.

Jeg har på en måte sett at, og du ser det i media også, og du hører om dyrearter som blir utrydda og du får nesten litt panikk, tenk om det og det dyret forsvinner, og det som vi har hatt og tatt for gitt, at det skal bli ødelagt. Så jeg har nok blitt mye mer.. jeg tror absolutt at det [strandryddinga] har hjulpet meg til å verdsette naturen litt mer. Og nyte den, og se den skikkelig, og nyte alle detaljene. (...) for det med fuglene og sånn, du har jo sett fugler før (...) men du ser dem på en ny måte. Tenk om det plutselig var helt tomt for fugler (...), hvis det absolutt ikke kom en eneste fugl forbi.. Det hadde jo vært helt krise! (...) men jeg tror det, at for min del i hvert fall, at det har en sammenheng med strandrydding, at du blir mer fokusert på naturen.

En trussel mot naturen, både selvopplevd og formidla gjennom media, har fått K6 til å virkelig *se* naturen. Kunnskapen hun har opparbeida seg gjennom mange timers arbeid i fjøra har gitt henne innsikt i at naturen rundt henne kan forsvinne, slik som hun sier om fuglene. Panikkfølelsen som K6 her beskriver, og som K5 forteller om når hun først oppdaga forsøplinga i fjøra, er typisk for en krise som legger grunn for endring, skriver Berzonsky og Moser (2017). Frykt og det vonde har blitt oversett i filosofihistoria, mener Jonas. Å frykte det vonde er en sterk motivasjon, og vi forstår kanskje bedre hva vi er i ferd med å miste når det faktisk er i ferd med å skje (Fidjestøl, 2004). En slik opprivende prosess kan også bidra med noe positivt, når man har mulighet til å bidra slik som strandrydderne har. Personlig vekst og dedikasjon ser ut til å være beskyttelsesfaktorer, to egenskaper som også er en del av eudaimonia. Trusselen har økt K6 sin bevissthet rundt hvilken verdi landskapet og dyrelivet har for henne. Hos Aristoteles er erfaring en viktig del av emosjonene – hvilke erfaringer vi selv har gjort, legger grunnlag for hvilke emosjoner som oppstår. Har du selv opplevd å få hjemstedet ditt trua av en katastrofe, har du større mulighet til å forstå hvordan andre i samme situasjon har det (Vetlesen, 1996). K6 har, i likhet med, sammen med de andre informantene en «vanlig, norsk» erfaring med naturen, med søndagstur, fjelltur og makrellfiske om sommeren. Disse erfaringene legger grunnlag for emosjonene som oppstår når hun opplever sin nærnatur som trua, som igjen gir motivasjon til å ta enda en ryddetur, som igjen gir flere erfaringer. En slik erfaring vil være med på å bygge opp igjen følelsen av samhørighet med naturen. Problemet med dette, skriver Fisher (2012), er at mange ikke kan bygge opp igjen en slik ide om samhørighet, fordi de har aldri hatt den.

Rota til denne tragedien ligger kanskje i hvordan vårt vestlige samfunn gir liten plass til å tenke og reflektere over våre erfaringer. Erfaringer er subjektive, og virkeligheten er objektiv. Og som blant annet Nussbaum (2001) påpeker, emosjoner er en viktig del av tenking. Delingen av verden i det subjektive og det objektive, har også gitt spillerom til ekspertveldet som har tatt over for folkekunnskapen og økt fremmedgjøringa fra naturen. Hva det virkelig ikke skorter på i den økologiske krisa, er råd fra såkalte eksperter, skriver Fisher (2012). Ideen om at teoretisk kunnskap om naturen øker naturopplevelsen virker som en vedtatt sannhet, men den emosjonelle tilknytningen og kroppslige kunnskapen om naturen kan være like sann og givende – og gi oss eksistensiell sensitivitet (Fisher, 2012, s. 55; Skår, 2009). Man trenger ikke å vite det latinske navnet på en fugl for å vite at den hører til, og for å reagere om den plutselig er borte, det blir ikke vår uten tjeld. Men ordet tjeld gir ingen mening om man ikke har noe å knytte den til, da er det bare ett ord (Fisher, 2012, s. 57). Om terskelen til å få ytre seg og stille spørsmål om miljøproblemer er å kunne «alt» om vitenskapelige resultat, risikerer vi å gå glipp av god og viktig kunnskap. Observasjoner, nedarva kunnskap og folkeforskning kan gi tidlige indikasjoner om hvilke endringer i naturen lekfolk bekymrer seg for, og kan gi myndigheter viktig informasjon som vi som samfunn kan gå glipp av om vi skal vente på at dette blir «oppdaget vitenskapelig» (Lidskog & Sundqvist, 2013).

Tidsdimensjonen er viktig i hva K6 sier. Å ta seg tid til å nyte naturen, i motsetning til mer fartsfylt friluftsliv, eller målretta turer hvor man skal nå opp på toppen og ned igjen før siste ferga går (Graves et al., 2020). Hærvig (2000, s. 60) målbærer mye av de samme tankene i sitt essay, at gleden over å se naturen utfolde seg og leve sitt eget liv blir forsterket når vi vet at disse naturfenomen er trua og vi er heldige som får oppleve de nå. Naturopplevelsen er en mulighet til å oppleve nærværet av det ikke-menneskeskapt, skriver han videre. Dette gjør kanskje kontrasten og opplevelsen av naturopplevelsen sterkere for våre strandryddere, når de går i fuglereservat og opplever naturfenomen som vind, fugletrekk og båra som slår – samtidig som de trækker i menneskeskapt avfall på avveie som truer nettopp denne opplevelsen. Kanskje noe av appellen til strandryddinga er at det noe som må gjøres manuelt, sakte, bokstavelig talt bit for bit, og du er der du er.

4.2.2 Ødelegger plukkinga naturopplevelsen?

Å være ute i naturen har vel dokumenterte positive effekter på mennesket, som økt livskvalitet, senket stressnivå, bedre fysisk og psykisk helse (Skår, 2009). Hvilken innvirkning har det å rydde i marin forsøpling på naturopplevelsen? Forsøpling av naturen er som tidligere nevnt noe av det som irriterer nordmenn mest på tur (Setten, 2020). I tillegg til å være en fare for dyre- og plantelivet kan marin forsøpling undergrave de positive effektene som følger med å gå langs sjøen (Wyles et al., 2016).

Jeg har valgt ut tre sitat som viser ulike sider av denne problematikken. M2 forteller

Det er vel heller at jeg mister naturopplevelser, at jeg blir mer fokusert på jobben og problemet og mindre nyter det som faktisk er av natur, men ikke sånn at jeg, hva skal jeg si.. hvis det var naturopplevelsen jeg var på jakt etter så hadde jeg kanskje ikke gått der jeg veit det er mest søppel å se.

M2 føler han har en oppgave, en jobb han skal utføre og konsentrere seg om den og ikke naturen, men likevel framstår det ikke som noe som plager han. Da ville han, som han sier, gått et annet sted. Hovedformålet med ryddeturen til M2 er nettopp å rydde. Å gå på tur et sted uten forsøpling vil gitt han en større naturopplevelse, men han sier ingenting om i hvilken grad han føler at selve oppgaven er avslappende å gjennomføre, slik som M1 her gjør;

(...) jeg har behov for en.. den relativt enkle oppgaven det er å bøye seg ned og plukke opp en ting (...) dem [vennene] har skjönt at det er et mentalt aspekt ved det som er positivt for meg.

K4 forteller derimot at hun klarer å skille på disse to tingene;

(...) jeg er veldig bevisst på at jeg skal nyte turen uansett hva jeg gjør, om jeg plukker søppel eller ikke. Og jeg sitter ofte, for jeg elsker å høre bølgene som..., så jeg kan stoppe opp og bare stå litt, og lukke øynene og så hører man ingenting annet. Sitter ofte nede i [stedsnavn] og mediterer sånn at, nei jeg synes jeg får mange fine opplevelser *i tillegg til* at jeg rydder.

Undersøkelsen fra Storbritannia (Wyles et al., 2016) antyder at forsøpling kan undergrave de gode, psykologiske effektene en tur i fjøra vanligvis har, og de personene med høyest grad av steds- og naturtilhørighet lot seg påvirke i størst grad. Avfallet reduserte britenes følelse av å være «på landet» da søppel var noe de forbant med byene. Det ble også vanskeligere for dem å se den vakre naturen, for fokuset ble dratt til avfallet. «Søppelbriller» var et uttrykk som gikk igjen i mine samtaler med strandrydderne, slik som K4, som ser rusk og søppel som vennene hennes ikke ser:

Dessverre og heldigvis. Du kan ikke gå på stranda og nyte det lenger, det går ikke.

Hun er glad for at hun ser søpla slik at hun kan fjerne den fra naturen, men turen på stranda er ikke lenger bare en tur på stranda.

Om vi ser på disse uttalelsene i lys av eudaimonia som velvære og livsførsel, er alle inne på temaer knyttet til dette. M2 viser til at han har en jobb å gjøre, å rydde «sin» fjøre er en oppgave han har tatt på seg og ønsker å fullføre, i den grad det lar seg gjøre. Men han forteller også at denne oppgaven tynger han på noe vis, da det ikke ligger noen forventning på ham at dette er noe han *skal* gjøre. Å ha en selvvalgt oppgave som er større enn deg selv, hvor du ikke kan forvente gjentjeneste er en del av eudaimonisk livsførsel. Din livshorisont strekker seg litt lenger enn bare deg selv og dine. M1 bruker strandrydding som en mental avkobling fra et hektisk liv. Det er en form for eudaimonisk velvære, å føle seg i harmoni med seg selv og å være til stede. Den oppgaven med å plukke en og en bit plast, er både til nytte for naturen og for M1 ved at han får «tømt hodet» og konsentrert seg om en enkel oppgave. K4 sier at en tur på stranda er annerledes nå enn hva den var før hun begynte med strandrydding og fikk «søppelbriller» - hun har med andre ord hatt en personlig utvikling og er så engasjert at hun «alltid» er en strandrydder, også når hun skal bade med venner (Huta, 2013, s. 207).

Respondentene fra Nordvestlandet har en annen innfallsvinkel til marint avfall enn utvalget til Wyles, da de er strandryddere av interesse, en hobby de har valgt selv. Det er likevel av interesse å se forskjellen i hvordan «vanlige» folk ønsker å unngå å avfall i naturen, mens strandrydderne aktivt oppsøker den både når de føler at det ikke er positivt for naturopplevelsen og når det gir mulighet for en mental pause.

4.2.3 Påvirker strandryddinga «bruk» av naturen?

M2 beskriver både seg selv og resten av familien som ivrige turfolk, som bruker nærnaturen mye. Han prøver å skille mellom de ulike aktivitetene han gjør ute i naturen

Jeg plukker opp ting om jeg er på fjelltur eller jogger meg en tur, det gjør jeg nesten hver tur, om det ligger der likevel (...) den strandryddinga spesielt, det er mer i fokus for meg oppi hodet mitt om våren og om høsten, det går i sykluser ting, merker jeg.

Og videre:

Jeg bruker kanskje mer fjellet som en treningsarena for meg selv, mens strandryddinga er bare det mentale.. blir ikke sliten på den måten, det er det mentale som jeg setter stor pris på.

K2 gir uttrykk for mye av det samme, at hun må både ha treningsturer for å holde formen ved like, noe hun gjør for egen nytte, mens ryddeturene er både for egen og andres del. Gleden over å være ute er stor i begge tilfeller;

Jeg er jo ute hele året, uansett (...). Men i fjøra er det en helt annen opplevelse enn på fjellet. Jeg kom oppå [stedsnavn] her en tidlig morgen så sto det fire hegrer helt tett sammen og så letta dem sammen, sånn helt samtidig og det var så fint, og jeg tenkte åh hvor er kameraet nå? det er jo litt sånne øyeblikk, enten om du er her eller der, på en måte. Så jeg kan ikke greie meg uten da

K4 har mye av de samme tankene

Jeg har alltid gått mye på tur, men jeg rydder mer. (...) Det gir meg forskjellige ting. Å rydde.. da har jeg rydda, da har jeg gjort en god gjerning for omgivelsene, for naturen og kanskje dem som kommer etter oss. Går jeg på [utkikkspunkt] så tenker jeg at nå har jeg gjort noe for meg selv, fått kondisjon og trening og litt utsikt og sånt. Men det er ikke så mye søppel, jeg finner nesten ingenting når jeg går på [utkikkspunkt]. Så da blir det mer for min egen del når jeg går opp.

Disse tre respondentene forteller at det er en forskjell på hva de sitter igjen med etter ulike aktiviteter i og med naturen under ulike aktiviteter. Treningstur på ski eller på beina føler de at de gjør for sin egen del, og gir hedonistisk velvære; aktiviteter som gir behag og nytelse. Ryddeturene er også til personlig glede, men har i tillegg et uselvisk aspekt ved at rydderne «gir tilbake» til naturen, nåværende og fremtidige medmennesker. Å bryte personlige grenser (plukke søppel når noen ser på), lære noe nytt («dette er faktisk restene av en vær-ballong») gir personlig vekst og en følelse av mening. Dette kan summeres opp i eudaimonia (Huta, 2013; Vigeland, 2006). Det er ikke slik at mennesker bare opplever enten eudaimonia eller hedonia, faktisk oppnår de som har begge aspekt i sitt liv en større grad av velvære enn de som bare har en av dem (Huta, 2013; Huta & Ryan, 2010).

Fokal praksis

En viktig del av eudaimonia er å oppleve at vi har mening i livet. Gjennom teknologiske framskritt har våre liv blitt enklere og mindre slitsomme, men kanskje også tommere. Å varme opp stua en kald vårveld består i å skru opp gradene på varmepumpa, i motsetning til tidligere hvor tre måtte blinkes og felles, kvistes, kløyves, lø opp i stabel, tørkes – og så kunne man fyre. Med hjelp av teknologien blir mye av arbeidet og inngrepene bak ei varm stue «skjulte kostnader». Vi blir frakobla det arbeidet som ligger bak våre komfortable liv. (Introna, 2017; Lundestad & Antonsen, 2019; Vetlesen, 2015).

Strandrydding passer godt inn i definisjonen over som «fokal praksis». En praksis er fokal når den er såpass krevende at personen som utøver den finner den orienterende og meningsfull. Respondentene har bedrevet aktiviteten over tid, og de har tilegnet seg kunnskap om marin forsøpling, de er utholdende og opplevd personlig vekst. De oppfyller også Vetlesens (2015) «krav», de er ikke ute i naturen for å utnytte den, men heller «for å gi noe tilbake». De sier at de finner strandryddinga meningsfull. Strandryddinga opptar dem i såpass stor grad at vi kan si at den er orienterende for deltagerne – i større eller mindre grad.

Gjennom arbeidet har de opplevd personlig vekst, for eksempel å tørre å «plukke åpenlyst» eller snakke med folk, og de har utvikla «evner og dyder» som trengs for å gjennomføre den fokale praksisen. Teknologien slår beina under en fokal praksis ved at den har muligheten til å gjøre en krevende praksis enklere, lettere, mindre konsentrasjonskrevende (Lundestad & Antonsen, 2019). Strandrydding er en aktivitet som på mange måter ikke lar seg automatisere. Det er utvikla noen apper til å registrere forsøpla områder, mange tar bilder av det de finner, det er gjort noen forsøk med å støvsuge fjøra med løvblåsere, men i det store og det hele er ryddinga en manuell jobb hvor man ikke kommer unna se-bøye seg-plukke opp-putte i pose. Kanskje noe av appellen til aktiviteten ligger heri? Som tidligere nevnt sier M1 helt eksplisitt, at strandrydding er en mentalt enkel aktivitet som gir ham en pause fra et ellers hektisk liv. Når «alt» automatiseres og gjøres enklere, er det noe befriende i å gjøre en aktivitet som er tidkrevende, møkkete, krever utholdenhet og er høyst manuell. Det gir en ekstra dimensjon i det meningsfulle, i tillegg til å redde fugler og så videre, mener Lundestad og Antonsen (2019). Gjennom strandrydding som en fokal praksis, vil utøveren kunne verdsette naturen i enda større grad og dermed være villig til å kjempe for å bevare den. Strandrydding gir innblikk i det «usynlige arbeidet» og synliggjør de skjulte kostnadene som ligger bak vår lettvinde tilværelse. Bruk-og-kast-samfunnets baksida skylles opp i fjøra, og for rydderne kan dette gi grobunn for varige endringer. Konsekvensene av vårt konsum er vanskelig å forholde oss til når vi kun opplever selve produktet mens vi har det mellom hendene, og ikke ser hva som skjer før og etter. Skadene av produksjonen er skjult i sted, den skjer for eksempel i Kina, men konsekvenser for miljøforhold og menneskelige omkostninger der, og i tid, med skader på miljø og mennesker som blir synlige generasjoner fram i tid (Cresswell, 2014). Plastproblematikken er lokal, men også global. Den samme strandleken solgt gjennom det amerikanske nettselskapet Amazon er funnet på ei strand i Nederland, Tyskland, Finland, på Orknøyene, i Los Angeles – og på Sunnmøre.

4.2.4 Hvordan har strandryddinga påvirka din naturforståelse?

Det er kanskje slik at det ikke er tilstrekkelig med «fine opplevelser i naturen» som påvirker følelser og sanser, det er først når vi (i tillegg) *bruker* naturen vi klarer å erkjenne verdien den har for oss. Når våre opplevelser i naturen går fra å være et overskuddsfenomen, til å bli et «naturliv» med matauk (Løvoll, 2020; Lundestad & Antonsen, 2019), kan det bli lettere for oss å forstå naturens verdi ved at vi direkte erfarer at naturen holder oss i live. Å gjenopplive lokale tradisjoner innen bruk og samspill med naturen kan også være en måte å få flere til å forstå naturens iboende verdi (Curry, 2018). Kan strandrydding være en del av et slikt «naturliv»? Det som sannes, bidrar ikke direkte til vår overlevelse slik som et spann blåbær, men strandrydding har en nytteverdi og skiller seg fra «vanlig» friluftsliv ved at det ikke kun er til egen fornøyelse (Breivik 1992, Godal 1992 i (Horgen, 1999).

M1 forteller:

Den søppelplukkinga har bidratt til at jeg er mere obs på jakt etter planter som kan spises, for eksempel. Det bruker jeg å gjøre når jeg har med ungene på disse små turene, så sper jeg alltid på med det som vi gnager oss igjennom da. Så det blikket har nok blitt forsterka. Og lære mer om plantelivet og det som var mer kunnskap i gamle dager da, mistenker jeg. Og det ser jeg også, at ungene synes det er kult. Og legger merke til det når jeg har med meg kompiser også, dem gir kanskje ikke så mye uttrykk for at det er kjempemessig når dem er i lag med meg, men kanskje jeg tar med en kompis eller tre på samme, solgt inn som en klatretur, og så hører og ser jeg at dem forteller om.. kanskje spis litt på den, så det er tydelig at det fester seg på et vis da. Så den biten har nok økt interesse. (...) Jeg har prøvd å kombinere for eksempel sopp-plukking og søppelplukking, det funka ikke like bra for meg, jeg må ha fokus på deg jeg skal gjør, så da gjør jeg enten eller.

M2 var ikke mer på tur enn før, men innholdet i turene har kanskje endra seg litt:

(...) men når jeg går en tur og ser og det er smått nok til å kunne dra det med seg, eller at det ikke er så smått at det ikke er håp om å få det med seg så plukker jeg det med meg og bærer det tilbake og hvis ungene er med på tur så tar dem gjerne med seg noe eller sånn. Prater om det når vi går i fjøra, ser hva som ligger der og..

Han forteller også at «søppelbrillene» er på og at han er bevisst på hva han ser etter:

Og så tenker jeg litt på hva er det vi ikke ser.. jeg har hørt at det er noen sterke farger som ofte blir spist først. Fugler som stupdykker for eksempel og tror det er noe, at det noen veldig røde eller gule eller blå eller husker ikke hvilken farge det var, at dem gjerne forsvinner så jeg er litt obs på at vi ikke ser det (...) Men sånne brusker og sånt som er fargerike, ser vi kanskje ikke så mye av som dem som er mindre farga. Jeg ser for meg at det er noe som trigger en fugl som skal fange.. så hvis jeg ser det ute da, så er det kanskje det første jeg plukker.

Dyrevelferd og også viktig for K3, og kanskje en større drivkraft enn å bedrive friluftsliv. Hun forteller at hennes ryddeaksjoner ofte blir å stoppe langs veien når hun pendler til arbeid:

Det blir jo litt sånn på vei til og fra jobb, oi, der skulle det ha vært rydda. Men det er mange sånne bukter (...) der jeg ser at shit, her er det sikkert 200 kilo avfall som ligger der som sjøen kommer til å ta med seg videre om ingen plukker det vekk.

Dette er ikke et hinder fra å få flotte naturopplevelser, som da hun reddet en søppelsekk fra å blåse på sjøen, og fikk selskap av ei havsule. Bevisstheten om hvor lett fugler kan sette seg fast i fiskeutstyr, har gjort at hun gjerne prioriterer steder hvor hun vet hegra står for å hindre dyretragedier.

4.2.5 Å så et frø hos barna

På de seksti årene som har gått siden plast ble vanlig i bruk, har vi etablert skadelige vaner med bruk av engangspplast. Å legge byrden for å rydde opp igjen på dagens barn og unge vil være både urettferdig og urealistisk (Pahl et al., 2017). Men en viktig del av løsningen på plastproblematikken vil være å endre forbruket av plastartikler og å lære barna å være glad i naturen. Som vist tidligere skriver Nussbaum (2001) at oppdragelsen barna får både i familien og sosialt er viktig for at de skal utvikle empati med andre. Det vises til sammenheng mellom å være ute i naturen og få positive opplevelser og erfaringer og seinere miljøbevissthet og ønske om å beskytte naturen (Wolsko & Lindberg, 2013). Flere av respondentene sier også at en stor del av den overordna motivasjonen er generasjonene som kommer etter oss.

M1 ser sammenhengen med hvordan han ble oppdratt til å bli glad i og ta vare på naturen, og hvordan han oppdrar sine egne barn:

Så vi sår jo frøet, vøtt, mamma sådde frøet, jeg sår frøet hos mine barn og venna deres, så jeg håper jo at dem vil bygge videre på det, vi leverer jo videre de verdiene vi har.

Når han har med ungene på ryddetur, opplever de det som en skattejakt:

Det er jo rart, det er jo ikke en skatt, men det er jo en slags oppdagelsesferd.. kanskje litt forbi dem opptråkka stiene. Som jeg ser på som utrolig kjekt, spennende på et vis da. Og så ser man volumet vokser ganske fort og det tenker jeg for en unge å se, jeg setter ikke en unge til å plukke en isopor-plass, men de store tinga – eller om dem finner en leikespade eller så er det givende det. Og så det fysiske ved det er veldig bra.

Gjennom å ta med sine egne barn og idrettslaget med på slike turer, kan M1 være med på å etablere en kultur og et verdisyn hos barna hvor de forstår belastninga forsøpling har på naturen. At han tar med barna til litt uvanlige steder, kan gjøre at de erfarer naturen på en ny måte. Han har kartlagt noen steder «som er groteske» som han sparer til ryddeaksjoner slik at ungene skal få følelsen av alvor i situasjonen. Han forsøker å skape en sjokkeffekt slik som mange andre fikk av Plasthvalen, og gjennom den følelsen få barna til å se at deres handlinger betyr noe. Ved å rydde ser de at innsatsen deres betyr noe når sekkene fylles opp, men han håper også det bidrar til at de på sikt blir mer ansvarlige forbrukere.

K2 legger ikke fingrene imellom når hun forteller de yngre, kanskje litt motvillige plukkerne, at om de slutter å hive avfall, så vil de på sikt også slippe å plukke opp avfall. Men det er ikke på langt nær alle hun har hatt med seg som har vært motvillige. Hun jobba tidligere som lærer og i barnehage, og brukte tid på både teoretisk og praktisk miljølære, blant annet ryddeaksjoner. På spørsmål om hun har sett igjen barna som nå er unge voksne svarte hun

Ja, faktisk, det var noen jeg hadde på skolen rett før jeg slutta. Dem kom nå i sommer og lurte på om jeg kunne lage til en slik ryddeaksjon, for dem ville gjerne rydde litt nå og da når dem hadde tida.

Dette kan tyde på at verdiene hun prøvde å gi videre til sine elever, har festa seg. Emosjoner er regulert både av sosiale normer og individets opplevelser (Nussbaum, 2001, s. 140). Den sosiale normen i Norge er å ikke kaste søppel i naturen, men det kan virke som at en emosjonell opplevelse i barndommen gjør den sterkere og flytter motivasjonen fra det ytre til det indre. Veien til altruisme går gjennom sterke tilknytninger i barndommen, med «stoppestedene» skyld og takknemlighet, skriver Nussbaum (2001). Takknemlighet for å oppleve naturen, få tid med foreldrene og kanskje litt skyldfølelse når man drar kjensel på pølsepakker og brusflasker fra i sommer, og gleden av å finne en lekespade, kan legge grunnlaget for omsorg for naturen seinere i livet.

M3 har et reflektert forhold til hvordan hans naturopplevelser har gitt han glede, og han ønsker også at andre skal få de samme opplevelsene:

Det er en kombinasjon mellom å vise andre hva som finnes – og ikke minst ta vare på den naturen vi har; Du kan vise dem et bilde og åh så fantastisk, men det er en følelse som du ikke klarer å forklare, det er denne roa som du finner i naturen, som du ikke finner noen annen plass. Den er noe folk må få oppleve før dem, ja, det er ikke råd å beskrive det (...). Og derfor er det så viktig å klare og dra med seg dem unge ut (...) at det er litt natur igjen. Og så er det den drømmen [om at] det er igjen plasser der, til og med plasser du ikke hører lyd. (...) den er helt spesiell altså, og du kan prøve å forklare det, men du klarer ikke det. Man må faktisk få folk til å virkelig få oppleve det. Og så må dem kanskje oppleve det

noen ganger, sånn at dem plutselig finner ut, aha.. om det er noe fra gammelt av og sitter igjen i genene, det er i hvert fall en opplevelse som er vanskelig å beskrive, men som har veldig betydning for veldig mange. Så forhåpentligvis så blir det igjen noen få sånne plasser. Helst mange da!

Det M3 forteller om her er hva som ofte blir ansett for å være kjerneverdier i et nordisk syn på naturen; Å få oppleve at den uberørte naturen hensetter deg til en tilstand av ærefrykt/awe og ettertanke (Graves et al., 2020). Å bli hensatt til awe skjer gjennom at man opplever noe som stort, uvanlig, ekstraordinært (McShane, 2018), slik som være på steder uten andre lyder enn naturens egne, eller oppleve stjernehimmelen uten forstyrrelser fra utelamper og gatelys. Flere innen økoetikken har hevdet at awe er et avgjørende aspekt for at vi som mennesker skal ta inn over oss at menneskeheten ikke er opphøyd over naturen. Curry skriver i sin bok *Ecological Ethics* (2018) at å føle kjærlighet til naturen er hva som må til for å endre kursen. McShane (2018) viser til både Peter Reed og Keekok Lee som mener at kjærlighet til jorda er vel og bra, men det er gjennom ærefrykt, i den «gammeldagse» norske forståelsen av ordet, at vi kan forstå at naturen fortjener vår selvbeherskelse, ydmykhet og respekt. McShane er noe skeptisk til bruken av awe i de amerikanske miljøbevegelsene, og at effekten kan ende opp i passivitet og lydighet. Hun hevder at awe ikke går via refleksjon og vurdering, men rett i ryggmargen. Hennes frykt er om den endrer emosjoner og oppfatninger og det er fare for at det kan åpne for manipulasjon. Men å bli «påført» opplevelsen av å være liten i en større sammenheng kan også gi selvtillit. Gjennom å ta beskyttelse i en større sammenheng, kan man få mot til å si ifra. McShanes kritikk mot bruk av awe for å styrke miljøvernet er også hvem den er rettet mot. Barn har ofte gode holdninger til naturen, og har liten påvirkning på sitt forbruk. De menneskene som i stor grad belaster miljøet, voksne med høyt forbruk, burde kanskje vært mer eksponert for awe og blitt mer ydmyke ovenfor naturen. Det er kanskje dette, i kombinasjon med «å gi de rette folk sjokk» som K5 uttrykker det, som kan påvirke folk til å engasjere seg. Dette vil bli nærmere diskutert i neste del.

McShane advarer også mot en «se, men ikke røre-holdning», som vi også kan oppleve i Norge. Her har det blant annet vært store diskusjoner om det er ok å rydde i fuglefredningsområder. En se, men ikke røre-holdning kan gi større avstand enn hva godt er mellom menneske og natur, og dermed også en mindre grobunn til å ta ansvar. En slik fremmedgjøring viser også Lidskog og Sundquist til i sin *Miljøsociologi* (2013). Forfatterne ser her på bruk av bilder av naturen brukt av ulike miljøorganisasjoner, og konkluderer med at bildene viser at naturen er rein uten mennesker, at vi bør holde oss borte. De trekker også inn hvordan skillet mellom lekfolk, som lokale jeger- og fiskere, «kjentmann» og i vårt tilfelle

strandryddere, og vitenskapsfolk gjør at lekfolks kunnskap ikke blir tatt i betraktning når viktige avgjørelser skal tas. Naturen blir noe fremmed som «vi» ikke forstår noe av, og noe som ekspertene må ta seg av.

4.3 Sted

Rydding av marin forsøpling skjer på «et sted», og jeg vil i dette delkapittelet se på hvordan strandrydderne forholder seg til «sted», sett gjennom den tredelte stedstilknytningsmodellen til Scannell og Gifford (2010a). Marin forsøpling er med på å gi strandrydderne en grunn til å reise til «Gråholmen» og er slik med på å «skape sted» sammen med naturkreftene som sorterer avfallet og legger det opp på land. Å føle at man gjør en forskjell for et sted, at en strekning blir mindre forsøpla, kan være med på å gi et sted mening, og stedet kan gi folk mening i deres liv. Gjennom personlige, gruppe- og kulturelle prosesser, og spesielt gjennom positive minner, dannes og opprettholdes stedstilknytning (Vorkinn & Riese, 2001). Arne Næss forklarer det som at «jeg'et» vokser og at landskapet blir en forlengelse av seg selv (Wiestad, 2014).

4.3.1 Lokalsamfunnet

«En demokratisk og bærekraftig utvikling avhenger av at vi er i stand til å forstå drivkreftene som påvirker steder, og hvordan disse spiller sammen» (Aure, 2015, s. 13). Flere av respondentene ga uttrykk for at de var involvert i lokalmiljøet sitt og prøvde å påvirke hjemkommunen, eventuelt ønska å involvere seg, men visste helt hvordan hun/han skulle ta tak i utfordringene. Enkelte hadde forsøkt, uten å oppleve at de nådde igjennom.

Både de som forsøpler og de som rydder opp kan være drivkrefter i et lokalsamfunn. Fysisk avstand mellom disse trenger ikke være så lang. Strandryddere, bedriftseiere og politikere kan møtes på felles arenaer som idretten, skolearrangement og basar, men avstand i livsverden kan allikevel være stor. K5 hadde denne betraktningen om hvilke personer som var hvor da vi snakket om bedriftseiere og andre med beslutningsmakt;

Du veit det er en veldig forskjell på den verden vi er i, for dem lever kanskje ikke på det... fjørenivået da, dem er kanskje ikke så ofte ute i fjøra. Kanskje ikke dem ser det?

Og videre sier hun «du må få de riktige menneskene til å få sjokk» da vi snakket om hvordan det skulle skapes en holdningsendring. Ønsker man å få mennesker med makt og gjennomslagskraft til å bli engasjert i problemene, kan det hjelpe å gi dem det moralske sjokket flere respondenter forteller om. Stedstilknytning kan også bidra til å få «de riktige menneskene» til å innse alvorlighetsgraden av forsøplinga. Graden av stedstilknytning påvirker både oppfatninga av, og responsen på, endringer i miljøet. Personlige opplevelser, hvor ofte man er på et sted og hva slags type aktivitet en person gjør i området påvirker stedstilknytning (Vorkinn & Riese, 2001). K5 ønsker at de rette personene virkelig skal se graden av forsøpling, samtidig som at hun funderer over at disse personene ikke er så mye «på fjørenivået». En strandrydder og en «vanlig» person beveger seg, bruker og er i nærområdet sitt på ulike måter. Stedstilknytningen til strandrydderne øker gjennom personlige opplevelser som å se en oter, bli emosjonelt påvirka av å se i hvor stor grad et sted er forsøpla, og å oppholde seg over lengere tid på ett sted og mange ganger for å få rydda opp skikkelig.

Briegers undersøkelse «Social Identity and Environmental Concern: The Importance of Contextual Effects» (2018) så på i hvilken grad mennesker var villige til å ofre økonomiske goder om dette var til fordel for miljøet, og i hvilken grad dette hang sammen med individenes forståelse av en sosial identitet på nasjonsnivå. Strandrydderne i denne undersøkelsen gir ikke direkte avkall på økonomiske goder, selv om noen dekker økonomiske utgifter privat. Valutaen som strandrydderene i hovedsak legger igjen er tid og energi, som kan hevdes er mer verdifullt enn penger. Brieger skriver at det er en forskjell på de som forstår, kognitivt, at vi har et miljøproblem og de som i tillegg forstår det konativt, at de har en vilje til å gjøre noe med situasjonen (2018; *Konativ*, 2020).

Respondentene ble spurt om de drev med andre frivillige aktiviteter, noe som kan gjenspeile i hvilken grad de engasjerer seg og er knytta til sitt lokalsamfunn. Flere fortalte at de hadde, eller hadde hatt, mange jern i ilden, litt etter i hvilken livsfase de var i. Idretten med barna og verv i frivillige organisasjoner, og lokale saker som utbygging og lokale tilbud. Ingen nevnte at de var, eller hadde vært, engasjerte i partipolitikken.

K6 reflekterer over hva slags mennesketyper som driver med strandrydding

Jeg tror dem fleste strandryddere er sånne som har hatt masse verv. Tror du ikke det? For du må liksom ha den innstillinga at du må bidra og du må yte noe for at det skal bli noe.

Det hun sier kan tolkes til at det er et trekk ved strandryddere at de ikke bare oppfatter situasjonen, men også er villige til å handle. Dette kan være på bakgrunn av sterk sosial

identitet, hevder Brieger (2018). Et moralsk sjokk var som tidligere nevnt en av grunnene til at blant annet K6 startet med strandrydding, og det er gjerne de som allerede er sosialt engasjerte som opplever disse (Jasper, 2011).

En person med sterk stedsfølelse som er bekymra for miljøet, har større tilbøyelighet til å gjøre (økonomiske) forsakelser for å bevare miljøet dersom de er i et sosialt miljø som også viser sterk sosial gruppesolidaritet. De blir ytterligere motivert for å jobbe med miljøproblematikken om omgivelsene støtter opp om arbeidet gjennom å endre sine vaner og setter pris på arbeidet som blir lagt ned (Brieger, 2018). «Smitteeffekten» fra strandrydderne i mitt utvalg til deres venner og bekjente har vært lav. Kanskje gjør dette enda viktigere at nettverket stiller som det sosiale miljøet som kan styrke og fylle på viljen til å arbeide for et felles gode. I arbeidet til Brieger (2018) viser personer som har sterk tilknytning til sitt lokalsamfunn og miljøinnsatsen, et økt engasjement om de også har et globalt engasjement. Dette kan vi finne igjen spor av i svarene til strandrydderne i denne undersøkelsen.

Flere av respondentene er svært klar over at marin forurensning er et globalt problem, men flere sier også at dette ikke er noe de kan ta inn over seg. De må konsentrere seg om sitt område for å ikke bli overvelda og miste motet. K6 forteller;

Hvis du ser stort på det, globalt, så kjennes det litt nytteløst. Men jeg tenker at alle bitene jeg tar, det havner i hvert fall ikke i magen på et dyr, og det er veldig motiverende.

Kan vi se at et globalt problem blir brukt som en unnskyldning for å ikke engasjere seg her hjemme, altså samme konklusjon som Brieger (2018) kommer fram til, men med omvendt fortegn.

K6 fortsetter:

dem føler på at det er et sånt stort globalt problem at det, at det jeg gjør det nytter ikke, kanskje det er det? Hva er vitsen med at jeg plukker en pose, det er jo en dråpe i havet, er det det som ligger bak kanskje? Og enkelte er jo sånn men *hallo, borti Kina! Der er det ille, man må begynne der!* Jada, det må man, men.. ja.. det er så fantastisk – for du ser jo all elendighet på nyhetene, og jeg synes det er så fantastisk at vi her kan gjøre noe, selv om det er bittebittebittelite bidrag. Det blir litt mindre håpløst når du kan gjøre litt.

K4 ser at hennes innsats blir nedvurdert når den blir sett på gjennom et globalt perspektiv,

«Mange som sier det, hvorfor ligger du her og plukker, når det ser ut som det det gjør på Filipinene (...) og da kan jeg jo tenke, ja, hvorfor gjør jeg det?»

Men når vi snakket om motivasjon seinere i intervjuet fortsatte hun

«men av og til så tviler.. når man ser på.. (...) alle kriger og de ødelegger land og da blir jeg kanskje litt oppgitt.. nei, hvorfor skal ikke folk få ha det bra? og ha det like bra som jeg har det?».

Som Brieger skriver «(...) de som oppfatter seg selv som medlemmer av lokalsamfunnet, sitt land og verdenssamfunnet vil i større grad ønske å ta vare på miljøet» (Brieger, 2018, s. 850, min oversettelse).

Det globale perspektivet blir altså brukt både som et argument for et engasjement og en innsats for miljøet, men også som et argument av mennesker rundt strandrydderne at dette problemet er globalt og så stort at innsatsen er bortkasta.

M3 protesterer på en slik argumentasjon;

(...) det er ett argument som du kan bruke på nesten, med alt som er galt – om jeg gjør det så spiller det ingen rolle. Om du stjeler kan du bruke det argumentet, om jeg stjeler så spiller det ingen rolle, om jeg hiver plast så spiller det ingen rolle. Men det gjør egentlig det da, (...) ja, du kan nesten bruke det på alt som er galt, at det du gjør så spiller det ingen rolle, men du kan ikke tenke sånn. Du må tenke at det du gjør, er faktisk viktig. Så hvis du rydder og du ikke hiver fra deg så er det viktig. Selv om det er et par milliarder andre som hiver på sjøen så må du rydde, det er viktig!»

De som ikke er engasjerte i miljøproblematikken, kan likevel ha sosial identitet og stedsfølelse. Å føle seg tilknyttet lokalsamfunnet kan også bety at man føler tilhørighet i det sosiale og kulturelle (Vorkinn & Riese, 2001), ved at man for eksempel bruker all sin tid på det lokale skolekorpsset. Hva som ser ut til å gjøre utslaget, skriver Brieger, er kontekst; I jo større grad samfunnet rundt deg støtter arbeidet du gjør, ved fysiske bidrag og positive holdninger, jo sterkere blir miljøengasjementet (2018). Dette kan være særlig viktig hvis målet er at folk skal være med flere ganger, og ikke «bare» stille opp på den ene dugnaden på høsten.

Manglende støtte lokalt kan gjøre eksterne nettverk og sosiale medier viktigere, og gi den oppmuntrende konteksten Brieger mener er viktig. Emosjoner er sentralt for engasjement i strandrydding, men for å fortsette arbeidet må deltagerne ha positive opplevelser underveis. Gruppesolidaritet kan virke litt søkt når hver strandrydder går for seg selv. Dette kan likevel oppstå og styrkes om de deler refleksive emosjoner, altså spontane reaksjoner på omgivelsene som utbrudd over mengden isopor i fjøra, selv om det er en negativ emosjon. Dette forutsetter at de ser hverandre med respekt, beundring og tillit (Jasper, 2011).

4.3.2 «Mi fjøre»

Som molteplukkere har sine faste steder, har gjerne strandryddere sine områder de rydder og passer ekstra på. I utvalget var det både grunneiere som faktisk hadde et eiendomsforhold til sitt sted, og folk som utvikla et mer følelsesmessig eierskap til «si fjøre».

M3

Jeg har jo vokst opp borti holmene her, så jeg har jo hatt dette som et paradisi (...) men det er klart det, det er noen fjører som jeg har blitt mer stolt av nå, for at nå ser jeg det at dem er ryddige. Og dem var jo lenge veldig forsøpla, og det er jo kjekt å se at nå kan jeg gå forbi der og klare å rydde opp det som har kommet inn nå da. Mens det var ei stund du visste nesten ikke hvor du skulle begynne. Så det er litt artig. Men nå som kombinerer jeg det med.. jeg har jo sauer borti [stedsnavn] så jeg drar jo bort for å kikke etter dem og så tar jeg meg ei runde og plukker litt da

M1 flytta tilbake til fylket for omtrent ti år siden, og bestemte seg rett og slett for at «nå er dette hjemme».

Jeg har merka er at jeg er, ikke eiesyk men det er noe med eierskapet med plasser jeg har ei kobling til fra før, at jeg har opplevd noe i barndommen der.. Og så merker jeg at jo fleire folk som er der jo mindre engasjert blir jeg for der er det så mange andre og det er urbanisert på et vis som gjør at jeg ikke bryr meg så mye. Men der er det stort sett greit da, for det som er rett foran folk.. der er det stort sett greit.

Minner fra barndommen er viktig del av bygging av stedsfølelser. Både M1 og M3 har gjennom opplevelser i barndommen fått holdninger, ideer og følelser som er knytta til «sitt sted» som er med på å bygge stedsidentitet (Vorkinn & Riese, 2001). K6 nevner også at hun har utvikla et sterkere forhold til områdene hun rydder.

du får et sånn eiendomsforhold til dem plassene du er på nytt og på nytt. Du setter di ære i å holde det fint. Sånn i [stedsnavn], da var det en som la ut på den her [stedsnavn-siden på Facebook] «å det har blitt så fint i [stedsnavn] så ryddig har det aldri vært før!» da er det sånn, Yes, jeg var der i dag. Hehe – jeg veit at det er flere også da, men jeg er en av dem, så det var litt kjekt da. Så nå må jeg alltid gå forbi der, så må jeg sjekke. Og det viser jo også at folk ser søppelet, sånn som han som skreiv det [på Facebook], skal tro om han har plukka der noen gang, eller om han bare har gått forbi.

K6 blir stolt og glad over slike positive tilbakemeldinger fra sambygdingar, og som tidligere nevnt mener Brieger (2018) at dette er med på å bidra til at hun vil fortsette sitt arbeid.

Samtidig er det kanskje en viss grad av skuffelse å spore over at «de andre» ser forsøplinga,

men kanskje ikke deltar i arbeidet med å få den fjerna. Det kan være at denne personen hadde en grad av «shifting baselines syndrome» (Vetlesen, 2015), at han rett og slett var så vant med å se en viss grad av forsøpling i fjøra, at han ikke la merke til det før det var blitt rydda. Vi kan anta at både K6 og mannen som la igjen kommentaren på Facebook har en stedstilknytning, og begge var glade for at det var blitt mindre forsøpla. K6 var dog ikke sikker på om han hadde vært med på å rydde, dette kan støtte opp om at ikke all type stedstilknytning munner ut i handling. De som føler tilknytning til et sted på grunn av naturen, stedsidentitet, slik som K6, er mer villig til å delta i miljøvernaktiviteter enn de som er tilknyttet samme sted gjennom det sosiale lokalsamfunnet (Lewicka, 2011; Scannell & Gifford, 2010b).

M1, M2 og K6 har ulike innfallspørsmål til «sin» fjøre, som grunneier, tilbakeflytter og hyttebeboer. Alle tre viser dog stedstilknytning gjennom de psykologiske prosessene Scannell og Gifford (2010a) viser til. De har alle investert emosjonelt i et sted, de føler sorg, håpløshet eller sinne over hvordan det pleide å se ut – og glede og stolthet over hvordan det nå har blitt. Minner, om sitt barndoms paradisi, og kunnskap utgjør den kognitive delen av stedstilknytning. Når M1 sier han ikke helt klarer å engasjere seg i steder hvor det er mange andre, kan det skyldes at han ikke klarer «å se seg selv» i dette stedet, og klarer ikke å opparbeide seg en stedsidentitet med folksomme badeplasser (Korpela, 2012). Han søker heller til en av de mange perlene han har oppdaget langs fjorden. Han sier også at «der er det stort sett greit» i den mening at det ikke er mye marin forsøpling der hvor det er mange som ferdes. Scannell og Gifford (2010a) skriver i forbindelse med stedsavhengighet, at det steds fysiske trekk kan være sentral for oppbygging av stedstilknytning. Stedet gir deg muligheter for å nå ditt mål. Da M1 gjerne er på jakt etter rolige steder hvor han kan plukke søppel eller sopp, lar han seg ikke så lett knytte seg til den lokale badestranda «alle» er. Stedstilknytning som psykologisk prosess kan også uttrykkes som adferd (Scannell & Gifford, 2010a). Gjennom å rydde forsterker M3 og K6 tilknytningen til sitt sted, det blir mer ryddig, de blir stolte og glade over å se at det bedre, og dermed har de også lyst til å fortsette med rydding for å holde stedet ved like.

Vår tilknytning til naturen har en kulturell dimensjon, skriver Curry (2018), her forstått som en nedarva tradisjon. Han skriver videre at en slik «lokal etikk» kan koble seg sammen med andre lokale etiske syn og bli global, men en global etikk kan ikke «trickle down» og bli lokal. Den må vokse seg fram og bygge på hva innbyggerne allerede ser som verdifullt og hvilken kunnskap de allerede har (2018, s. 174). Som tidligere nevnt eksempel var fjøra viktig

som matauk både for folk og fe. Bruk av tare til mat var så viktig at det er nevnt i 900-tallets lovbøker fra Island (Østgaard & Indergaard, 2017). Å gjenoppdage og gjenopplive slike tradisjoner kan være en måte å få flere med på en mer økosentrert tilnærming til nærmaturen. At strandryddere finner mye avfall etter både hobby- og yrkesfiskere og annet havbruk kan tyde på at Curry ikke uten videre har rett, men det kan også være at her ligger mulighetene til en form for moralsk sjokk som kan endre praksiser. K5 har også tenkt i disse baner

kanskje særlig det som gjør inntrykk da er om folk må slutte å spise sjømat, da tenker jeg pipen ville fått en liten lyd! Ja, for man liker en liten hummer her og der.

Mat og kultur henger nøye sammen, og for mange er mat det nærmeste man kommer å få naturen «inn i stua» (Curry, 2018). Hobbyfiske og påfølgende koking og spising av for eksempel hummer er kulturelle praksiser som er både stedbundene og fulle av emosjoner (L. Bondi et al., 2005). Å sette teine og garn er en viktig hobby for mange, og gode hummerplasser er ofte en godt bevart hemmelighet som går i arv, som kan vise hvilken direkte nytte vi har av stedstilknytning (Scannell & Gifford, 2010a). Gjennom matauk og invitere venner på mat, eller kunne gi vekk hummer eller krabbe viser hobbyfiskerne tilhørighet til både til sosialt og fysisk sted, og verdier som selvberging og mestring av naturen. Dette kan også spille sammen med emosjonelle geografi (Parr et al., 2005). Ideen om hva en kystboer gjør og uttrykker, og ikke gjør og uttrykker, kommer både innenfra og som forventning fra andre. Hummerfisket kan være en del av emosjonell geografi og stedsidentitet (Scannell & Gifford, 2010a) og bekrefter hummerfiskeren som en lokal person. Om hummerfisket ble trua av forsøpling, tror K5 at dette ville bidratt til at flere fikk øynene opp for problematikken, og også gi handlingsrom for «tøffe» hummerfiskere til å engasjere seg i opprydning. Med selvoppfattelse og stedstilknytning i mente, vil det være større mulighet for å lykkes med tiltak mot forsøpling om de har lokal forankring (Fornara et al., 2020).

4.3.3 Å bli mer kjent

Stedstilknytning som kunnskap

Både M1 og K2 har oppdaget nye steder når de har vært på ryddetur:

Jeg føler at jeg har en mye bedre forståelse av alle de perlene som finnes da, lokalt. Vi er jo sauer da, vi går jo på de samme plassene, men det er jo perle etter perle etter perle (...) når folk spør om etter overnattingstur med hengekøye som [stedsnavn] egentlig er helt perfekt til, så har jeg et helt arsenal av plasser der kystfuruslogen som ligger helt ned til sjøen, er helt perfekt. Det er så fint, og det gir meg

også mulighet til å ta med ungene og vennene deres til plasser som dem ikke har vært før, egentlig latterlig nært der vi bor, og som er kjempefint, så det beriker jo livet mitt da, vil jeg si. Og om andre tenker at det beriker deres liv, det tviler jeg jo på, men dem får hvert fall sett nye plasser, kortreiste plasser (...). Jeg prøver å tenke på hva som er handicapvennlig og viktig for meg hvor jeg kan få med meg [navn] sånn at vi kan være sammen som en hel familie, så jeg er alltid på jakt etter nye skogsveier og sånne ting som er lett tilgjengelige for handicappa.

K2 har også oppdaget fine steder i nærnaturen:

Ja, det har jeg gjort. Jeg har gått på sånne bukter som jeg ikke visste eksisterte. Her i [stedsnavn] går jeg langs strendene, stort sett, men på, jeg var med [navn] på en ryddeaksjon fra [stedsnavn] og mot [stedsnavn], og der gikk vi innom noen sånne små vikar og bukter, og der har jeg aldri vært før. Og det var bare så fint, og så var det på kvelden og det var kveldssol og så varmt – det var skikkelig sjarmerende, rett og slett. Så du får.. hvis du er litt ivrig så finner du plasser du ikke har vært på før også.

En slik lokalkunnskap kan være god «valuta» å ha i semiurbane områder med et stadig større utbyggingspress og økende befolkningstall. At M1 bli spurt om forslag til steder hvor det er fint å overnatte, og at han tar med seg sine barns venner bekrefter hans stedstilknytning. Han har ikke hummer og fiskeplasser å bytte bort, men overnattingssteder og muligheter for skattejakt for barna. Slike minner om fine solkvelder og overnattingsturer skaper stedstilknytning, og M1 sier ut det er en berikelse for hans liv. Å være på et sted man liker, utløser positive emosjoner og senker også kognitiv belastning. Dette kan igjen forsterke stedstilknytning, (Scannell & Gifford, 2010a). Som M1 sier tidligere, når han gjennom rydding får et mentalt avbrekk med en oppgave som han synes er meningsfylt, og i omgivelser som han synes er flotte, er dette et kinderegge. Strandrydding støtter opp om både hans eudaimonia og stedstilknytning.

Stedstilknytning som kunnskap vises også i at utvalget vet hvor det marine avfallet legger seg, og hvilke områder som må passes ekstra på. M2 har identifisert en håndfull steder hvor han ser det driver i land mye søppel, og legger turen innom der for å rydde:

jeg tar en runde i et område hvor jeg veit at det ligger mye, det gjør jeg. Men det er jo ikke ukentlig at jeg er ute og går, det er et par ganger i løpet av et år. Så.. men det, jeg veit om ei sone, det er ei sånn bukt der det hopper seg opp, så svinger innom der.

M1 har ei «skrekkefjøre» som han frykter kan ta en «hele bygda ei uke» å få rydda. Mengden avfall antar han skyldes sterke strømmer inn og ut fjorden:

det er en tarm av [navn]fjorden, men det går strømmer der, og det er jo strøm inn og ut av [navn]fjorden hele tiden ikke sant, og det er tydelig at, den ligger vestvendt, så det er tydelig ganske mye som kommer inn [navn]fjorden og så blir det parkert på den stranda der

Strandrydderne har opparbeida seg kunnskap om hvor det kommer i land mye avfall, og ved hvilke vindretninger «som legger fra seg» og hvordan strømningene i sjøen forflytter avfallet. Slik kunnskap kan inngå i strandrydderkulturen slik som kunnskap om bølger er i surferkulturen (Vyff, 2018), og begge kan inngå som nye sider av kystkulturen.

Av egen erfaring vet jeg at det er både nyttig og nødvendig å ha stedsnavn i utmarka, for å forklare andre hvor en sekk er etterlatt, ei trosse som må slepes ut med båt ligger eller et stykke fjøre som må prioriteres. Todal skriver i Havlandet «I skogen og fjellsidene i barndomsdalen min er mange av namna i ferd med å forsvinne. Språket slepper taket i terrenget når menneska ikkje treng det lenger» (Todal, 2018, s. 154). Samme tanker har M3 gjort seg, men også at strandryddere kan være med på å gjenopplive en gammel tradisjon

sånn som i gamle dager så hadde dem navn på absolutt alle steder, for dem hadde dyr som dem måtte vite hvor dem var. Og da er det ikke lenge før vi har navn på alle viker og..

Stedstilknypning som sosiale bånd

Strandrydding kan være en måte å bli kjent med folk, både andre som bedriver strandrydding, og ved at det kan være en inngang til å snakke med folk, slik som K1 og K6 forteller;

ja, jeg tror alle veit hvem jeg er (latter), men jeg veit ikke hvem alle dem er. Så, ja, så da har vi noe å snakke om da, det er jo kjempesint, vi kan ha litt smalltalk. Eller jeg begynner ikke å snakke om dette til fremmede da, men dem kan jo, om dem vil snakke med meg så kan dem jo begynne med det da.

Ved at K6 har gjort seg bemerkta gjennom å organisere dugnad og vært med på oppslag i lokalavisa, har sambygdingene hennes fått «en knagg», et utgangspunkt for en samtale på butikken eller på havna. Strandrydding kan være et ledd i å bli mer integrert i lokalsamfunnet og ha en positiv snøballeffekt. Ved å bli kjent med sambygdingene, vil kanskje flere ønske å bidra på dugnad, gjennom å bidra på dugnad blir man mer kjent med hverandre og problematikken, som igjen kan være med på å styrke lokalsamfunnet på sikt.

K1 forteller at hun synes det er vanskelig å småprate med fremmede, og har brukt strandrydding som et hjelpemiddel i den sammenheng:

(...) nå føler jeg meg såpass trygg på at plast er et tema som dem fleste kan noe om, enten det er positivt eller negativt, jeg bare begynner å prate om det og da vet jeg i hvert fall at jeg har noe å snakke om så slipper jeg å være den pinlige stillheta, så ja, det har hjulpet meg litt faktisk.

K2 som også er en viktig organisator i lokalmiljøet forteller:

Men du blir jo kjent med mer folk, så du utvider jo bekjentskapskretsen og kontaktnettet da etter hvert, og så spør jeg jo folk, sånn som disse ivrigste inni [stedsnavn], kjenner dere kanskje noen som kanskje kunne tatt den fjøra, ikke sant, så selv om jeg ikke kjenner dem så får jeg jo tips om andre folk som jeg kan ringe da.

K4 flyttet til regionen for en del år tilbake, og har hatt nytte av strandrydding som sosial arena:

det tenker jeg for egen del da, som «innvandrere» så har jeg kanskje ikke så stort sosialt nettverk, familie og sånt så da synes jeg det er en god måte å komme ut på og lære å kjenne nytt folk og.. Og at det er både unge og gamle, ikke bare dem i tretti-førtiårsalderen, men også meg som er snart søtti.

Basert på disse uttalelsene, kan vi se at strandrydding gi positive «sideeffekter» ved at det kan være en inngangsport til å bli mer kjent med andre med samme interesse, et tema som kan brukes til småprat, og at aktørene blir (mer) kjent med områdene der de rydder. Det tar lenger tid å bygge sosial tilknytning enn tilknytning til en vakker natur (Lewicka, 2011). Å ha et tema som plastforsøpling i ermet når strandrydderne er i sosiale sammenkomster, på butikken eller andre sammenhenger, kan være med på å bygge relasjoner til sambygdingene. Hytteinnbyggeren K6 og innflytteren K4 får en innfallsport til lokalsamfunnet ved at folk vet hvem dem er, at dem gjør en innsats for å gjøre lokalsamfunnet mindre forsøpla.

Å engasjere seg skaper og vedlikeholder ideen av kontinuitet (Scannell & Gifford, 2010a). Minner og tilknytning til nær og fjern fortid, for eksempel å bli kjent igjen fra dugnaden i høst og ha kjennskap til viker og bukter, bekrefter at strandrydderne at de hører til på «sitt sted». Gjennom å bli kjent som «ei som kan ta i et tak» bygger de sosial kapital. Dette er ressurser som deltagerne får tilgang til gjennom naborelasjoner, venner og annet nettverk (Giddens, 2017). Bytte av informasjon og tjenester som å fortelle om overnattingssteder, å få låne en traktor for å hente et depot, og småsnakk på butikken skaper en viss gjensidighet, eller resiprositet (Eriksen, 2010). Scannell og Giffords (2010a) persondimensjon av analyse av sted er delt i mellom individ og gruppe. På individnivå knytter strandrydderne seg til sted gjennom opplevelser og «øyeblikk av innsikt» som de har i fjøra. På gruppenivå knytter lokalsamfunnet seg til steder hvor det er mulig å utøve, og dermed også å bevare sin kultur, om vi legger et beskrivende kulturbegrep til grunn. Gjennom småsnakk og opplevelser i fjøra blir deltagerne vevd inn i både kystkulturen og lokalsamfunnet, samtidig som de også er med på å endre dem begge.

4.3.4 «De andre»

«De andre» er her ment som «alle andre», dem som ikke driver med strandrydding. Mer spesifikt har respondentene gitt innblikk i hvordan de opplever de som er direkte negative, eller nøytrale til arbeidet de gjør. Forskjellen mellom «oss» og «de andre» er ulik fra for eksempel de som er interessert i fotball og de som ikke er det, da strandrydding har et verdigrunnlag som til tider kommer i konflikt med hva andre synes er viktig.

«Norske kjerneverdier» som reflekteres i definisjonen av friluftsliv og i tidligere nevnte artikkel «Dette irriterer nordmenn mest på tur» (Setten, 2020) gir inntrykk av at nordmenn er opptatt av å holde naturen rein. Da Mepex gjorde sitt «Deep dive into our plastic ocean» (2020) kunne de identifisere opprinnelsesland på 10% av avfallet de analyserte – 77% av dette var fra Norge. Samtidig viser In the same Boats spørreundersøkelse gjennomført av Sentio Research Groop at bare 19,7% av de spurte trodde at mesteparten av avfallet som blir funnet er norsk (2020).

Flere av respondentene hadde opplevd dilemma rundt hvordan man skal forholde seg til mennesker i lokalsamfunnet med uheldige miljøpraksiser. Disse menneskene er i en felles gruppeidentitet, sambygding, fra «Bjørnvik», medlemmer av samme idrettslag og kanskje til og med i slekt, men uten å dele identiteten og interessen forsøpling. Her er de motpart, de som forsøpler, brenner ruskebål, jobber i bedriften som er kilden til forsøpling. Hvilken del av min identitet skal jeg aktivisere (Dahl, 2015) i møtet med «Anders» – skal jeg være sambygding eller «rydder og kranglefant»? Flere hadde vanskeligheter med hvordan de skulle kommunisere med de rundt seg som forsøpla, og få fram på en hyggelig måte at de måtte endre sin nåværende praksis. Brenning av ruskebål har vært en praksis langs kysten i «ualminnelige tider», og har etter plastens inntreden blitt et større miljøproblem. Plast som brennes blir gjerne liggende igjen, enten fastbrent i grunnen eller som «plaststeiner». Dette har blitt et så vanlig syn at det har fått eget geologisk navn, plastiglomerat (Setså, 2014). K5 forteller om sitt forhold til disse bålene:

Jeg blir veldig frustrert over den skikken som en del har ved at dem skal stappe alle mulige ting sammen og brenne dem på bål. For du ser jo røyken er svart. Dette her er jo søte, hyggelige naboer som du ikke har lyst til å anmelde, men jeg ser jo det at det er noen som anmelder, stort sett samme personen hver gang. Og h*n har jo fått gjennomgå! (...) Men forrige uke, da kom det et sånt kjempebål med svart røyk. Og da ble det, da var det plastkar og sofaer og all mulig skit, alt går i en sånn, ja, så når jeg ser de der bålene så blir jeg fysisk dårlig. Dette vet man jo at man ikke skal gjøre. (...) Det er ikke så lett å

gjøre noe med det, skal du bli upopulær i hele bygda og sitte som ei ugle og hakke på alle, kan jo ikke gjøre det?

K5 har empati for naboene og forstår at de ikke er dårlige mennesker, selv om de har noen praksiser hun gjerne ønsker at de sluttet med. Det er ikke slik at «de andre» ikke har en etikk, men de har en annen etikk, påpeker Curry (2018). At hun ikke ønsker å være «ugla som hakker på alle» kan man også ha forståelse for. Men kan vi øke medfølelsen slik også naturen bli inkludert (Benking, 2011)? Medfølelsen fra naboene i dette tilfelle ville nok gå til bålbrannen og ikke til dem som prøvde å gi beskjed om at dette er uheldig. Det er kanskje enklere å leve seg inn i hvordan nabo A opplever å få beskjed om hva h*n skal brenne og ikke, enn å leve seg inn i en hvordan en mer abstrakt natur «opplever» at det brennes plast i fjøra. Om «de andre» opplever nabo A som en generelt god person vil de ta dennes side (Nussbaum, 2001), og ikke «den kranglete naboen»- Naturen blir på et vis blir identifisert som «ingen» som «den kranglete naboen» ikke har noen rett til å utale seg på vegne av (Vetlesen, 2017). Hva som blir verdsatt er hva som avgjør etikken i praksis. Det er både en kulturelt, politisk og sosial dimensjon i å endre lokalsamfunnet over til en mer økologisk etikk (Curry, 2018, s. 5). Selv om vi deler kultur og identitet med våre sambygdinger, skiller K5 seg ut med at hun ser et ruskebål med en strandrydders øyne. Vetlesen (2017) og M3 er enige om at «vi» må tørre å sette ned foten når det oppdages skadelige praksiser;

det å tørre å si ifra om dem ser andre som gjør ting som ikke er akseptabelt og det har vært, det er jo litt av problemet hvis du forurensar eller gjør noe som er gale, så for det første så sier ikke myndighetene noe, dem stopper ikke dem, og så er det litt trasig å si ifra til en nabo eller, det er litt vanskelig å si ifra. Men det må også bli litt, at det du tør å si ifra, at dette er ikke greit.

Jo flere som har inntrykket av at «alle andre» opptrer ulovlig, som å brenne ruskebål, jo større er sjansen for at praksisen vil fortsette (Hernández et al., 2010). Scanell og Gifford (2010a) skriver at en person som føler at han eller hun hører til et sted, kan få styrket både identitet og selvtillit. Å høre til kan altså både gjøre at strandrydderne ikke vil si i fra om uønskede praksiser, fordi det er en god nabo – og også gi mot til å si ifra, gjennom at stedskjærighet og støtte fra et «usynlig» nettverk gir selvtillit til å gå mot strømmen. Sosial tilknytning til et sted kan styrkes gjennom dugnad, småprat på butikken, å være stolte av et felles prosjekt og strandrydding kan være en del av dette, men også sette disse sosiale båndene på prøve gjennom at sambygdingene har et annet verdisyn og prioriteringer.

I artikkelen til Scanell og Gifford (2010a) pekes det også på at sårbare befolkningsgrupper har sterkere stedsbånd enn andre. Kan det være slik at strandryddere har en opplevelse av å være

en del av et økosystem som er under angrep og dermed får styrka sitt stedsbånd – som igjen bidrar til en økt selvtillit? K6 forteller at hun gjennom arbeidet med strandrydding har blitt mer flink med folk, og tøffere til å ta kontakt med mennesker hun tidligere ikke hadde turt å snakke med. Her kan både stedsfølelse, nettverk og eudmonia spille inn – ved å oppleve at hun er en del av «noe større enn seg selv» og representere på vegne av naturen og hjemstedet og ikke som seg selv, har hun turt å bryte noen barrierer.

M3 peker også på et annet problem – at han opplever at myndighetene ikke tar ansvar for å stanse og/eller å straffe miljøsynderne. Opplevelsen hos flere strandryddere er at det er vanskelig å finne fram til rette vedkommende i kommuneadministrasjonen og fylket, og det sjelden fører fram å klage. Institusjoner som er ment å beskytte innbyggere og naturen oppleves som fraværende, og dette gjør at sviket kan føles ekstra stort. Dette kan igjen skape en større «kampvilje» hos strandrydderne (Jasper, 2011).

Strandrydderne føler seg til tider annerledes, men finner også måter til å snu det til å være noe positivt. Flere av respondentene kjenner en gruppetilhørighet som gjør at de både får selvtillit til å gjøre noe som de kanskje synes er litt flaut, og pågangsmot til å fortsette når arbeidet synes uoverkommelig. Motivasjonen i at det finnes flere som driver med det samme, selv om de ikke er fysisk akkurat der du er, er et poeng for M1:

Vi er jo en marginal gjeng så jeg synes det er hyggelig og så føler man seg kanskje ikke så rar, så det er fint. Og så får man kanskje et håp om at ok, vi må jo rulle i den snøballen da, så hvis vi ruller litt hver for oss så kanskje det klaker på seg. (...) Det skaper jo et fellesskap, som jeg ikke har på [stedsnavn]. Jeg er jo en gal hund aleine. Det er flere som forstår deg. Det er bra.

M1 fortalte også om en episode på vei til jobb hvor han så en pent antrukket, eldre mann gående i et kjøpesenterområde. Mannen hadde med seg ei klype som man plukker søppel med, og gikk rundt og rydda

(...) hadde det ikke vært for at jeg hadde en lastebil bak meg så hadde jeg stoppa og gitt han en klem!»

Jeg'et kan ta beskyttelse i et «vi» skriver Bauman (1999). «Jeg» er ikke den eneste «raringen» som plukker opp søppel, det finnes et «vi» selv om de som går forbi meg ikke ser dem – «vi» holder kontakten gjennom sosiale medier og «ser» hverandre på den måten. Slik kan man også se strandryddere som et «forestilt fellesskap». Uttalelsene til M1 kan tolkes dithen at han både «får beskyttelse» i et vi, men også at han er villig til å «gi beskyttelse» ved å inkludere herren på kjøpesenteret. Selv om Anderson (1996) brukte «forestilte fellesskap» for å beskrive nasjoner, kan det også brukes for å se på sosiale relasjoner basert på for eksempel samme

interesser på tvers av geografiske områder. Vedlikehold av slike nettverk kan også gjøres via sosiale medier som for eksempel Facebook. Deltagerne møtes nødvendigvis ikke fysisk, og alle er kanskje ikke like aktive, med andre ord et forestilt fellesskap (Jasper, 2019; Katz, 2009).

Strandryddere blir betraktet av andre, men dette går også motsatt vei. At ikke alle ser det «vi» ser er det flere som forundrer seg over. Forskjellen mellom dem som rydder og ikke rydder kan være marginal, tror M1. Det kan være en liten sak som å få tak i sekker og hansker, eller å ikke vite hvordan avfallet skal avhendes etter innsamling. Mange opplever nok også at der de går er det ryddig, og forstår dermed ikke problemet. Han er også bevisst på at han kan komme til å trække noen på tærne med ryddinga;

i helga nå skal vi rydde ganske nært naust, og jeg vurderte om jeg skulle si fra til dem som eier nausta at vi kommer til å være en gjeng for det kan jo indirekte være en kritikk som.. går dere oppi det der svineriet, og det tenker jeg inni hodet mitt også, at dere kan ha naust på en så fin plass og så gir dere blanke..

Dette kan sees i lys av Vetlesen (2015, 2017) og hans påstand om at all kritikk av andres oppførsel, også den som er berettiget, kan oppleves uakseptabel. Gjennom individualismen blir handlinger en forlengta utgave av deg selv, og en kritikk av handlinger, eller mangel på sådan, en kritikk av ditt autonome jeg. Selv om M1 og hans ryddegjeng mener de er i ferd med å gjøre eierne av naustene en stor tjeneste ved å rydde, kan det bli oppfattet som en invasjon av privatlivet og en kritikk av hvordan «de har det rundt husveggene». Gjennom allemannsretten skal vi alle ha tilgang på fjøra, men hvordan besøkende oppfatter området kan være forskjellig. Mange naust brukes som en utvida hage hvor det både kan grilles og drikkes kaffe, mens strandryddere ser først og fremst et område som må ryddes. Avfallet som ligger i fjøra er eierløst, men er på privat grunn. Det oppstår en gråsoner av hvem og hva som er «in-place» og «out-of-place» (Ruud, 2015). I ulike holdningskampanjer har det vært laget slagord over lesten «jorda er vårt eneste hjem», hvor tanken har vært å få oss mennesker til «å ta vare på Jorda» slik som vi behandler huset vårt. Du ville vel ikke kaste søppel i stua di? Men mottrekket kan da bli «jeg gjør som jeg vil i min stue». Den private sfæren er som et hjem er, er nettopp privat, beskytta fra mot innsyn. Hva folk gjør, eller ikke gjør på sin eiendom, er vanskelig å gripe inn ovenfor (Arendt, 1996; Voice, 2013). Omsorgsetikken forsøker å endre på dette, og innlemme det private som en viktig arena for etiske vurderinger (Held, 2006b).

Sted og «de andre» møtes også i hvordan flere snakket om «å være i forskjellige verdener». K3 og M1 fortalte at de skilte litt på hvem de snakka med om marin forsøpling. De følte at

vennene som ikke var interessert, lever litt i en annen verden, hvor denne typen bekymring ikke hadde en plass. K3 fortalte også at hun så an omgivelsene, hvis hun var i et kakeselskap hvor folk hygger seg, ville hun ikke tatt opp forsøpling som samtaletema.

K6 reflektere rundt at hun noen ganger var på samme fysiske sted som venner, men likevel i en annen verden:

Og da var det litt interessant å se at noen av de venninnene mine dem plukka ikke en ting. Noen av dem gjorde det, og jeg var jo over alt og plukka det jeg så, mens noen av dem bare gikk der, og dem nytte sikkert naturen og sånn da (...) jeg har ofte tenkt på, hva er det... men jeg har jo bare tenkt at jaja, folk er ulike og jeg er jo meg og dem er dem og.. men jeg har ofte lurt på det, hvorfor plukker du ikke når du ser?

5. Oppsummering og konklusjon

Dette forskningsprosjektet hadde sitt utgangspunkt i min nysgjerrighet over hvorfor en del mennesker velger å bruke mye av sin tid til å rydde plast i fjøresteinene.

Hovedproblemstillinga ble formulert som hva påvirker enkeltpersoner til å bli en strandrydder, og hvordan påvirker denne aktiviteten livet deres videre? Dette har jeg videre delt i tre forskningsspørsmål, hvordan kan emosjoner belyse engasjementet, hvordan påvirker erfaring med natur og strandrydding hverandre, og hvordan endrer strandrydding forholdet til steder og lokalsamfunnet.

Befolkninga på Nord-Vestlandet hvor undersøkelsen ble gjennomført er i stor grad oppvokst med fysisk kort avstand til naturen, og selv om det er mange som bruker naturen til rekreasjon er det et fåtall som driver med strandrydding hele året, i flere år på rad. Kunnskap om et problem er ikke nok til å få folk til å handle. Utløsende faktor for flere i utvalget var emosjoner. Overraskelse, sjokk og erkjennelse av at plastforsøpling er farlig, ikke bare uestetisk. Plasthvalen var viktig for flere, som ble et kraftig symbol på konsekvensene av forsøpling av havene. Det moralske sjokket endret livsverden som de så sin nærnatur gjennom. Andre i utvalget hadde oppryddingen med fra sin oppdragelse. Dette er en del av den kulturelle overføringen om vi ser dette med et beskrivende kulturbegrep. Emosjoner er også viktig for å fortsette. Selv om sinne ofte sees som en negativ emosjon, har den også mulighet til å bringe endring. Informantene nevner sinne og frustrasjon, men også at de er bevisste på å holde fokuset på det positive. Teoristoffet støtter under dette, hvor det gjøres en kobling mellom emosjoner, tenking og handling.

Da respondentene har bedrevet strandrydding over år, må motivasjonen få «påfyll» underveis. Emosjoner er viktig også i vedvarende motivasjon. De fortalte at de motiveres av gleden av å være ute, spenninga av hva som har kommet i land ved siste stormflo og sinne over bedrifter som oppbevarer avfall uforsvarlig. Eudaimonia kan sees både som en måte å leve på, og en form for velvære. Strandrydding kan være en måte å «oppnå» begge disse typene for velvære. Som en måte å leve på gir strandrydding blant annet en mulighet til personlig vekst, refleksjon over egne handlinger og til å være dypt engasjert. Eudaimonia som en form for velvære kan komme i form av blant annet mening, som flere av respondentene uttrykker at de opplever gjennom arbeidet. Strandrydding er på mange måter en evighetsoppgave ettersom det hver dag kommer ny forsøpling inn fra havet. Å strekke seg etter høythengende mål og ideal er også en del av eudaimonia, såfremt du har motstandsdyktighet mot tilbakeslag. Dette kan oppnås gjennom å ha et realistisk håp om at innsatsen vil føre til forbedringer. Å plutselig få selskap av en oter eller se hegrene lette fra fjøra er både belønning for innsatsen som legges ned, en følelse av å oppleve øyeblikket og gir en tilknytning til landskapet. Relasjoner til andre strandryddere gir også inspirasjon og pågangsmot når dagene kan virke for lange.

Rydderne opplevde en umiddelbar belønning i å se at sekkene ble fylt opp og at området de rydda ble mindre forsøpla, men også en mer langsiktig belønning ved at dyre- og fuglelivet kunne gå en tryggere fremtid i møte. Hensyn og omtanke for de kommende menneskeslekter er også en viktig motivasjon, og ikke bare i direkte sammenheng med forsøpling. Flere respondenter er uroa over nedbygging av naturen, matsikkerhet og generell uro i verden.

Strandrydding påvirket erfaringen utvalget har med natur. Opplevelsen av at nærnaturen er trua, gjør oppmerksomheten skjerpes og særlig K6 påpeker at hun nå forstår hva naturen betyr for henne nettopp fordi den er truet. Respondentene har delte meninger om i hvilken grad strandrydder forringer naturopplevelsen. M2 er den tydeligste på at han opplever at han har en jobb å gjøre, og at ryddeturene ikke er først og fremst for å nyte naturen. M4 er derimot bevisst på at hun både skal rydde og nyte lyden av bårene som slår. Strandrydding kan sees som en ekstra dimensjon i erfaringen med natur, som oppleves som både positiv og negativ.

All rydding foregår på «et sted», og vi kan si at rydding også skaper sted – og stedsnavn ved at marint avfall legger seg på steder som blir et mål for turen. Gamle stedsnavn hentes opp igjen, eller navngis om andre skal rydde der seinere eller hente depot. Alle ryddere hadde sine steder som de tok mer ansvar for enn andre. Enkelte ryddere hadde funnet nye perler på hjemstedet, mens andre utvikla «stygg-andunge-syndrom» og ble mer glade i «sin» ryddeplass.

Forholdet til «de andre», som sambygding og bedriftseiere kan være vanskelig å navigere. Respondentene deler identitet og kultur med disse på mange felt, mens interessen for marin forsøpling og miljøarbeid skiller utvalget fra resten av lokalsamfunnet. Når skal man være sambygding og lukke øynene for uheldige praksiser, og når skal man være strandrydder og gi beskjed om at dette ikke er akseptabelt? Forholdet til andre som ikke rydder, men som kommenterer arbeidet som blir gjort er også et tema. Flere i utvalget har fått kommentarer om «hvorfør de gidder» å holde på med et slikt arbeid, når det «er mye verre i Kina». Dette kan sees på som en måte for «de andre» å distansere seg fra problemet, og en beskyttelse fra å se seg selv som en del av problemet. Strandrydderne blir betraktet av andre, men betrakter også andre. Forundringen over at «de andre» bokstavelig talt ikke ser søppel som ligger langs turstier, rundt naust og industribygg og i fjøra er stor. «Søppelbriller» er et begrep som går igjen, og det er en markant forskjell på de som har det og ikke.

Det er flere forskningstema som hadde vært spennende å forfølge som en forlenging av denne studien. Et svært interessant perspektiv for videre forskning er å se på forholdet mellom de frivillige, som ofte er ubetalte profesjonelle, og aktører som kommer utenfra. Mens jeg avslutter denne oppgaven, nærmer det seg også frist for å levere inn anbud rydding på blant annet Sunnmøre. Hva vil dette ha å si for frivillighetens plass, og hvordan vil kulturmøtet mellom disse to gruppene være? Et annet perspektiv kan være møtet mellom frivillige strandryddere, som også er folkeforskere, og profesjonelle forskere. Som nevnt i oppgaven blir ofte lokalkunnskap og folkeforskning nedvurdert i møtet med den profesjonelle forskningen, selv om denne gjerne bygger på hva frivillige tidligere har funnet ut. Hvordan utarter dette kulturmøtet seg, og hvordan kan vi best kombinere disse to forskningstradisjonene slik at vi får utnyttet potensiale til det fulle? Og til slutt, økosorg – temaet som jeg nesten turte å ta med i oppgaven. Hva gjør det med oss å føle at vi mister naturen rundt oss? Er det sosialt akseptert å føle på en slik sorg, og hvordan får den utløp? Hvordan opplever den som sitter på «andre siden av bordet» som også jobber for lokalsamfunnet ved å bygge ut og skape arbeidsplasser?

Svaret på hovedspørsmålet – hvorfor gjør vi dette? ser ut til å være forankra i en kjærlighet til livet slik som det har blitt levd på Nordvestlandet gjennom generasjoner, med makrellfiske om sommeren og måsen seilende på vinterhimmelen.

En kjærlighet til livet og en vilje til å beskytte det til kostanden for et enklere liv (Curry, 2018).

6. Litteraturliste

ad undas – *Store norske leksikon*. (udatert). Hentet 13. november 2020, fra

https://snl.no/ad_undas

Anderson, B. (1996). *Forestilte fellesskap. Refleksjoner omkring nasjonalismens opprinnelse og spredning*. Spartacus Forlag AS.

Anker, T. (2020). *Analyse i praksis. En håndbok for masterstudenter*. Cappelen Damm Akademisk.

Arendt, H. (1996). *Vita activa : det virksomme liv* (C. Janss (Red.)). Pax.

Århus, A. (2018). *Kast det på havet, eller? Fiskeres holdninger og atferd knyttet til fenomenet marin forsøpling*. UiT The Arctic University of Norway.

Aure, M. (red. . (2015). *Med sans for sted : nyere teorier*. Fagbokforl.

Aure, M., Berg, N. G., Cruickshank, J., & Dale, B. (2015). Sted - nyere teorier i en norsk kontekst. I M. (red. . Aure (Red.), *Med sans for sted - nyere teorier*. Fagbokforl.

Barker, C. (2016). *Cultural studies : theory and practice* (E. A. Jane (Red.); 5th editio). SAGE.

Bauman, Z. (1999). *Culture as Praxis*. SAGE Publications Ltd.

Beery, T. H. (2013). Nordic in nature: friluftsliv and environmental connectedness.

Environmental Education Research, 19(1), 94–117.

<https://doi.org/10.1080/13504622.2012.688799>

Benking, H. (2011). Ignorance or Compassion? I S. Bergmann & H. Eaton (Red.), *Ecological Awareness. Exploring Religion, Ethics and Aesthetics*. LIT Verlag 2011.

Berdinesen, H. (2018). *Hans Jonas, plikter for framtida*. Klimaaksjonen/NWCC.

<https://forfatternesklimaaksjon.no/2017/10/02/hans-jonas-og-ansvaret-for-fremtiden/>

Berg, N. G., & Dale, B. (2015). Sted - noen nyere teoretiske tilnæringer og debatter. I M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank, & B. Dale (Red.), *Med sans for sted - nyere teorier*. Fagbokforl.

Berzonsky, C. L., & Moser, S. C. (2017). Becoming homo sapiens sapiens: Mapping the psycho-cultural transformation in the anthropocene. *Anthropocene*, 20(September 2016),

15–23. <https://doi.org/10.1016/j.ancene.2017.11.002>

- Bondi, L., Davidson, J., & Smith, M. (2005). Introduction: Geography's «emotional turn». I L. Bondi & J. Davidson (Red.), *Emotional geographies*. ProQuest Ebook Central.
- Braidotti, R. (2006). The Ethics of Becoming-Imperceptible. I C. V. Boundas (Red.), *Deleuze and Philosophy*. Edinburgh University Press/ProQuest Ebook Central.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/hivolda-ebooks/detail.action?docID=267200>
- Brieger, S. A. (2018). Social Identity and Environmental Concern: The Importance of Contextual Effects. *Environment and Behavior*, 51(7), 828–855.
<https://doi.org/10.1177/0013916518756988>
- Bruun, M. (2018). *Kulturlandskap*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/kulturlandskap>
- Buhl-Mortensen, L., & Buhl-Mortensen, P. (2017). Marine litter in the Nordic Seas: Distribution composition and abundance. *Marine Pollution Bulletin*, 125(1–2), 260–270.
<https://doi.org/10.1016/j.marpolbul.2017.08.048>
- Bundas, C. V. (2006). What Difference does Deleuze's Difference make? I C. V. Boundas (Red.), *Deleuze and Philosophy*. Edinburgh University Press/ProQuest Ebook Central.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/hivolda-ebooks/detail.action?docID=267200>.
- Christensen, A. L. (2002). Det norske landskapet : om landskap og landskapsforståelse i kulturhistorisk perspektiv. I *Pax*.
- Conway, A. M., Tugade, M. M., Catalino, L. I., & Fredrickson, B. L. (2014). The Broaden-and-Build Theory of Positive Emotions: Form, Functions, and Mechanisms. I S. A. David, I. Boniwell, & A. C. Ayers (Red.), *The Oxford Handbook of Happiness*. Oxford University Press.
- Cresswell, T. (2014). *Place : An Introduction* (2. utg.). John Wiley & Sons Incorporated/ProQuest Ebook Central. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/hivolda-ebooks/detail.action?docID=1780033>
- Curry, P. (2018). *Ecological Ethics, An Introduction* (2.). Polity Press.
- Dahl, Ø. (2015). *Møter mellom mennesker. Innføring i interkulturell kommunikasjon* (2. opplag.). Gyldendal Akademisk.
- Det Kongelige Klima- og Miljødepartementet. (2015). *Friluftsliv. Natur som kilde til helse og*

- livskvalitet. Meld.St. 18 (2015-2016).*
<https://www.regjeringen.no/contentassets/9147361515a74ec8822c8dac5f43a95a/no/pdfs/stm201520160018000dddpdfs.pdf>
- Det Kongelige Klima- og Miljødepartementet. (2017). *Avfall som ressurs - avfallspolitikk og sirkulær økonomi. Meld. St. 45 (2016-2017).*
<https://www.regjeringen.no/contentassets/4c45f38bddee47a7b7847af108894c0c/no/pdfs/stm201620170045000dddpdfs.pdf>
- Diseth, Å. (2019). *Motivasjonspsykologi : hvordan behov, tanker og emosjoner fremmer prestasjoner og mestring* (1. utgave.). Gyldendal.
- Døving, R. (2020, mai). Sultne bønder spiser ikke fisk. *Morgenbladet*.
<https://morgenbladet.no/ideer/2020/05/sultne-bonder-spiser-ikke-fisk>
- Dunker, A. (2019). Gjenoppgagelsen av jorden : 10 samtaler om naturens fremtid. I B. Latour, U. Heise, D. Chakrabarty, J. Diamond, B. Stiegler, S. Díaz, B. McKibben, V. Shiva, C. Hamilton, K. S. Robinson, & D. O. Hessen (Red.), *Ti samtaler om naturens fremtid*. Spartacus.
- Eaton, H. (2011). An Ecological Imaginary. Evolution and Religion in an Ecological Era. I S. Bergmann & H. Eaton (Red.), *Ecological Awareness. Exploring Religion, Ethics and Aesthetics*. LIT Verlag 2011.
- Engelstad, J., Zimmermann, I., & Gulbrandsen, L. K. (red. . (2019). *FRIVILLIG OPPRYDDING AV MARINT AVFALL Rapport fra Samarbeidsarenaen for aktører som arbeider mot marin forøpling*. <https://holdnorerent.no/wp-content/uploads/2020/03/SAM-rapporten-om-opprydding.pdf>
- Eriksen, D. (2020). *Oslomarka full av søppel etter «tidenes turhelg»*. NRK.
https://www.nrk.no/norge/oslomarka-full-av-soppel-etter-_tidenes-turhelg_-1.14966229
- Eriksen, T. H. (2010). *Små steder - store spørsmål : innføring i sosialantropologi* (R. Eraker (Red.); 3. utg.). Universitetsforl.
- Eriksen, T. H. (2011). *Søppel: avfall i en verden av bivirkninger*. 220 s.
- Eriksen, T. H., & Sajjad, T. A. (2016). *Kulturforskjeller i praksis* (6. utgave.). Gyldendal Akademisk.

- Faaberg, S. D. (2019). *En tur på stranden er verdt 135 kroner*. Forskning.no.
<https://forskning.no/naturressursforvaltning-naturvern-norges-forskningsrad/en-tur-pa-stranden-er-verdt-135-kroner/1558920>
- Fidjestøl, A. (2004). *Hans Jonas : ein introduksjon*. Universitetsforl.
- Fisher, A. (2012). *Radical Ecopsychology : Psychology in the Service of Life* (2.). State University of New York Press, ProQuest Ebook Central.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/hivolda-ebooks/detail.action?docID=3408692>.
- Five Keys to Avoiding Volunteer Burnout. (2021). *The Volunteer Management Report*, 26(6), 7–7. <https://doi.org/10.1002/vmr.31692>
- Fletcher, R. (2017). Connection with nature is an oxymoron: A political ecology of “nature-deficit disorder”. *Journal of Environmental Education*, 48(4), 226–233.
<https://doi.org/10.1080/00958964.2016.1139534>
- Fornara, F., Scopelliti, M., Bonnes, M., & Bonaiuto, M. (2020). *Place attachment and environment-related behavior* (s. 193–207). <https://doi.org/10.4324/9780429274442-12>
- Fulsås, N. (2011). Kystkulturen, forsømt i konstruksjonen av nasjonal identitet? *Heimen (Trondheim : trykt utg.)*, 48(2011)nr, 311–320.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society : outline of the theory of structuration*. Polity Press.
- Giddens, A. (2017). *Sociology* (P. W. Sutton (Red.); 8. utg.). Polity.
- Graves, M., Løvoll, H. S., & Sæther, K.-W. (2020). Friluftsliv: Aesthetic and Psychological Experience of Wilderness Adventure. I M. Fuller, D. Evers, A. Runehov, K.-W. Sæther, & B. Michollet (Red.), *Issues in Science and Theology: Nature - and Beyond*. Springer.
- Gulbrandsen, L. K. (red. . (2019). *Årsrapport 2019*. <https://holdnorerent.no/wp-content/uploads/2020/09/Hold-Norge-Rent-årsrapport-2019.pdf>
- Guribye, E. (2020). *Samskaping i tiltak mot marin plastforsøpling*. Norwegian Research Centre AS.
- Hærvig, J. (2000). Friluftslivets natursyn som naturetisk grundlag. I H. Kolstad (Red.), *Har fjellet ansikt? Naturfilosofiske essays*. Naturfilosofisk seminar.
- Held, V. (2006a). *The ethics of care : personal, political, and global*. Oxford University

Press.

- Held, V. (2006b). The ethics of care. I D. Copp (Red.), *The Oxford Handbook of Ethical Theory*. Oxford University Press.
- Hella, A., & Olsen, A. N. (2017). *Plasthvalen fører til rekorddeltakelse på Strandryddedagen*. NRK Vestland. <https://www.nrk.no/vestland/plasthvalen-forer-til-rekorddeltakelse-pa-strandryddedagen-1.13503114>
- Hernández, B., Martín, A. M., Ruiz, C., & Hidalgo, M. del C. (2010). The role of place identity and place attachment in breaking environmental protection laws. *Journal of Environmental Psychology*, 30(3), 281–288. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.01.009>
- Hofstad, K., & Liebe Delsett, L. (2020). *Antropocen – Store norske leksikon*. <https://snl.no/antropocen>
- Horgen, A. (1999). *Ferdselen på Jostedalsbreen 1740-1940 : fra naturliv til friluftsliv - Høgskulen i Volda* [Høgskolen i Telemark]. [https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/fulldisplay?docid=BRAGE11250%2F2438743&context=L&vid=HVO&lang=nn_NO&search_scope=eres&adaptor=Local Search Engine&isFrbr=true&tab=default_tab&query=any,contains,naturliv&offset=0](https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/fulldisplay?docid=BRAGE11250%2F2438743&context=L&vid=HVO&lang=nn_NO&search_scope=eres&adaptor=Local+Search+Engine&isFrbr=true&tab=default_tab&query=any,contains,naturliv&offset=0)
- Huta, V. (2013). Eudaimonia. I S. A. David, I. Boniwell, & A. C. Ayers (Red.), *The Oxford Handbook of Happiness*. Oxford University Press.
- Huta, V., & Ryan, R. M. (2010). Pursuing Pleasure or Virtue: The Differential and Overlapping Well-Being Benefits of Hedonic and Eudaimonic Motives. *Journal of Happiness Studies*, 11(6), 735–762. <https://doi.org/10.1007/s10902-009-9171-4>
- Hverven, S. (2018). *Naturfilosofi*. Dreyers Forlag.
- In the Same Boat. (2020). *Hva vet nordmenn om marin forsøpling*. <https://www.inthesameboat.eco/wp-content/uploads/2020/09/Sentio-Hva-vet-nordmenn-om-marin-forsøpling.pdf>
- Introna, L. (2017). *Phenomenological Approaches to Ethics and Information Technology*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/ethics-it-phenomenology/>

- Ives, C., Abson, D., Wehrden, H., Dorninger, C., Klaniecki, K., & Fischer, J. (2018). Reconnecting with nature for sustainability. *Sustainability Science*, *13*(5), 1389–1397. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0542-9>
- Jasper, J. M. (2011). Emotions and social movements: Twenty years of theory and research. *Annual Review of Sociology*, *37*, 285–303. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-081309-150015>
- Jasper, J. M. (2019). Emotions, Identities, and Groups. I *Emotionen* (s. 346–351). J.B. Metzler. https://doi.org/10.1007/978-3-476-05353-4_49
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5.). Abstrakt Forlag.
- Kaiser, F. G., & Byrka, K. (2011). Environmentalism as a trait: Gauging people's prosocial personality in terms of environmental engagement. *International Journal of Psychology*, *46*(1), 71–79. <https://doi.org/10.1080/00207594.2010.516830>
- Katz, C. (2009). Social Systems: Thinking about Society, Identity, Power and Resistance. I N. Clifford, S. L. Holloway, G. Valentine, & S. P. Rice (Red.), *Key Concepts in Geography* (2.). Sage.
- Konativ. (2020). Store medisinske leksikon. <https://sml.snl.no/konativ>
- Kongelige klima- og miljødepartementet, D. (2019). *Meld. St. 19 (2019–2020)*. www.regjeringen.no
- Korpela, K. M. (2012). Place attachment. I S. Clayton (Red.), *The Oxford Handbook of Environmental and Conservation Psychology* (s. 148–163). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199733026.013.0009>
- Kroglund, A. P. (2020, juli 16). Økosorg – vår nye folkesykdom? *Vårt Land*. <https://www.vl.no/kultur/anmeldelse/2020/07/16/okosorg-var-nye-folkesykdom/>
- Kulturdepartementet. (2018). *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig — Den statlege frivilligheitspolitikken. Meld. St. 10 (2018–2019)*. [regjeringen.no](http://www.regjeringen.no). <https://www.regjeringen.no/nn/dokumenter/meld.-st.-10-20182019/id2621384/>
- Kvanneid, A. J. (2019). *Våre strender – vår velferd Strandrydding som inkludering og aktivt medborgerskap*.

- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31(3), 207–230. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.10.001>
- Lidskog, R., & Sundqvist, G. (2013). *Miljøsociologi*. Gyldendal akademisk.
- Lislevand, T. (2017). *Plasthvalen*. Store norske leksikon. <https://snl.no/plasthvalen>
- Løvoll, H. S. (2020). Naturen som rom: Filosofisk samtale gjennom erfaring i natur. *Rom og sted: Religionsfaglige og interdisiplinære bidrag*, 2020, 189–206. <https://doi.org/10.23865/noasp.110.ch10>
- Lundestad, E., & Antonsen, T. (2019). Teknologi, natur og litteratur. *Norsk filosofisk tidsskrift*, 54(03), 115–130. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2901-2019-03-02>
- McShane, K. (2018). The Role of Awe in Environmental Ethics. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 76(4), 473–484. <https://doi.org/10.1111/jaac.12595>
- Mepex. (2020). *A deep dive into our plastic ocean*. <https://mepex.no/aktuelt/sluttrapport-for-prosjektet-dypdykk-i-plasthavet/>
- Milton, K. (2002). *Loving Nature : Towards an Ecology of Emotion*. Taylor & Francis Group/ProQuest Ebook Central. <https://ebookcentral.proquest.com>
- Moore, T. (2017). *A Plastic Whale*. Sky News. <https://news.sky.com/feature/sky-ocean-rescue-a-plastic-whale-10917187>
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2019). *Ny rekord for sjømateksporten*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-rekord-for-sjomateksporten/id2680865/>
- National Health Service. (2019). *5 steps to mental wellbeing - NHS*. <https://www.nhs.uk/conditions/stress-anxiety-depression/improve-mental-wellbeing/>
- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier : den skrivende forskeren*. Universitetsforl.
- Nussbaum, M. C. (2001). *Upheavals of thought : the intelligence of emotions*. Cambridge University Press.
- Nyeng, F. (2006). *Følelser : i filosofi, vitenskap og dagligliv*. Abstrakt forl.
- Ojala, M. (2008). Recycling and Ambivalence Quantitative and Qualitative Analyses of Household Recycling Among Young Adults. *Environment and Behavior*, 40(6). <https://doi.org/10.1177/0013916507308787>

- Ojala, M. (2012). Hope and climate change: The importance of hope for environmental engagement among young people. *Environmental Education Research, 18*(5), 625–642. <https://doi.org/10.1080/13504622.2011.637157>
- Østgaard, K., & Indergaard, M. (2017). Vår historiske bruk av tang og tare. *Naturen, 141*(5), 194–206. <https://doi.org/10.18261>
- Otterlei, I. (2018, april 19). Mest søppel i havet utenfor Godøya. *Smp.no*. <https://www.smp.no/nyheter/2018/04/19/Mest-søppel-i-havet-utenfor-Godøya-16518138.ece?rs9888211605267225854&t=1>
- Pahl, S., Wyles, K. J., & Thompson, R. C. (2017). Channelling passion for the ocean towards plastic pollution. *Nature Human Behaviour, 1*(10), 697–699. <https://doi.org/10.1038/s41562-017-0204-4>
- Parr, H., Philo, C., & Burns, N. (2005). 'Not a Display of Emotions' : Emotional Geographies in the Scottish Highlands. I Liz Bondi & J. Davidson (Red.), *Emotional geographies*. ProQuest Ebook Central. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/hivolda-ebooks/reader.action?docID=429550>
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse : kvalitative metoder i samfunnsfag* (4. rev. ut). Universitetsforl.
- Ruud, M. E. (2015). Stedskonstruksjoner og stedstilknytning i boligområder under endring. I M. (red. . Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank, & B. Dale (Red.), *Med sans for sted - nyere teorier*. Fagbokforl.
- Ryff, C. D., & Singer, B. H. (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies, 9*(1), 13–39. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9019-0>
- Sagdahl, M. . (2018). *Eudaimonia*. Store norske leksikon. <https://snl.no/eudaimonia>
- Scannell, L., & Gifford, R. (2010a). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology, 30*(1), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.09.006>
- Scannell, L., & Gifford, R. (2010b). The relations between natural and civic place attachment and pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology, 30*(3), 289–297. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2010.01.010>

- Selnes, M., Marthinsen, K., & Vittersø, J. (2004). Hedonisme og eudaimonia: To separate dimensjoner av livskvalitet? *Psykologitidsskriftet.no*.
<https://psykologitidsskriftet.no/fagartikkel/2004/03/hedonisme-og-eudaimonia-separate-dimensjoner-av-livskvalitet>
- Setså, R. (2014). *Antropocens bergart*. <https://geoforskning.no/nyheter/grunnforskning/732-antropocens-bergart>
- Setten, K. (2020, juli 18). Dette irriterer normenn seg mest over på tur. *TV2*.
<https://www.tv2.no/a/11546592/>
- Sire, J. W. (2015). *Naming the elephant : Worldview as a concept*. InterVarsity Press/ProQuest Ebook Central. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/hivolda-ebooks/detail.action?docID=3317006>
- Skaara, M. (2019). *Becoming engaged: The role of emotions and hope in the transformation to sustainability* [(Masteroppgave) Universitetet i Oslo].
<https://www.duo.uio.no/handle/10852/74255>
- Skår, M. (2009). Min , din og vår friluftslivshistorie : Hva har forskningsmetoder å si for produksjonen av kunnskap om friluftsliv ? *Norsk Antropologisk tidsskrift*, 20(3), 167–178.
- Smith, M. (2005). On «Being» moved by Nature: Geography, Emotions and Ethics. I L. Bondi & J. Davidson (Red.), *Emotional geographies*. ProQuest Ebook Central.
<https://ebookcentral.proquest.com>
- Sørensen, A. S., Høystad, O. M., Bjurström, E., Vike, H., & Nordgård, Y. (2008). *Nye kulturstudier : en innføring*. SAP Spartacus.
- Steenjens, K., Arnold, A., Corner, A., Mays, C., Pidgeon, N., Poortinga, W., Tvinnereim, E., Sonnberger, M., Böhm, G., Ruddat, M., Poumadere, M., & Scheer, D. (2017). *European Perceptions of Climate Change (EPCC): Topline findings of a survey conducted in four European countries in 2016*.
- strandrydder - Det Norske Akademis ordbok*. (udatert). Hentet 13. november 2020, fra
<https://naob.no/ordbok/strandrydder>
- Strøm, F. (1985). *Nordisk hedendom. Tro och sed i førkristen tid* (3.). Akademiforlaget.

- Svartdal, F. (2018). *Affekt*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/affekt>
- Svartdal, F. (2020). *Håp - psykologi*. Store norske leksikon. https://snl.no/håp_-_psykologi
- Tjernshaugen, A. (2020). *Bevegelse - kultur og samfunn*. Store Norske Leksikon. https://snl.no/bevegelse_-_kultur_og_samfunn
- Todal, P. A. (2018). *Havlandet : historia om hava som skapte Noreg*. Vigmostad & Bjørke.
- Urry, J. (2005). The Place of Emotions within Place. I Liz Bondi & J. Davidson (Red.), *Emotional geographies*. ProQuest Ebook Central. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/hivolda-ebooks/reader.action?docID=429550>
- Velle, G., Barlaup, B., Olsen Espedal, E., Haave, M., Landro, Y., Normann, E., Postler, C., Skoglund, H., Stranzl, S., Stöger, E., & Wiers, T. (2020). *Plast i elver på Vestlandet*. NORCE Miljø. <https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/handle/11250/2684935>
- Verdibørsen. (2020). *Økologisk sorg*. NRK Radio. https://radio.nrk.no/podkast/verdiboersen/1_bc4ef922-e2fd-40f1-8ef9-22e2fdb0f1db
- Vetlesen, A. J. (1996). *Følelser og moral* (2. utg.). Ad Notam Gyldendal.
- Vetlesen, A. J. (2015). *The denial of nature : environmental philosophy in the era of global capitalism*. Routledge.
- Vetlesen, A. J. (2017). Moraliserings i hverdagslivet. *Norsk filosofisk tidsskrift*, 51(03), 92–102. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1504-2901-2017-03-03>
- Vetlesen, A. J., & Bjørlykhaug, K. I. (2020, juni 11). Er økologisk sorg en form for kjærlighetssorg? *Morgenbladet*. https://morgenbladet.no/ideer/2020/06/er-okologisk-sorg-en-form-kjaerlighetssorg?fbclid=IwAR2hYb8JK6a37mozqRjwhKh6ZfOsHvTk-tqt4q8ATA_a0rvcSK4FJTe69yQ
- Vigeland, K. (2006). *Lykkelig : om lykke og menneskets behov*. Humanist forl.
- Voice, P. (2013). Consuming the World: Hannah Arendt on Politics and the Environment. *Journal of International Political Theory*, 9(2), 178–193. <https://doi.org/10.3366/jipt.2013.0054>
- Vorkinn, M., & Riese, H. (2001). Environmental concern in a local context. The significance of place attachment. *Environment and Behavior*, 33(2), 249–263.

<https://doi.org/10.1177/00139160121972972>

Vyff, A. (2018). *Surfing & miljøbevidsthed*.

Wiestad, E. (2014). *Stedene som former deg : om rom og subjektivitet*. Fagbokforl.

Wolsko, C., & Lindberg, K. (2013). Experiencing connection with nature: The matrix of psychological well-being, mindfulness, and outdoor recreation. *Ecopsychology*, 5(2), 80–91. <https://doi.org/10.1089/eco.2013.0008>

Wyles, K. J., Pahl, S., Holland, M., & Thompson, R. C. (2017). Can Beach Cleans Do More Than Clean-Up Litter? Comparing Beach Cleans to Other Coastal Activities. *Environment and Behavior*, 49(5), 509–535. <https://doi.org/0013916516649412>

Wyles, K. J., Pahl, S., Thomas, K., & Thompson, R. C. (2016). Factors That Can Undermine the Psychological Benefits of Coastal Environments. *Environment and Behavior*, 48(9), 1095–1126. <https://doi.org/10.1177/0013916515592177>

Youssef, C. M., & Luthans, F. (2012). Managing Psychological Capital in Organizations: Cognitive, Affective, Conative and Social Mechanisms of Happiness. I A. C. (Eds. . David, S., Boniwell, I., & Ayers (Red.), *The Oxford Handbook of Happiness*. Oxford University Press.

7. Vedlegg

7.1 Vedlegg intervjuguide

Innledende spørsmål/Bakgrunnsinfo

Når, hvordan og hvorfor begynte du å rydde?

Har du noen faglig bakgrunn tilknytta havet? Fisker, biologi, havbruksnæring? -> har det påvirket hvordan du ser på havet og forsøpling?

Er du ofte på ryddetur? Er alle turer ryddetur, har du alltid søppelbriller på, pose i sekken etc?

Hvor mye tid tror du du bruker på strandrydding? Og om du tar med tid du bruker på å snakke om, lese om osv?

Hvor rydder du? Har du «din» fjøre eller strand? Rydder du ellers også, ville du tatt opp noe som lå i gågata f.eks?

Har du deltatt i organiserte ryddeaksjoner? Har du vært med på å organisere noen selv?

Bruker du ryddeportalen, Årim, Friluftsrådet

Deltar du i nettverk, følger grupper på sosiale medier? Blir du inspirert? Er du aktiv, utveksler kunnskap, for eksempel på dele bilder av ting du lurer på hva er – eller svare på andres bilder

Hvilke gjenstander finner du mest av – din tre-på-topp-liste

Har du kommet opp i farlige situasjoner eller funnet farlig avfall (eller noe du trodde var farlig avfall)

Økopsykologi

Det er en del positive sideeffekter av strandrydding, bortsett fra at søppelet blir fjerna

Strandrydding gir jo veldig håndfaste resultat, i dag har jeg fylt to søppelsekker, i fjor fylte vi en container.. Tror du det kan være litt av grunnen til at folk blir med på strandrydding, å kjempe mot klimautslipp blir kanskje ullent og for stort..? Har du tenkt at rydde i fjøra letter på dårlig samvittighet – da har man ihvertfall gjort *noe*

Er du mer ute på tur nå enn før – mer på fjellet, mer i fjøra?

Føler du det er mer tilfredsstillende med en times strandrydding enn en times fjelltur? Sitter du igjen med en bedre følelse, påvirker det din generelle velvære?

Har du blitt sinna eller lei deg når du har rydda? Vil du fortelle om det..?

Føler du at du får naturopplevelser med strandrydding som du tror du ikke hadde fått uten?

Føler du at du har kommet nærmere naturen med å drive strandrydding? Blitt mer glad i, sterkere bånd til «ditt sted» eller til sjøen for eksempel?

Har du plukka opp søppel som ikkje var i fjøra, gågata f.eks

- Synes du det var annerledes enn å gå i fjøra? Hvordan?
- Tror du andre folk oppfatter det annerledes? Hvorfor?

Hvem gjør du dette for?

Hva motiverer deg til å ta en tur til?

Naturfilosofi/Miljøetikk

Hvilke erfaringer har du med/fra naturen? Er du interessert i friluftsliv generelt? «Glad i naturen», har du «alltid» vært mye ute, tatt med på tur som barn, for eksempel? Hvilket annet friluftsliv driver du med? Hold på lenge?

Har ditt syn på naturen endra seg mens du har holdt på med strandrydding?

- Hvilket syn hadde du på naturen før du begynte å rydde, hvilke forkunnskaper hadde du, forhold til Natur og Ungdom eller..
- Ser du andre verdier nå enn før? Blitt mer oppmerksom på endringene gjennom årstidene, for eksempel

Føler du deg mer knytta til lokalsamfunnet, kanskje blitt mer kjent med lokale stedsnavn, lokalhistorie, og til det globale kystsamfunnet (samme problemet på Hawaii som her, flasker fra UK, etc) etter at du begynte å rydde?

Vi strandryddere er jo «end-of-pipeline», vi rydder opp i hva noen andre har rota til. Hvilke tanker gjør du deg om kildene til søpla vi plukker opp?

Hvordan ville du sett på det om du hadde blitt betalt for arbeidet? Større, mindre glede

Hva tror du besteforeldrene/oldeforeldrene dine ville sagt om hobbyen din? Og dem som kommer etter oss, tantebarn, barnebarn..

Frivillighet

Driver du med andre frivillige aktiviteter?

Føler du at det du driver med er meningsfylt, at du gjør en forskjell? Gir noe tilbake til deg, til samfunnet, naturen, framtiden

Identifiserer du deg som strandrydder, er det en hobby/bistatus, eller hovedstatus? Om noen spør hva du driver med på fritida, er strandrydding noe du tar med?

Tror du strandrydding er et blaff, ei feme som vil gå over?

Kommer du til å fortsette?

Har du blitt mer kunnskapsrik, eller blitt mer interessert i å lære om havet, forurensing etc?

Leser, ser dokumentarer etc?

Føler du deg trygg på den kunnskapen du har tilegna deg – bryter du inn om noen sier noe som er riv ruskende galt. Spør venner deg om ting som gjelder havet, hva som skal resirkuleres hvor eller lignende?

Økososiologi

Påvirker strandrydding valg du gjør i hverdagen? Bruke handlenett og ikke pose, ha med egen kopp og vannflaske..

Har venner sagt at du har påvirka deres valg i hverdagen – i dag tenkte jeg på deg og takka nei til sugerør for eksempel

Har du «gjort noe» utover å plukke søppel, skrevet leserinnlegg, tatt kontakt med bedrifter, politikere e.l. Hva motiverte deg til deg? Hva ble utfallet, fikk du noen reaksjon?

Snakker du mye om marin forsøpling i sosiale sammenhenger? Føler du at dette påvirker din sosiale krets til å gjøre andre valg, blir med deg på tur eller..

Oppfatter du deg selv som «miljøvennlig» eller «grønn».

Er det litt flaut å være, prøver du å underspile den siden ved deg – si sånn jeg er ikke helt kreisi-miljøvennlig altså hehe

Har du opplevd å bli tillagt meninger fordi du er strandrydder? Du vil vel legge ned alle fabrikker og alle skal bare sykle og spise gress

Har du fått negative tilbakemeldinger på det du gjør – enten på tull, «tull» eller på alvor? Har dette påvirka deg? Legge bånd på deg, eller konstruktivt sinne

Har du merka en endring i holdning hos folk og deres forhold til strandrydding/havet siste åra/tiden? Hva med i handling?

Har ditt engasjement gjort at du har følt deg annerledes enn resten av din sosiale krets?

Plutselig bevisst på at det du gjør er ikke noe alle gjør? Har du «dempa deg» og latt være å si ting

Hvordan tror du dine venner som ikke er strandryddere ser på arbeidet du gjør?

Hva tror du (eller hva sier dem selv) hindrer dem i å også rydde? Ikke tid, ikke interessert..

Har du utvida din bekjentskapskrets gjennom strandrydding? Blitt kjent med nye folk, vært med på sosiale arrangement

Andre ting jeg burde tatt med?

Tusen takk!

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Strandryddere og deres motivasjon”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvilke holdninger og motivasjon en «vanlig» strandrydder har. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I arbeidet med min masteroppgave ved Kulturmøte, Høgskulen i Volda, ønsker jeg å intervjuer ti strandryddere i Møre og Romsdal om hvordan de opplever å ha strandrydding som en interesse. Motivasjon, holdning til naturen og tilbakemeldinger fra andre er blant temaene jeg ønsker å undersøke. Det er ingen rette eller feil svar, jeg ønsker å finne ut hva din opplevelse og dine tanker om temaet er.

Du står selvsagt fritt til å takke nei, trekke deg fra prosjektet eller la være å svare på spørsmål underveis.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskulen i Volda er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg tar kontakt med deg i håp om at du vil være en av de ti personene jeg intervjuer om temaet. Gjennom vår kontakt på instagram/gjennom nettverket/gjennom kartleggingsturen tidligere i år vet jeg at du er en strandrydder og håper du har lyst og mulighet til å delta.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at vi møtes for et intervju, på et sted og tidspunkt vi blir enige om. Samtalen vil inneholde spørsmål om ditt syn på forsøpling, naturen, din motivasjon for å rydde. Samtalen vil bli tatt opp. Jeg vil også gjøre notater underveis. Både notater og opptak vil bli behandlet iht gjeldende regler.
- Det kan hende jeg vil kontakte deg igjen etter intervjuet om det er noe jeg ikke forstår eller vil forsikre meg om at jeg har forstått rett

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Kun veileder Knut-Willy Sæther og jeg vil ha tilgang til «råmaterialet»
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. I oppgaven vil ikke ditt navn og område navngis, men omtales med fiktive navn – for eksempel «Bjørn i Gladvik viser til at...».

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2020. Personopplysninger og opptak vil da bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen i Volda har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskulen i Volda ved Randi Kjærstad Hagerup randikh@hivolda.no, 99722889, (student) eller Knut-Willy Sæther knut-willy.saether@hivolda.no (veileder)
- Vårt personvernombud: Cecilie Røeggen, cecilie.roeggen@hivolda.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(veileder)

student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Strandrydding*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i *intervju*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. *juni 2020*

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

7.3 Vedlegg Godkjennelsesbrev fra NSD

25.5.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Strandrydding

Referansenummer

836376

Registrert

26.09.2019 av Randi Kjærstad Hagerup - randikh@stud.hivolda.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen i Volda / Avdeling for samfunnsfag og historie

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Knut-Willy Sæther, knut-willy.saether@hivolda.no, tlf: 70075340

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Randi Kjærstad Hagerup, randikh@hivolda.no, tlf: 99722889

Prosjektperiode

01.11.2019 - 31.07.2021

Status

25.05.2021 - Vurdert

Vurdering (3)

25.05.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 25.05.2021.

Vi har nå registrert 31.07.2021 som ny sluttdato for forskningsperioden.

Vi gjør oppmerksom på at ytterligere forlengelse ikke kan påregnes uten at utvalget informeres om forlengelsen.

NSD vil følge opp underveis (hvert annet år) og ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet/pågår i tråd med den behandlingen som er dokumentert.

Kontaktperson hos NSD: Marita Adnanes Helleland
Lykke til videre med prosjektet!

25.09.2020 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 25.9.2020.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 25.9.2020. Behandlingen kan fortsette.

Endringen innebærer en forlengelse av prosjektperioden til 31.12.2020. Opprinnelig dato for prosjektslutt var 30.6.2020.

NSD gjør oppmerksom på at ved en ytterligere forlengelse av prosjektperioden utover ett år fra opprinnelig dato for prosjektslutt, anbefaler vi at utvalget informeres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Lisa Lie Bjordal

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

30.09.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 30.9.2019 med vedlegg. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om politisk oppfatning, religion, filosofisk overbevisning og helseforhold og alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.6.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

